

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

Ex. A. S. D. U.
STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:16

SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG

TILL

LAG ANGÅENDE VISSA EKONOMISKA
STRIDSÅTGÄRDER M. M.

AVGIVET DEN 4 MAJ 1934

AV

*EN INOM SOCIALDEPARTEMENTET TILLSÄTT
KOMMISSION*

S T O C K H O L M

1 9 3 4

Statens offentliga utredningar 1934

Kronologisk förteckning

1. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. Av G. Myrdal. Norstedt. xij, 279 s. **S.**
 2. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. Av A. Johansson. Norstedt. vj, 162 s. 1 bil. **S.**
 3. 1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrarna. Norstedt. 164 s. **E.**
 4. Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. Kihlström. 198 s. **Jo.**
 5. Betänkande med förslag angående frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. Idun. 208 s. **H.**
 6. Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. Lindström. 56 s. **Jo.**
 7. Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. Marcus. 54 s. **Fi.**
 8. Betänkande med förslag till sjöarbetstidslag. Norstedt. 130 s. **H.**
 9. Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser angående statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor m. m. Marcus. 66 s. **S.**
 10. Utlåtanden över utredningen angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. Norstedt. 214 s. **S.**
 11. Utredning angående åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. Beckman. (2), 176 s. **S.**
 12. Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. Av B. Ohlin. Norstedt. viij, 176 s. **S.**
 13. Stadshypoteksakkunnigas betänkande med förslag till förordningar angående konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt angående grunderna för stadshypoteks-föreningars bildande och verksamhet m. m. Marcus. 102 s. **Fi.**
 14. Undersökningar angående det sociala hjälpklientelet. Av T. Jacobsson. Norstedt. 228 s. **S.**
 15. Betänkande med förslag till bestämmelser angående upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. Marcus. 88 s. **Fi.**
 16. Betänkande med förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. Norstedt. 106 s. **S.**
-

Ann. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivas utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1934:16

SOCIALDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED

FÖRSLAG

TILL

LAG ANGÅENDE VISSA EKONOMISKA
STRIDSÅTGÄRDER M. M.

AVGIVET DEN 4 MAJ 1934

AV

*EN INOM SOCIALDEPARTEMENTET TILLSATT
KOMMISSION*

STOCKHOLM 1934

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

341225

STATENS OFFENTLIGA TRYCKERIEN
SÖDERSTRÅKET

RENNANDE

BÖRSLAG

LAG ANGÅENDE NYSSA EKONOMISKA

STRIDSÅTGÄRDER M. M.

ÅR 1904

AV DEN SVENSKA RIKSDAGEN
KOMMISSION

STOCKHOLM 1904

ALBERT BONNERS BOKFÖRLAGS FÖRLAG

1111

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. socialdepartementet.

Med underdånig skrivelse den 30 november 1933 överlämnade ledamoten i lagberedningen, professorn R. S. D. Bergendal ett av honom såsom inom kungl. socialdepartementet tillkallad sakkunnig upprättat betänkande med utredning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål. Därvid funnos fogade utkast till sådana lagstiftningsåtgärder i ämnet, som ansetts böra komma under övervägande, nämligen dels utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder, dels utkast till lag om ändring av 11 kap. strafflagen, dels ock utkast till ändringar i tryckfrihetsförordningen.

Sedan över utredningen yttranden avgivits av ett stort antal statliga myndigheter ävensom av olika organisationer och sammanslutningar, vilkas verksamhetsområden beröras av den ifrågasatta lagstiftningen, anmäldes ärendet för Kungl. Maj:t den 9 mars 1934 av chefen för socialdepartementet, som därvid bemyndigades att tillkalla en kommission för ytterligare prövning av omförmälda lagstiftningsproblem. Inom kommissionen skulle det egentliga utredningsarbetet anförtros åt tre personer, varutöver kommissionen skulle bestå av högst tio representanter för olika intressen och meningsriktningar. Kommissionen borde snarast möjligt avlämna sitt betänkande; visade det sig att betänkandet icke kunde framläggas före april månads utgång, skulle kommissionen inom sagda tid avlämna rapport rörande utredningens läge.

Att handhava det egentliga utredningsarbetet förordnade chefen för kungl. socialdepartementet samma dag ordföranden i arbetsdomstolen, f. d. justitierådet A. Lindhagen, häradshövdingen i Sollentuna och Färentuna härads domsaga, förutvarande justitieombudsmannen S. E. Ekberg samt professorn Bergendal. I kommissionen insattes vidare verkställande direktören i Sven-

ska arbetsgivareföreningen G. Söderlund, ledamoten av landssekreterariatet J. A. Forslund, sekreteraren i Kooperativa förbundet A. Gjores, verkställande direktören i Sveriges köpmannaförbund V. O. L. Strömberg, ordföranden i Riksförbundet landsbygdens folk, hemmansägaren C. G. Johansson i Stora Skedvi och ombudsmannen i Sveriges arbetsledareförbund E. Ahlberg samt vidare ledamoten av riksdagens första kammare, lantbrukaren P. Gustafsson i Benestad, ledamoten av riksdagens första kammare, redaktören S. Hansson, ledamoten av riksdagens första kammare, tillförordnade överdirektören och chefen för kungl. kontrollstyrelsen A. S. E. Larsson ävensom professorn N. H. Å. Hassler. Åt f. d. justitierådet Lindhagen uppdrogs tillika att vara kommissionens ordförande. Sedermera uppdrogs åt assessorn i Svea hovrätt, tillförordnade revisionssekreteraren J. O. Hagander att vara kommissionens sekreterare.

Den tid, inom vilken kommissionen enligt Kungl. Maj:ts nyssnämnda beslut borde om möjligt avgiva betänkande i ämnet, har med hänsyn till dettas beskaffenhet och dess i många hänseenden ömtåliga natur varit synnerligen knapp. Kommissionen har emellertid ansett sig icke böra underlåta att, med utnyttjande till det yttersta av berörda tid, söka inom densamma åstadkomma ett förslag till lagbestämmelser på ifrågakomna område.

Efter förberedande överläggningar mellan undertecknade Lindhagen, Ekberg och Bergendal, vilka i anledning av omförmälda förordnande utgjort kommissionens arbetsutskott, sammanträdde kommissionen den 19 och den 20 mars 1934, därvid principerna för det blivande lagstiftningsarbetet diskuterades. Arbetsutskottet utarbetade därefter ett lagutkast, därvid utskottet rörande speciella frågor överlade med flertalet av kommissionens övriga medlemmar. Detta utkast framlades sedermera för kommissionen vid sammanträdet den 16—21 april. Sedan utkastet därefter i vissa hänseenden omarbetats, underställdes detsamma kommissionens prövning vid sammanträde den 26 april.

Såsom resultat av kommissionens arbete får kommissionen — som i skrivelse den 28 april till herr statsrådet anmält, att dess betänkande icke kunde avlämnas förrän några dagar efter april månads utgång — härmed överlämna

- 1:o) förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, samt
- 2:o) förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Lagförslagen åtföljas av motiv. Enligt kommissionens beslut hava dessa utarbetats av arbetsutskottet utan medverkan av kommissionens övriga ledamöter. I anseende till den knappa tid, som stått till buds, hava motiven ej kunnat givas den fyllighet, som måhända ur vissa synpunkter varit önskvärd. Kommissionen har emellertid ansett sig icke böra allenast av sådan anledning fördröja fullgörandet av sitt uppdrag.

Såsom i motiven framhållits har kommissionen, i likhet med den sakkunnige, ansett vissa ändringar i tryckfrihetsförordningen böra vidtagas i anslutning

till de av kommissionen framlagda lagförslagen. Av skäl, som i motiven angivas, har kommissionen funnit sig icke hava att därutinnan framlägga förslag till lagtext.

Särskilda yttranden, som inom kommissionen avgivits av åtskilliga ledamöter, bifogas härjämte.

ARTHUR LINDHAGEN.

SEVE EKBERG.

RAGNAR BERGENDAL.

ERNST AHLBERG.

ALBERT FORSLUND.

AXEL GJÖRES.

PER GUSTAFSSON.

SIGFRID HANSSON.

AKE HASSLER.

C. G. JOHANSSON.

SAM LARSSON.

V. STRÖMBERG.

GUSTAF SÖDERLUND.

J. Hagander.

Stockholm den 4 maj 1934.

LAGFÖRSLAG

JAGFÖRSLAG

Förslag

till

Lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder.

Häriigenom förordnas som följer:

Allmänna bestämmelser.

1 §.

Under beteckningen stridsåtgärd är, alltefter de särskilda bestämmelserna i denna lag, att hänföra

dels blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk), vilka åtgärder nedan benämnas *massåtgärder*,

dels uppsägning av arbets- eller hyresavtal,

dels ock annat avbrytande av ekonomisk förbindelse, när det sker av två eller flera i samverkan.

Göres rättslig påföljd av avtalsbrott gällande, vare det ej i något fall att anse såsom stridsåtgärd.

2 §.

Massåtgärd må ej av anledning, som hänför sig till eller härrör av arbetstvist eller annan motsättning på det ekonomiska området mellan särskilda parter, igångsättas av annan än förening, i vars verksamhet ingår att företaga sådan åtgärd. Vad sålunda stadgas skall dock icke vid arbetstvist gälla om arbetsinställelse, som part utan samband med blockad eller bojkott anordnar mot sin motpart i tvisten, ej heller vid annan ekonomisk motsättning om massåtgärd, som part företager mot sin motpart för att förmå denne att, utan slutande av avtal, i förhållande till angriparen tillämpa vissa priser eller dylikt.

Där förening med verksamhet, som i första stycket sägs, utgör huvudorganisation i förhållande till andra dylika föreningar, må ej dessa företaga massåtgärd, utan ankommer detta på huvudorganisationen.

3 §.

Förening, som vill förbehålla sig att igångsätta massåtgärd enligt vad i 2 § stadgas, vare pliktig att hos länsstyrelsen i det län, där föreningen har sitt säte, ställa säkerhet för skadestånd, som föreningen kan bli förpliktad utgiva enligt denna lag. Utan hinder av vad nu är sagt äge dock förening, vilken är part i arbetstvist rörande kollektivavtals ingående, mot sin motpart vidtaga arbetsinställelse jämte arbetsblockad.

Har säkerhet blivit ställd, men varder densamma tagen i anspråk för gäldande av skadestånd, vare föreningen pliktig att, inom en månad efter det länsstyrelsen därom anmanat föreningen, fylla vad som brister.

Vad i andra stycket stadgas skall hava motsvarande tillämpning, om länsstyrelsen finner säkerheten ej längre vara betryggande eller böra jämlikt 5 § ökas och därför anmanar föreningen att ställa ytterligare säkerhet.

4 §.

Säkerhet, som avses i 3 §, skall utgöras av penningar eller ock av värdehandlingar eller borgen, som länsstyrelsen godkänner. Nedsätts penningar, skola de av länsstyrelsen göras räntebärande genom insättning i bank.

Säkerheten skall gälla följande belopp:

1. för arbetsgivarförening: femtusen kronor för varje påbörjat antal av femtusen arbetare, som av föreningens medlemmar sysselsätts;

2. för fackförbund, fackförening eller annan sådan förening av arbetare: femtusen kronor för varje påbörjat antal av femtusen medlemmar;

3. för förening, huvudsakligen bestående av köpmän eller andra näringsidkare, vilka hava skyldighet att föra handelsböcker: femtusen kronor för varje påbörjat antal av femhundra medlemmar; samt

4. för annan förening: femtusen kronor för varje påbörjat antal av ettusen medlemmar.

Högsta belopp, för vilket säkerhet behöver ställas, vare i fall, som under 2.—4. sägs, femtiotusen kronor.

Ej må säkerheten tagas i mät för annan fordran än sådan, för vilken den blivit ställd.

5 §.

Vill förening ställa säkerhet, vare den tillika pliktig att till länsstyrelsen ingiva:

1. föreningens stadgar;

2. uppgift å de personer, som hava säte i föreningens styrelse eller som eljest äga företräda föreningen, ävensom å deras adresser;

3. uppgift å antalet medlemmar i föreningen jämte underlydande föreningar eller, i fall som i 4 § andra stycket 1. avses, å antalet arbetare.

Beslutes ändring i stadgarna eller sker ändring i de förhållanden, varom ovan under 2. sägs, skall anmälan härom omedelbart göras hos länsstyrelsen.

Där på grund av ändring i förhållande, som i 4 § andra stycket avses, nedsatt säkerhet bör ökas, vare föreningen pliktig att genast föranstalta därom.

Vad i andra och tredje styckena stadgas äge ej tillämpning, om föreningen hos länsstyrelsen anmäler, att föreningen avstår från behörigheten att igångsätta massåtgärd. I sådant fall äge föreningen återfå säkerheten, där länsstyrelsen finner skäl till antagande, att denna ej behöver tagas i anspråk på grund av stridsåtgärd, som redan vidtagits.

6 §.

Vill förening vidtaga massåtgärd, skall skriftlig underrättelse därom lämnas till den, som åtgärden avser. Tillhör han förening, varom sägs i 2 §, må underrättelsen lämnas till denna. Redogörelse för anledningen till åtgärden skall samtidigt lämnas och jämväl intagas i meddelande, som är avsett att sprida kännedom därom.

Underrättelsen skall utom i det fall, varom i 18 § är särskilt stadgat, lämnas minst en vecka i förväg. Vad nu är sagt skall, ändå att meddelandet ej rätteligen framkommer, anses fullgjort, därest underrättelsen under mottagarens senast kända adress inlämnats för befordran med post eller telegraf så tidigt, att den inom angivna tid bort framkomma till mottagaren.

Om vissa stridsåtgärder^m med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part).²

7 §.

Stridsåtgärd må ej vidtagas mot ämbets- eller tjänsteman eller innehavare av offentligt uppdrag i eller för befattningen eller uppdraget.

Ej heller må man vidtaga sådan åtgärd mot någon för att hindra honom att föra talan inför domstol eller annan myndighet eller avlägga vittnesmål eller tillhandagå ämbets- eller tjänsteman eller för att utöva vedergällning för vad han gjort i nu angivet hänseende.

8 §.

Stridsåtgärd må ej vidtagas mot någon, såframt man därmed åsyftar att av religiösa, politiska eller liknande grunder utöva förföljelse mot honom.

9 §.

Ej må någon, sig eller annan till orättmätig vinning, avtvinga annan gods eller penningar genom att mot honom rikta massåtgärd eller hot därom.

Till orättmätig vinning vare ej att hänföra att borgenär erhåller betalning av någon, som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandraga sig gälden.

10 §.

Sedan arbetstvist eller annan ekonomisk tvist blivit avslutad, må stridsåtgärd ej äga rum mot någon, där syftet är att utöva vedergällning för hans ställning till tvisten. Samma lag vare, där förhållande, för vilket vedergällning åsyftas, upphört redan före tvistens avslutande.

11 §.

Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal, utan så är att

arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, som avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger.

12 §.

I anledning av tvist rörande arbetsförhållande må massåtgärd ej vidtagas mot den som utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn eller egna eller makes föräldrat eller syskon driver näring eller utför arbete för egen räkning.

13 §.

Om förbud mot stridsåtgärder i vissa fall är stadgat i lagen om kollektivavtal.

Om stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man).

14 §.

Där någon väckt fråga om ingående med annan av avtal rörande arbets- eller transportprestation, köp, arrende, hyra, kredit eller dylikt eller ock av kollektivavtal eller annat sådant avtal mellan parterna, vare förbjudet att såsom påtryckningsmedel rikta stridsåtgärd mot någon som icke har del i tvisten (tredje man). Lika med fråga om avtals ingående anses tvist mellan parterna om dess tillämpning.

Vad i första stycket stadgas skall ock gälla vid ekonomisk motsättning, där part eftersträvar att förmå motparten att, utan slutande av avtal, i förhållande till honom tillämpa vissa priser eller dylikt.

Föreligger ett konkurrensförhållande i fråga om arbetstillfälle, kundkrets, prissättning, affärsbetingelser eller dylikt, och vill part i denna tvist, efter uppgörelse med motparten eller annorledes, åstadkomma nedläggande eller reglering av dennes verksamhet eller eljest utöva inverkan därå, vare förbjudet för part eller annan att rikta massåtgärd mot tredje man för att förmå honom till medverkan genom avbrytande av hans ekonomiska förbindelse med motparten eller vidtagande av annan åtgärd mot denne.

15 §.

I anledning av sådan motsättning till part, som enligt 7—12 §§ eller lagen om kollektivavtal icke må föranleda stridsåtgärd mot denne, må ej heller stridsåtgärd av något slag äga rum mot tredje man.

16 §.

Det i 14 § stadgade skydd för tredje man tillkomme ej den, som brutit sin neutralitet i tvisten. Såsom neutralitetsbrott är att anse:

1. att medlem av sådan i tvisten invecklad förening, som i 2 § avses, till fördel för motparten åsidosätter sina förpliktelser gentemot föreningen i avseende å tvisten;

2. att någon, som i anledning av utbruten eller väntad arbetstvist antagit anställning, under tvisten utför arbete, vilket är förklarat i blockad, så ock att någon sysselsätter arbetare, som i anledning av tvisten nedlagt arbete eller utestängts från sådant; samt

3. att någon under tvist lämnar part ekonomiskt understöd eller, efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet, bispringer honom.

Såsom brytande av neutralitet är, med den inskränkning, som följer av 1. och 2., icke att anse, att någon vid arbetsnedläggelse kvarstannar i sitt arbete. Ej heller brytes neutralitet genom utförande av skyddsarbete åt part. Till skyddsarbete hänföres arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager eller dylikt.

17 §.

Vid arbetsinställelse vare arbetsledare, tjänsteman eller därmed jämställd ej pliktig att utom de göromål, som eljest av honom fullgöras, utföra annat arbete än skyddsarbete, ändå att han därtill förbundit sig. Beträffande skyddsarbete gälle vad därom är stadgat i 16 §, såframt ej annat är bestämt i kollektivavtal.

18 §.

Utan hinder av vad i 14 § stadgas må stridsåtgärd vidtagas i syfte att genom utvidgning av ursprunglig arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal bispringa part i denna (sympatiåtgärd). Sådan åtgärd må ej omfattas annat än arbetsinställelse jämte arbetsblockad. Till arbetsinställelse är ock att hänföra vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten; i ty fall gälle ej viss tid för underrättelse, som i 6 § sägs.

Om påföljd av överträdelse av denna lag.

19 §.

Har någon vidtagit stridsåtgärd, som är förbjuden enligt denna lag, eller framställt hot om sådan åtgärd, meddele rätten på begäran förbud mot åtgärdens fortsättande eller anordnande och förelägge tillika, där fråga är om massåtgärd, den som anordnat denna att inom viss kort tid i tidning, som av rätten bestämmes, införa meddelande om åtgärdens hävande vid äventyr att motparten äger på den förpliktades bekostnad själv på lämpligt sätt föranstalta om sådant kungörande.

Om meddelande av förbud under rättegången stadgas i 40 §.

Uppsägning av arbets- eller hyresavtal, som sker i strid mot bestämmelse i denna lag, vare ogill. Beträffande föreskrift om återställande av förhållande, som rubbats genom uppsägningen, gälle vad i denna lag är stadgat om förbud, varom ovan sägs.

20 §.

Anordnas massåtgärd i strid mot 2 §, vare envar, som biträtt beslut härom eller som uppmanar eller eljest söker förmå annan att delta i åtgärden, förfallen till dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse i högst ett år dömas.

Har förening, som jämlikt 2 § är behörig att vidtaga massåtgärd, anordnat sådan åtgärd utan att hava iakttagit vad i 3 § är stadgat, skall envar, som biträtt beslut om åtgärden, dömas till det ansvar, som i första stycket är sagt.

21 §.

Åsidosättes föreskrift, som i 5 § andra stycket är meddelad, straffes den försumlige med böter från och med fem till och med tvåhundra kronor.

22 §.

Vidtages, i annat fall än i 20 § sägs, massåtgärd utan iakttagande av bestämmelserna i 6 §, skall envar, vilken sådan försummelse ligger till last, straffas med dagsböter.

23 §.

Den som i meddelande, vilket är avsett att sprida kännedom om massåtgärd, lämnar uppenbart oriktig eller missvisande framställning, straffes, där han ägt eller med skäligen omsorg bort vinna kännedom om rätta förhållandet, med dagsböter. Äro omständigheterna synnerligen försvårande, må till fängelse dömas.

24 §.

Har stridsåtgärd anordnats i strid mot 7 § eller har i anledning av motsättning, som där sägs, stridsåtgärd riktats mot tredje man, varde envar som biträtt beslut om massåtgärd eller som uppmanar eller eljest söker förmå annan att delta däri, så ock den som vidtagit annan stridsåtgärd, dömd till fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till dagsböter.

Var stridsåtgärden eller motsättningen sådan som i 8 § sägs, dömes till fängelse i högst ett år eller dagsböter.

Hotar man någon med stridsåtgärd, varom i denna paragraf är sagt, straffes i fall, som i första stycket avses, med fängelse i högst ett år eller dagsböter och eljest med dagsböter.

25 §.

Varda gods eller penningar någon avtvingna på sätt i 9 § sägs eller genom att mot tredje man riktas stridsåtgärd eller hot därom, skall envar som biträtt beslut om massåtgärd eller som uppmanar eller eljest söker förmå annan att delta däri, så ock den som vidtagit annan stridsåtgärd, dömas till fängelse eller dagsböter.

Därest sådant tvång, som i första stycket avses, blivit försökt men ej fullbordat, varde gärning, som där är sagd, straffad med fängelse i högst ett år eller dagsböter.

26 §.

Har mot stridsåtgärd meddelats förbud, som i 19 § avses, men anordnas eller fortsättes åtgärden likväl, varde envar som åsidosätter förbudet genom att biträda beslut om massåtgärd eller genom att uppmana eller eljest söka förmå annan att deltaga däri eller ock genom att vidtaga eller fortsätta annan stridsåtgärd, dömd till fängelse eller, där omständigheterna äro synnerligen mildrande, till dagsböter, ej under trettio.

27 §.

Ej må straff enligt denna lag tillämpas, där förseelsen enligt allmänna strafflagen bör beläggas med strängare straff.

28 §.

Till straff enligt 26 § skall särskilt dömas, ändå att den brottslige dömes till straff för annan förseelse mot denna lag.

Den som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot 21, 23 eller 26 §, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill förvunnen, för varje gång åtal mot honom ägt rum, fällas till det straff, som för sådan förseelse är stadgat.

I de fall, som i denna paragraf avses, må sammanlagda tiden för fängelsestraff ej överstiga två år.

29 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skall förvandling ske efter allmänna strafflagen.

30 §.

Har någon gjort sig skyldig till förfarande, som enligt 23, 24, 25 eller 26 § är belagt med straff, vare han pliktig ersätta därav uppkommen skada.

Envar, som eljest vidtagit stridsåtgärd, vilken enligt 10, 11, 12, 14 eller 15 § är förbjuden, eller som biträtt beslut om anordnande av sådan åtgärd, vare ock skyldig ersätta skada, som av åtgärden kommit.

31 §.

Där de, som äga företräda förening, varom i 2 § sägs, besluta stridsåtgärd, vilken enligt denna lag är förbjuden, vare jämväl föreningen pliktig ersätta skada, som kommer av åtgärden.

32 §.

Har medlem i sådan förening, varom i 2 § förmäles, såvitt angår massåtgärd gjort sig skyldig till otillåtet förfarande av den art, som i 30 § avses, och faller åtgärden inom föreningens verksamhetsområde, vare föreningen, när den erhåller kännedom om medlemmens handlingssätt, pliktig att, där så ske kan, hindra honom från fortsättande av det olovliga förfarandet och förebygga skada av detsamma. För sådant ändamål äge föreningen mot medlem tillärpa varje påföljd, vilken enligt stadgarna kan inträda på grund av åsidosättande av förpliktelse, som åligger medlem. Föreningen må jämväl, oavsett vad stadgarna innehålla, utesluta medlem för en tid av intill ett år.

Vad nu sagts om medlem skall, där fråga är om förbund av flera föreningar, gälla om ansluten förening, så ock om dennas medlemmar.

Åsidosätter föreningen vad i denna paragraf stadgas, vare föreningen skyldig ersätta därav uppkommen skada.

33 §.

Under skadestånd skall inbegripas jämväl ersättning för personligt lidande samt för intrång i den kränktes intresse av att ostört bedriva sin verksamhet.

Om det med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvisten, skadans storlek i jämförelse med den skadevällandes tillgångar eller till omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas. Fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.

34 §.

Älägges skadeståndsskyldighet flera, skall den fördelas mellan dem efter den större eller mindre skuld, som prövas ligga envar till last.

Där förening, som avses i 2 §, är jämte medlemmar skadeståndsskyldig, må föreningen förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även vad av skadeståndet belöper på medlemmarna, men äge föreningen i sådant fall att av dem söka åter vad föreningen sålunda utgivit. Vad i 32 § andra stycket sägs skall äga motsvarande tillämpning.

35 §.

Var, som vill fordra skadestånd enligt denna lag, skall anhängiggöra sin talan hos domstol, därest stridsåtgärd ägt rum, inom två år från dess avslutande och i annat fall inom två år från det den gärning skedde, vara ersättningsskyldigheten grundas. Försummas det, vare talan förlorad.

Vissa bestämmelser om rättegången.

36 §.

Förseelser mot denna lag åligger det allmän åklagare att beivra. Talan om ansvar för förseelse, som omförmäles i 20, 22, 23, 24, 25 eller 26 §, så ock om förbud mot stridsåtgärd, som vidtagits eller varom hot framställts, må föras

förutom av den, som därigenom blivit kränkt, av sammanslutning för främjande av yrkes- eller fackintressen, av vilken denne är medlem, såframt sammanslutningen äger att kära inför domstol. Föres talan av åklagaren, äge han ock yrka förbud mot stridsåtgärd.

37 §.

Förseelse, som avses i 21 §, skall åtalas vid rätten i den ort, där föreningen har sitt säte.

I andra fall skall talan anhängiggöras vid rätten i den ort, där den näringsverksamhet bedrivs, som avses med vidtagen eller ifrågasatt stridsåtgärd, eller, om åtgärden ej avser sådan verksamhet, vid rätten i den kränktes hemvist. Föres ej talan om ansvar, må svaranden ock sökas, där han är skyldig att svara i mål om gäld i allmänhet.

Äro genom en stridsåtgärd flera kränkta, må talan för dem gemensamt föras vid envar domstol, som enligt vad ovan är sagt är behörig för en av dem.

38 §.

Rätten har att sörja för fullständig utredning och äger för sådant ändamål inkalla vittnen och i övrigt införskaffa bevisning. Ändå att talan om ansvar ej föres, må rätten anlita polismyndighet för verkställande av erforderlig undersökning.

Varder någon enligt rättens förordnande inkallad såsom vittne eller för att upplysningsvis höras, skall, evad allmän åklagare för talan i målet eller ej, beträffande ersättning av allmänna medel för inställelse och sådan ersättnings återgåldande i tillämpliga delar gälla vad i lagen den 4 juni 1886 angående ersättning av allmänna medel till vittnen i brottmål är stadgat.

I avseende å rättegången i övrigt skall gälla vad i lag är stadgat om brottmål, ändå att talan ej grundar sig å handling, som är belagd med straff.

39 §.

Framgår av omständigheterna, att massåtgärd igångsatts eller, när fråga är om hot, är avsedd att igångsättas av förening, som enligt 2 § är behörig att företaga dylik åtgärd, må förbud mot åtgärden ej meddelas, med mindre föreningen blivit instämd i målet.

När skäl därtill äro, må rätten meddela förbud mot massåtgärd, ändå att den, som svarar i målet, ej kunnat övertygas att hava medverkat vid det förfarande, varom fråga är.

40 §.

Föreligga sannolika skäl till antagande att stridsåtgärd, varom i målet är fråga, är stridande mot denna lag, äge rätten, när yrkande därom framställes, meddela förbud mot stridsåtgärden för tiden intill dess laga kraft ägande utslag föreligger.

Är å landet stämning uttagen, men har målet ej förevarit vid rätten, äge domaren på ansökan meddela förordnande, varom nu är sagt. Innan förordnande meddelas i fråga om massåtgärd, vilken vidtagits eller är avsedd att vidtagas av förening, som är behörig därtill, skall tillfälle beredas denna att yttra sig över ansökningen. Har förordnande meddelats, tage rätten vid första rättegångstillfället i målet under omprövning, huruvida förordnandet skall äga bestånd.

Förbud, varom i denna paragraf är sagt, kan när som helst återkallas av rätten.

41 §.

Beslut om förbud, som i denna lag avses, och om återkallelse av sådant gånge i verkställighet lika med laga kraft ägande dom.

42 §.

Uppkommer i mål, som denna lag avser, tvist om fråga, vilken är av beskaffenhet att enligt lagen om arbetsdomstol böra avgöras av arbetsdomstolen, skall rätten hänvisa parterna att där utföra sin talan beträffande denna fråga; och vile målet i vad det beror av sagda fråga.

43 §.

För att avgiva yttrande till rätten i fråga om behörighet enligt 2 eller 3 § att vidtaga stridsåtgärd, så ock i fråga huruvida sådan åtgärd är att anse såsom förbjuden enligt denna lag, skall finnas en nämnd med säte i Stockholm.

Rätten inhänte nämndens yttrande, när part det yrkar, såframt det ej prövas vara utan betydelse för målet, så ock när rätten eljest finner det erforderligt.

44 §.

Den nämnd, varom i 43 § sägs, skall bestå av ordförande och åtta ledamöter, vilka förordnas av Konungen för viss tid. Ordföranden och en ledamot, vilken förordnas att vara vice ordförande, skola vara lagkunniga och i domarvärv erfarna. En ledamot skall äga särskild insikt och erfarenhet i såväl arbetsförhållanden som ekonomiska förhållanden i allmänhet. Övriga ledamöter skola företräda de intressen, som hänföra sig till arbetsgivare och arbetare, jordbruk, grosshandel, detaljhandel och industri. För vice ordföranden och övriga ledamöter förordnar Konungen ersättare enligt de för ledamöter stadgade grunder.

Nämnden vare beslutför med ordförande och fyra ledamöter. Bland ledamöter, som företräda särskilda intressen, tillkalle ordföranden dem, som i det särskilda fallet äga största sakkunskap, därvid ock iakttages att motsatta intressen om möjligt bliva i lika mån företrädda. Mot den, som i nämnden sitter, gälle samma jäv som i lag stadgas i fråga om domare. Den mening, varom de flesta förenat sig, utgöre nämndens beslut; vid lika röstetal äge ordföranden utslagsröst.

Erfordras närmare föreskrifter angående nämndens verksamhet, meddelas sådana av Konungen.

45 §.

Föreligga i målet flera frågor, och skulle tidsutdräkt vållas av att någon eller några frågor avgöras först i sammanhang med målet i övrigt, må slutligt avgörande träffas i del av målet.

46 §.

Är part missnöjd med beslut, varigenom rätten jämlikt 40 § under rättegången meddelat förbud eller förklarat, att förbud, som av domaren givits, skall äga bestånd, äge han föra särskild klagan däröver.

Har domaren å landet meddelat förbud, som nu är sagt, må klagan föras hos hovrätten; och vare tiden för besvärs anförande räknad från det klaganden erhöill del av beslutet.

Över hovrättens beslut i fråga, varom i denna paragraf sägs, må klagan ej föras.

Denna lag skall träda i kraft den 1 september 1934 och gälla till och med den 31 december 1939; dock att vad i lagen är stadgat skall gälla även efter sistnämnda dag, såvitt angår ansvar och skadestånd i anledning av överträdelse, som är begången under tiden för lagens giltighet.

Förslag

till

Lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Härigenom förordnas, att i 11 kap. strafflagen skall upptagas en ny paragraf, betecknad 16 §, av följande lydelse:

16 §.

Den, som å ställe, varom i 15 § förmäles, genom personligt tilltal, utspri-
dande av skrift, vakthållning eller på annat dylikt sätt söker förmå allmän-
heten till deltagande i blockad eller bojkott, straffes med böter, högst etthundra
riksdaler, i de fall där gärningen ej med svårare straff särskilt belagd är.

Denna lag skall träda i kraft den 1 september 1934.

Första

Kon
proh
dal
kuch
sund
vess
sien
mynd
I
vass
loas
av

M O T I V

belagd och ny patr-

erligt tilltal, stöpri-
er förut släpna:
högt stannadra
belagd ar.

VITOM

Förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder.

Förslaget's allmänna grunder.

Kommissionen har tillsatts för ytterligare prövning av det lagstiftningsproblem, som behandlats i ett av professorn Ragnar Bergendal såsom inom socialdepartementet tillkallad sakkunnig den 30 november 1933 avgivet betänkande angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter och därmed sammanhängande spörsmål,¹ innehållande bland annat ett utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder, och till grund för kommissionens arbete har således legat berörda betänkande jämte däröver av ett flertal myndigheter och sammanslutningar avgivna utlåtanden.²

I likhet med den sakkunnige har kommissionen funnit lagstiftning på ifrågasatt område synnerligen önskvärd. Kommissionen har också i stort sett funnit sig kunna bygga på den sakkunniges utkast, ehuru ganska betydande avvikelser blivit gjorda.

Lagstiftningens omfattning. Den första fråga, som kommissionen haft att besvara, gäller lagstiftningens omfattning. De direktiv, som 1929 gavs för den sakkunniges utredning, avsågo endast skydd för tredje man i arbetskonflikter. Sedan dess har en avsevärd förskjutning ägt rum i fråga om inställningen till lagstiftningsproblemet.

Endast arbetskonflikter eller även andra ekonomiska konflikter? I den sakkunniges utredning betonades med skärpa, att en lagstiftning om skydd för tredje man icke borde vara inskränkt till arbetskonflikter utan gälla vid alla ekonomiska konflikter och hans lagutkast var också byggt härpå. Till stöd för sin uppfattning åberopade den sakkunnige, att behovet av skydd för utomstående, som ville behålla sin neutralitet, vore lika stort, vare sig fråga vore om arbetskonflikter eller exempelvis om konflikter på hyresmarknaden, mellan producenter av jordbruksprodukter eller mellan konkurrerande grupper av affärsmän. Mot lagstiftningens begränsning till arbetskonflikter talade enligt den sakkunnige även den omständigheten att en sålunda begränsad lagstiftning icke utan fog skulle kunna uppfattas såsom en ensidig klasslagstiftning.

I åtskilliga av de avgivna yttrandena hava betänkligheter yppats rörande lämpligheten att genom lagstiftning ingripa mot stridsåtgärder på andra områden än arbetskonflikternas. Kommissionens utredning har också givit vid handen, att förhållandena på andra ekonomiska områden icke äro i detta avseende fullt jämförbara med förhållandena mellan arbetsgivare och arbetare och att de förra även sins emellan förete icke obetydliga skiljaktigheter.

¹ Statens offentliga utredningar 1933: 36.

² Statens offentliga utredningar 1934: 10.

Det typiska för arbetsstriderna är att de i de flesta fall syfta till en uppgörelse i kollektivavtalets form. Striden föres mellan de berörda parterna direkt genom arbetsinställelse och arbetsblockad; angreppen på tredje man framstå i huvudsak såsom följdverkningar, vilka ske i syfte att öka angreppets effektivitet. På det allmänna ekonomiska området kan förhållandet sägas i stor utsträckning vara omvänt. Visserligen förekomma även här strider, som föras direkt mellan parterna och som syfta till upprättande av avtal eller i varje fall till resultat, som likna avtalsslut. Men i kanske de flesta fallen gäller det konkurrensstrider, där part saknar möjlighet att nå motparten med direkta stridsmedel och därför, i den mån han överhuvud vill tillgripa sådana medel, är hänvisad att vända sig mot tredje man för att genom påtryckning på denne vinna hans medverkan till uppnående av det åsyftade målet. Några exempel torde närmare klargöra detta förhållande. En grupp detaljhandlare känna sig besvärade av den konkurrens, som utövas av ett storföretag på detaljhandels område och som enligt deras mening sker med illojala metoder. Mellan konkurrenterna inbördes finnas icke några affärsförbindelser, som erbjuda angreppspunkter. Man torde då i många fall vända sig till storföretagets leverantörer med hot att avbryta egna förbindelser med dessa, såframt de icke inställa leveranserna till storföretaget eller vid leveranserna tillämpa affärsbetingelser, som äro av beskaffenhet att kunna utjämna de olikheter i fråga om prissättning o. d., vilka åstadkommit den skärpta konkurrensen. På enahanda sätt förhåller det sig, om ett antal konkurrenter, för att mildra den inbördes motsättningen, söka åstadkomma en överenskommelse om de priser och andra affärsbetingelser, som de skola tillämpa i sin rörelse. Om någon eller några av konkurrenterna motsätta sig att biträda överenskommelsen, torde liknande metoder, som förut angivits, icke sällan komma till användning. Inom åtskilliga detaljhandelsbranscher förekommer, att man söker antingen hindra personer att överhuvud etablera sig såsom företagare i branschen eller ock åstadkomma en sovring i ändamål att utestänga dem, som icke fylla vissa krav på ekonomisk vederhäftighet och affärsmässig skolning. Även här kan den yttersta åtgärden bliva att genom hot om avbrytande av egna förbindelser söka förmå tillverkare och grossister att icke sälja till den, som man vill utestänga. Den press, som på detta sätt med ungefär enahanda syfte i olika fall utövas särskilt mot grossister och tillverkare, lärer hava föranlett dessa att bilda egna sammanslutningar för att kunna erbjuda ett starkare gemensamt motstånd. — Stridsåtgärder mot tredje man äro också numera ganska vanliga i fråga om avsättningen av jordbruksprodukter. Särskilt gäller detta om försäljningen av mjölk. På grund av förhållanden, som sammanhånga med prisbildningen i fråga om smör och ost, anse sig mejerierna nödsakade att hålla en mycket avsevärd marginal mellan sitt inköpspris på mjölk och sitt utförsäljningspris å konsumtionsmjölk. Jordbrukare, vilka sälja sin mjölk direkt för konsumtionsändamål, s. k. frileverantörer, kunna härigenom bereda sig en avsevärd vinst i förhållande till vad de jordbrukare erhålla, som leverera till mejerierna. Denna konkurrens utlöser ganska bittra strider mot de förra. Då även här möjlighet till direkt påverkan i stor utsträckning saknas, sker striden ofta i form av

angrepp på dem, som stå i affärsförbindelse med frileverantörerna antingen som säljare eller som köpare. — Ett område, där på senare tider stridsåtgärder i allt större utsträckning börjat tillämpas, utgöres av hyresmarknaden. Den sociala bakgrunden är här i stor utsträckning densamma som vid arbetstvisterna. Men de direkta stridsmedlen torde icke på detta område vara fullt lika effektiva som när det gäller förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. I motsats till vad som torde vara en vitt utbredd uppfattning erkänner man på ledande håll bland hyresgästernas sammanslutningar, att vägran av hyresbetalning under kvarboende i fastigheten icke är en lovlig stridsåtgärd. Styrkan i hyresgästernas stridsåtgärder blir därför i stor utsträckning beroende på effekten av den blockad, som de upprätthålla mot fastigheten. Men härav följer, att angrepp på tredje man kunna hava stor betydelse. Särskilt gäller detta alla dem, som kunna vara benägna att träffa hyresavtal med hyresvärderna.

Kommissionen har icke kunnat undgå att under sitt arbete få en stark känsla av att man på hela det ekonomiska området kan spåra en skrämmande tendens till ett allas krig mot alla. Dessa stridigheter framtinga visserligen bildandet av organisationer, som i sin mån åstadkomma en viss balans. Men det synes ingalunda vara ett tillfredsställande förhållande, om samhällslugnet i framtiden skall på även andra områden än arbetsmarknaden vara beroende av olika organisationers styrkeförhållanden. Och innan en sådan ordning nås, måste spänningen och förvirringen i vida kretsar åstadkomma ganska olidliga förhållanden. Under alla omständigheter kan den enskilde hava ett visst anspråk på att — oavsett på vilket ekonomiskt område han har sin verksamhet — icke behöva indragas i de strider, som uppstå mellan olika utomstående intressentgrupper, så länge han redligt eftersträvar att utan partitagande för den ene eller den andre utöva sin verksamhet inom de av lag utstakade gränserna. Det kan dock icke förnekas, att förhållandena på det allmänna ekonomiska området i det avseende, varom nu är fråga, äro så skiftande och vunnit så ringa stadga, att det möter vida större svårigheter att överblicka en blivande lagstiftnings verkningar på detta område än när det gäller arbetsstriderna. Kommissionen har på dessa grunder visserligen i likhet med den sakkunnige ansett nödvändigt att låta lagstiftningen omfatta stridsåtgärder på alla ekonomiska områden, men har ansett erforderligt att beträffande konkurrenstvisterna framgå med en viss försiktighet. Beträffande förslagets ståndpunkt i detta avseende hänvisas till den närmare motivering, som lämnas under 14 §.

Part och tredje man. Även i ett annat avseende innebar den sakkunniges utkast en viss utvidgning i förhållande till den ursprungliga tanken. Den tekniskt svåra gränsdragningen mellan part i en konflikt och tredje man gjorde det nödvändigt att utsträcka skyddet till åtskilliga kategorier av personer, vilka visserligen i utkastet betecknades såsom tredje män men i själva verket utgjorde parter. Detta gällde särskilt med hänsyn till det skydd, som efter en avslutad konflikt borde beredas alla dem, som på något sätt blivit berörda av konflikten, oavsett om de under denna varit att anse såsom parter eller som tredje män.

Under tiden sedan den sakkunniges utredning påbörjades har emellertid i den

allmänna diskussionen uppmärksamhet alltmera börjat fästas även vid de faror, som kunna vara förenade med stridsåtgärder mot part. Här upprullas problem av mycket stor betydelse. I sista hand gäller det frågan om stridsåtgärders tillåtlighet överhuvud med hänsyn till de utomordentliga ekonomiska förluster, som föranledas av de stora arbetsstriderna. Men i första hand gäller det sådana frågor som dels undvikande av stridsåtgärder, vilka kunna lamslå arbetsområden, vilka för samhället självt äro av vital betydelse, dels skydd för små företagare, vilka icke kunna erbjuda verksamt motstånd mot arbetarorganisationers anspråk, dels vissa angrepp, som kännetecknas av att de innefatta ingrepp i offentlig myndighets verksamhet, dels angrepp innebärande personlig förföljelse och dels slutligen stridsåtgärder för uttvingande av en prestation under sådana omständigheter att åtgärden framstår såsom förkastlig (vanligen kallade utpressningsblockader).

På dessa omfattande frågor har kommissionen i huvudsak icke kunnat ingå. Kommissionen har närmast haft till uppgift att åstadkomma ett lagförslag endast rörande tredje mans rätt till neutralitet. I den mån en lagstiftning finnes erforderlig även rörande andra ämnen, måste frågan härom upptagas till särskild behandling. Emellertid har kommissionen med hänsyn till sitt egentliga uppdrag icke ansett sig kunna undgå att, även i större utsträckning än som skett i den sakkunniges utkast, ingå på vissa spörsmål rörande skydd för part.

Såsom förut framhållits är det svårt att draga gränsen mellan part och tredje man. Kommissionen har för sin del ansett, att såsom part bör behandlas den, mot vilken man riktar en stridsåtgärd med självständigt syfte, vare sig detta går ut på att den angripne skall företaga eller underlåta något eller allenast på att skada denne. Tredje man blir under sådana förhållanden den, mot vilken man riktar stridsåtgärd i syfte att därigenom utöva medelbar inverkan på lösningen av motsättningen till en part. Några exempel från arbetsstridernas område må närmare belysa detta. Under en pågående arbetskonflikt äro de i konflikten indragna arbetsgivarna och arbetarna ävensom deras organisationer parter. Till tredje man åter äro att hänföra arbetsvilliga, som arbetsgivaren anlitar, liksom också utomstående arbetsgivare, som hos sig anställa strejkande eller utestängda arbetare. En sak för sig är att personer av dessa kategorier kunna såsom onutrala komma att stå utanför det lagstadgade skyddet. Såsom tredje man betraktas vidare alla andra utomstående, som man önskar skola medverka för att utöva påtryckning på parterna i primärkonflikten eller på andra tredje män, exempelvis de arbetsvilliga. Sedan konflikten avvecklats inträder däremot ett annat förhållande. Skulle någon av de förra parterna vilja med stridsåtgärd angripa någon på grund av hans förutvarande ställning till konflikten, kan detta tydligen icke längre hava någon betydelse för lösningen av denna, utan åtgärden blir självändamål, i det den går ut på att utöva veder-gällning. Den angripne bör därför numera betraktas som part, även om han under konflikten haft ställning av tredje man. Vad angår konkurrensvisterna medför den antagna ståndpunkten, att konkurrenten, som angriparen ytterst vill nå, är att anse såsom part under det att mellanmannen — den genom vars

medverkan syftet skall vinnas — skall betraktas såsom tredje man. I de ofta uppseendeväckande tvisterna mellan arbetare eller arbetargrupper om företräde på en arbetsplats eller eljest om arbetstillfälle blir därför också arbetsgivaren att betrakta såsom tredje man.

Med förslagets läggning i denna del bliva vissa kategorier av personer, som åtnjoto skydd enligt den sakkunniges utkast, att hänföra till parter, nämligen alla de, som efter en konflikt angripas i vedergällningssyfte på grund av sin ställning till striden (utkastet 1 § andra stycket 2 och förslaget 10 §) samt de, som angripas direkt för att förmås att inträda i eller utträda ur en organisation (utkastet 1 § andra stycket 3 och förslaget 11 §). Redan med hänsyn till dessa kategorier måste således kommissionens förslag upptaga en särskild avdelning om stridsåtgärder mot part.

Den sakkunniges utkast omfattade emellertid även en annan viktig kategori av personer, vilka enligt kommissionsförslaget bliva att anse såsom parter. Här åsyftas den som är parts successor därigenom att han av part övertagit egendom eller rörelse. Det är ju ett vanligt och många gånger överklagat förhållande att arbetare, vilka hos exempelvis byggmästare eller affärsinnehavare äga inestående lönefordran, som de på grund av gäldenärens insolvens eller andra orsaker icke kunnat utfå, förklara själva byggnaden eller affärsrörelsen i blockad med syfte att tvinga den som övertagit byggnaden eller affärsrörelsen — eventuellt även byggherren själv — att betala deras fordran. Då denna stridsåtgärd mot successor icke avser att vinna hans medverkan för utövande av påtryckning på gäldenären, utan innefattar ett angrepp med självständigt syfte, nämligen att successorn oberoende av sitt rättsförhållande till gäldenären skall betala dennes skuld, är successorn att anse såsom part i förslagets mening.

Ett angrepp på successor i angivet syfte är emellertid mången gång att betrakta såsom ett sådant påtagligt övergrepp, att det måste hänföras till de fall, som enligt vad ovan anförts i den allmänna diskussionen betecknats såsom utpressningsblockad. Med anledning härav har kommissionen blivit nödsakad att till lösning upptaga frågan om utpressningsblockad i hela dess vidd.

Lösningen av denna fråga har skett i närmaste anslutning till det förslag om straff för utpressning, som vid detta års riksdag framlagts i proposition nr 15 rörande ändring i vissa delar av 21 kap. strafflagen. Det är sålunda enligt förslaget (9 §) förbjudet att, sig eller annan till orättmätig vinning, avtvinga annan gods eller penningar genom att mot honom rikta vissa stridsåtgärder eller hot därom. Det är dock ställt utom tvivel, att just arbetares stridsåtgärder mot successor för att tvinga denne att betala företrädarens skuld många gånger icke kunna betecknas såsom klandervärda. Fula transaktioner förekomma icke sällan i avsikt att genom överlåtelse möjliggöra för gäldenären att undandraga sig betalning av arbetarnas löner. Detta förhållande hade beaktats i den sakkunniges utkast, i det att successorn i dylika fall betraktades såsom en icke neutral tredje man. På motsvarande sätt har i kommissionens förslag gjorts ett förtydligande, avseende att i sådana fall orättmätig vinning icke skall anses föreligga, om tvång riktas mot successorn.

Då kommissionen sålunda redan på grund av förslaget ställning till frågan om gränsen mellan part och tredje man måst upptaga tre fall, där stridsåtgärder mot part äro förbjudna, har kommissionen ansett sig böra fullständiga avdelningen om stridsåtgärder mot part med bestämmelser för vissa fall, där olika meningar i frågan om det berättigade i ett skydd mot stridsåtgärder knappast torde kunna råda. Sålunda hava vissa regler givits dels om skydd mot stridsåtgärder för ämbets- och tjänstemän, innehavare av offentligt uppdrag, vittnen m. m. (7 §), dels till förhindrande av förföljelse genom stridsåtgärder av politiska, religiösa och liknande motiv (8 §) och dels i vad angår arbetstvister om skydd mot stridsåtgärder för sådana personer, som utan biträde av andra än nära anförvanter driva näring eller utföra arbete för egen räkning (12 §).

Vad angår de egentliga tredjemansfallen har kommissionens arbete varit inriktat på att med ledning av de avgivna yttrandena söka så klart som möjligt angiva de situationer, som komma i betraktande, och att i samband därmed taga ståndpunkt till vissa spörsmål, som närmast röra detaljer men äro av utomordentligt stor praktisk vikt. Härom hänvisas till de speciella motiven under 14—18 §§. Endast följande må här nämnas. Såsom icke neutral och sålunda oskyddad tredje man betraktas organisationsmedlem, som åsidosätter sina förpliktelser mot organisationen i avseende å föreliggande tvist, vidare den som tar anställning för utförande av blockerat arbete eller anställer strejkande eller utestängda arbetare och slutligen den som lämnar part ekonomiskt understöd eller bispringer honom efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet. Däremot förloras icke neutralitet genom att man kvarstannar i sitt arbete under konflikt, såframt icke därigenom organisationsförpliktelse åsidosättes. Neutraliteten behålles också vid utförande av skyddsarbete. Dit är att hänföra arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager eller dylikt. Arbetsledare hava förklarats icke vara skyldiga att under konflikt utföra annat än sitt vanliga arbete jämte skyddsarbeten; enskilt avtal om vidsträcktare skyldighet har förklarats ogiltigt. Särskilt viktigt har varit att avgränsa s. k. sympatiåtgärder mot sådana tredjemansangrepp, som under alla omständigheter skola vara förbjudna. I detta avseende har stadgats, att sympatiåtgärd icke får förekomma annat än vid arbetstvist om upprättande av kollektivavtal och att såsom sympatiåtgärd icke får ifrågakomma annat än arbetsinställelse (lockout och strejk) jämte arbetsblockad, därvid dock under arbetsinställelse inbegripes vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten.

Strafflag eller icke? I det yttrande till statsrådsprotokollet, vari chefen för socialdepartementet framlagt motivering för sin hemställan om kommissionens tillkallande, har såsom en av huvudpunkterna för kommissionens arbete framhållits, att man borde noggrant överväga en sådan läggning av en eventuell lag i ämnet, att densamma icke finge karaktär av strafflag. Denna fråga har också kommissionen tagit under omsorgsfull prövning, men har kommissio-

nen därvid kommit till det resultatet, att ett fullständigt undvikande av kriminalisering av vissa stridsåtgärder icke låter sig göra, om en eventuell lagstiftning skall kunna erhålla tillbörlig effektivitet.

I sitt betänkande har den sakkunnige på sid. 169 och följande framhållit, att man vid en lagstiftning angående ekonomiska stridsåtgärder har att räkna med två huvudgrupper av personer och organisationer. Å ena sidan märktes organisationer, vilka icke ställa sig principiellt avvisande till den samhällsliga rättsordningen. I fråga om ledarna för sådana organisationer kunde man med fullt förtroende räkna med att från detta håll icke skulle komma att vidtagas några i lag förbjudna åtgärder, och detta alldeles oberoende av den påföljd för överträdelse, varmed förbudet kunde vara utrustat. I dessa fall skulle också enbart skadeståndsskyldighet för överträdelse av förbud komma att innebära ett verksamt motiv för organisationens ledning att avhålla sig från att igångsätta förbjudna åtgärder. Å den andra sidan märktes emellertid dels enskilda personer, vilka icke intaga någon som helst förtroendeställning, och dels personer, som väl intaga ledareställning men blott inom en tillfälligt bildad sammanslutning eller inom en på egen hand opererande underavdelning, tillhörande större organisation. I sådana fall erbjöde deras ställning, såsom av erfarenheten bestyrktes, icke någon synnerlig garanti för vederhäftighet eller ansvarskänsla. I en spänd situation hände det alltför lätt, att ledningen fölle i händerna på dem, som företrädde det mest ensidiga betraktelsesättet och den mest hänsynslösa kampviljan och som kanske därtill vore benägna för den våldsammaste utlösningen av den inom en grupp rådande upphetsningen. Av sådana mer eller mindre tillfälliga ledare och deras verktyg, i synnerhet som dessa oftast vore ungdomliga eller eljest oerfarna, vore icke att vänta något frivilligt hänsynstagande till utomståendes berättigade intressen eller till lagstiftningens helgd. Emot dem måste därför kunna användas påföljder av effektiv beskaffenhet. Enbart skadeståndsskyldighet innebure emellertid icke tillräckligt effektiv påföljd, dels därför att påvisbar skada av nämnvärd beskaffenhet ofta icke förekomme och dels därför att ersättningsskyldigheten alltför ofta skulle bliva ett tomt sken, beroende på bristande vilja eller tillgångar att betala utdömt skadestånd. Med hänsyn till dessa omständigheter var den sakkunniges utkast uppbyggt på tanken, att straff skulle utkrävas i alla de fall, där en överträdelse av ett i lagen uppställt förbud ägt rum.

De skäl, som sålunda anförts, äro enligt kommissionens uppfattning fullt bindande. Det skulle verka i hög grad försvagande för statsmaktens auktoritet, om man genomförde en lagstiftning, i fråga om vilken man på förhand kunde förstå, att någon effektiv reaktion mot lagöverträdelser icke skulle komma att inträda just i de mest påtagliga och upprörande fallen. Häremot kan icke med fog åberopas, att lagen om kollektivavtal såsom påföljd för otillåtna stridsåtgärder upptager allenast skadestånd men icke straff. Så länge man har att göra med kollektivavtalsbundna parter befinner man sig alltså på de s. k. obligatoriska förhållandenas område. Stridsåtgärden är här till sin natur ett kontraktsbrott, och lika litet på detta område som i andra kon-

traktsförhållanden har det numera ansetts nödigt eller lämpligt att annat än i undantagsfall belägga kontraktsbrottet såsom sådant med straffsanktion. De stridsåtgärder, mot vilka den nu ifrågasatta lagstiftningen skulle rikta sig, ligga däremot i huvudsak på det utomobligatoriska planet. Lagstiftningen är avsedd att bereda skydd mot stridsåtgärder från den, med vilken man icke står i något rättsförhållande. Så snart lagstiftningen inom de utomobligatoriska förhållandena ingriper med förbud mot vidtagande av den ena eller den andra åtgärden, är straff jämte skadestånd den naturliga reaktionsformen för uppsåtlig överträdelse.

Det är emellertid tydligt, att det allmännas intresse av en effektiv reaktion mot lagöverträdelser icke kräver ingripande med straff i andra fall, än då målet icke kan nås med andra medel. Kommissionen har därför övervägt, huruvida man med utgångspunkt i den förut angivna skillnaden mellan olika grupper av personer och organisationer, med vilka man i detta avseende har att räkna, skulle kunna inskränka det straffbara området.

Härvid har emellertid kommissionen tillika beaktat, att det från det allmännas synpunkt vore av utomordentlig betydelse att överhuvud vinna en viss koncentration i fråga om användandet särskilt av de farliga blockad- och bojkottvapnen, således alldeles oberoende av de förbud, som lagstiftningen kan komma att upptaga för speciella fall. Sådana förhållandena nu äro, proklamerade blockader många gånger av okända och obetydliga organisationer utan synliga ledare eller av alldeles lösa och endast för tillfället bildade sammanslutningar. Anspråket att dylika blockader skola respekteras vållar förvirring och oro. Den minsta fordran, som kan ställas på en lagstiftning rörande ekonomiska stridsåtgärder, är att allmänhet och myndigheter kunna veta vilka som stå bakom vidtagna åtgärder. Men härutöver framträder med styrka kravet på att dessa farliga och skadebringande vapen endast hanteras av personer, som kunna förväntas besitta erforderlig klokhet, erfarenhet och omdömesgillhet.

Behörighetsgräns önskvärd. Om man uppställer en formell gräns i fråga om behörighet att vidtaga de farligaste stridsåtgärderna, kan man sålunda vinna högst beaktansvärda fördelar. Till en början kunna många irriterande aktioner i och för sig undvikas, alldeles bortsett från de speciella förbud mot stridsåtgärder i visst syfte, som upptagas i lagstiftningen. Om man vidare på detta sätt kan förbehålla behörighet att verkställa stridsåtgärder åt organisationer, vilka erbjuda garanti för ekonomisk stabilitet och vilkas ledning kan förväntas besitta erforderlig besinning och omdömesgillhet, kan man i icke ringa utsträckning avstå från att utkräva straff i de fall, då från sådana organisationers sida överträdelse sker av speciella förbud; reaktionen från det allmännas sida kan inskränkas till åläggande att gälda ersättning till den skadelidande. Slutligen innebär en sådan lösning en betydande vinst även i fråga om behandlingen av dem, som fränkännas behörighet att vidtaga stridsåtgärder men vilka det oaktat tillgripa sådana. Visserligen är i dessa fall straff ofrånkomligt, men straffet kommer i första rummet att utkrävas för åsidosättandet av den formella behörighetsregeln. Var och en som

saknar behörighet kan utan vidare veta, vad han har att rätta sig efter, och behöver aldrig utsättas för frestelsen att med stöd av en oviss subjektiv tolkning av de speciella förbudsreglerna tillgripa stridsåtgärder, som sedermera av domstol stämplas såsom olagliga; om någon trots bristande behörighet vidtager stridsåtgärd, kommer detta att ske med öppna ögon för risken, och vederbörande kan icke åberopa sig på sin bristande insikt i fråga om lagens möjligen i övrigt svårtillgängliga innebörd.

Behörighetsregelns utformning. På grundval av dessa överväganden har kommissionen sökt uppställa en dylik behörighetsregel. Härvid har det till en början framstått såsom nödvändigt att begränsa regelns tillämplighet till sådana områden, där stridsåtgärden tillgripes av anledningar, som hänföra sig till någon ekonomisk motsättning mellan särskilda parter. Utom tillämplighetsområdet falla således dels sådana bojkottåtgärder, som äro betingade av ideella motiv, exempelvis bojkott från allmänhetens sida mot pressorgan, vilkas innehåll är sedlighetssårande, och dels bojkottåtgärder, som — även om de i viss mån äro ekonomiskt betingade — dock icke kunna hänföras till ett visst partsförhållande, t. ex. bojkott av varor från visst land eller av viss beskaffenhet. Det ligger vidare i sakens natur, att en behörighetsgräns icke kan uppställas i fråga om individuella stridsåtgärder utan endast kan hänföra sig till vad kommissionen betecknat såsom massåtgärder, d. v. s. blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk).

I fråga om behörighetsgränsen är det också tydligt, att man icke bör överlämna åt enskilda personer att igångsätta massåtgärder. Stridsåtgärder av denna art måste såsom regel förbehållas de egentliga stridsorganisationerna. Från denna regel har kommissionen dock ansett sig böra göra två undantag. Sålunda har kommissionen icke vågat fränkänna enskilda personer formell behörighet att vidtaga arbetsinställelse. Det skulle enligt kommissionens mening verka synnerligen stötande att utkräva straff av arbetare, som i förekommande fall begagna sig av sin naturliga möjlighet att vägra tillhandahålla sin arbetskraft, endast därför att organisationsmässigt tillstånd till åtgärden icke erhållits; strejken kan ju i och för sig vara fullt lovlig och arbetarna kunna vidare tänkas vara oorganiserade, i vilket fall varje medverkan av en organisation är utesluten. Ej heller kan man beröva en oorganiserad arbetsgivare varje laglig möjlighet att företaga lockout. Undantaget gäller dock endast arbetsinställelse, som part i en aktuell tvist anordnar mot motparten i tvisten. Avser arbetsinställelse sympatiåtgärd, fordras att den anordnas av organisation. Det är vidare endast arbetsinställelsen såsom sådan, vilken utan vidare bör stå öppen för enskilda personer. Vill man förena arbetsinställelsen med en arbetsblockad, måste medverkan av organisation erfordras. Då arbetsinställelse utan dylik blockad saknar större effektivitet, lär icke heller från den allmänna trygghetens synpunkt större betänklighet kunna möta mot det ifrågavarande undantaget. Det andra undantaget åsyftar vissa fall, där man ansett att krav på sammanslutning i en förening icke skäligen kan uppställas för behörighet att anordna bojkott eller blockad. En ekonomisk motsättning kan tänkas på den ena partssidan beröra en relativt begränsad

krets av personer, vilka i ett visst avseende hava ett gemensamt intresse men i övrigt leva under vitt skilda förhållanden. Trafikanterna på en viss omnibuslinje äro exempelvis missnöjda med gällande taxor eller tidtabeller och vilja därför bojkotta företaget, eller kunderna hos ett annat företag tillgripa bojkott på grund av oskäligen priser. Det utmärkande för dylika fall är, att de bojkottande icke eftersträva den ekonomiska motsättningens hävande genom slutande av ett formligt avtal utan åtnöjas med allenast en faktisk effekt av sina åtgärder, d. v. s. sänkning av taxor eller priser o. s. v. I de fall, där stridsåtgärden åsyftar upprättandet av ett avtal, har det däremot icke ansetts tillrädligt att låta en icke såsom förening organiserad krets av personer tillgripa sådana stridsåtgärder som blockad och bojkott.

Genom att för de flesta fall utesluta enskilda personer från att igångsätta blockad eller bojkott är emellertid icke mycket vunnet ur de synpunkter, som ovan framhållits. Den effektiva gränsdragningen måste göras från andra utgångspunkter. Den bästa förebilden erbjudes här av de stora arbetsgivare- och arbetarorganisationerna själva. Enligt Svenska arbetsgivareföreningens stadgar får lockout icke företagas av någon medlem av föreningen utan medgivande av denna. Och i landsorganisationens stadgar föreskrives, att blockad av arbetsplats eller varor med bindande kraft endast kan beslutas av förbundsstyrelse ävensom att upprop om bojkott skall utfärdas av förbundsstyrelse. I vissa fall fordras t. o. m. landsorganisationens medverkan till stridsåtgärd. Strejk, som kan väntas föranleda lockout, får sålunda icke tillgripas, med mindre landssekreteriatet lämnat sitt bifall. Likaledes har landssekreteriatet att avgöra fråga om blockad, när sådan skulle beröra arbetare inom flera fackförbund och de olika förbundsstyrelserna icke kunna enas. De principer, som sålunda uppställts i landsorganisationens stadgar, torde dock icke hava blivit till fullo genomförda, beroende på ett visst motstånd från olika underavdelningars sida mot en dylik centralisering. Ej heller synas de angivna principerna avse annat än fackliga konflikter i trängre mening; sålunda lära stadgarnas föreskrifter icke avse stridsåtgärder med politiskt syfte och ej heller s. k. prickningar av personer, som i egenskap av arbetsvilliga eller eljest förmenas hava uppträtt osolidariskt. — En bestämd tendens till centralisering i fråga om stridsåtgärders företagande finnes också på områden, som falla utanför arbetstvister. Inom Riksförbundet landsbygdens folk gäller sålunda, att stridsåtgärd endast får vidtagas av centralorganisationen och icke av de lokala sammanslutningarna, och detsamma har tillämpning beträffande Sveriges köpmannaförbund, ehuru man här anser, att från köpmännens sida stridsåtgärder i vanlig bemärkelse icke brukas företagas.

Den strävan, som redan gör sig gällande att åt de centrala stridsorganisationerna förbehålla igångsättandet av stridsåtgärder, är enligt kommissionens mening i och för sig sund och riktig, och med avseende å sin verkan sammanfaller denna strävan med målet för den gränsdragning i fråga om behörigheten att vidtaga massåtgärder, som kommissionen enligt det föregående ansett erforderlig. Med anledning härav har kommissionen uppställt den regel att om föreningar, i vilkas verksamhet ingår att företaga massåtgärd, äro sam-

manslutna till en huvudorganisation, endast denna men icke de anslutna föreningarna är behörig vidtaga massåtgärd.

Säkerhets ställande. Med de sålunda uppställda behörighetsreglerna kan syftet att vinna en tillfredsställande formell gräns dock icke anses vara till fullo uppnått. Utanför de stora organisationerna — vare sig man tänker på arbetsgivare- och arbetarsammanslutningar eller även på organisationsförhållandena på andra ekonomiska områden — finnas en mångfald mer eller mindre löst organiserade sammanslutningar, som icke äro sammanförda i någon högre organisatorisk enhet utan arbeta var för sig. Utan tvivel är det just bland dessa sammanslutningar man kan vänta att finna särskild brist på omdömesgillhet och god vilja att taga hänsyn till lag och laga myndighet. Någon större möjlighet att skadeståndsvägen utfå gottgörelse av dem för lidna oförrätter föreligger ej heller. Det skulle under sådana förhållanden vara föga tillfredsställande att genom en behörighetsbegränsning endast träffa de stora och mera vederhäftiga organisationerna men låta de hänsynslösaaste friskarna operera fritt. Härtill knytes en annan betänklighet. Det skulle kunna befaras, att uppställandet av behörighetsregler, sådana som kommissionen föreslagit, skulle kunna giva anledning till en ökning av antalet fritt arbetande smärre enheter; mera hetlevrade element kunde tänkas vilja bryta sig ut ur de större organisationerna eller med bibehållet medlemskap i dessa bilda självständiga stridsorganisationer vid sidan av dem. Då kommissionen icke ansett sig kunna föreslå mera drastiska ingripanden, har det endast återstått att söka vinna ett yttre tecken på att en organisation, som ej lyder under huvudorganisation, har förmåga och vilja att lämna gottgörelse för den skada, som kan komma att förorsakas av att den handlar i strid med lagens olika förbud. Med hänsyn härtill har kommissionen såsom ytterligare fordran på behörighet för organisation att vidtaga massåtgärd uppställt föreskrift om ställande av säkerhet hos vederbörande länsstyrelse i form av penningar, värdehandlingar eller borgen, vilken säkerhet får tillgripas för gäldande av skadestånd, vartill organisationen kan komma att dömas enligt den föreslagna lagen.

Reglerna om ställande av säkerhet hava såsom nämnts tillkommit främst med tanke på sammanslutningar, som icke tillhöra någon huvudorganisation. Det måste dock anses ligga i sakens natur, att man beträffande kravet på säkerhet icke bör uppdraga någon gräns mellan olika organisationer. Det kan finnas vilja till laglydnad såväl bland de smärre som bland de stora, och säkerheten kan i vissa fall även för de stora erbjuda en ytterligare garanti för en omdömesgill behandling av hithörande frågor. På detta område lika väl som på alla andra, där det för lagstiftaren gäller att skapa vissa garantier, måste alla underkasta sig samma bestämmelser utan att den laglydige har anledning att däri se ett misstroende just mot honom. Särskilt är att märka, att en organisationsmässig verksamhet, som innefattar igångsättande av stridsåtgärder, i betydande omfattning innebär ett allmänfarligt moment. En motsvarighet till det här uppställda kravet på ställande av säkerhet finnes på ett annat allmänfarligt område, nämligen i försäkringsplikt för skada, som kan vållas av motorfordon.

Reglerna om särskild behörighet och om säkerhets ställande hava — såsom framgår av vad ovan anförts — i icke ringa mån tillkommit för att undvika tvist om huruvida en viss stridsåtgärd strider mot lagens speciella förbud eller icke. Av detta syfte följer, att bestämmelserna måste hänföra sig till massåtgärder, oberoende av deras lovlighet eller olovlighet enligt de speciella stadgandena. Från regeln om ställande av säkerhet har kommissionen emellertid ansett sig böra göra ett omfattande och viktigt undantag. De organisationer, som bildats för tillvaratagande av arbetsgivares och arbetares intressen, hava till huvudsaklig uppgift att genom kollektivavtal reglera arbetsförhållandena. När enighet om dylikt avtals upprättande eller om de villkor, som skola upptagas i avtalet, icke kan vinnas, är arbetsinställelse och därmed förenad arbetsblockad det naturliga påtryckningsmedlet. Meningsskiljaktighet råder icke därom, att rätten till dessa stridsåtgärder i huvudsak icke skall röna inverkan av den nu föreslagna lagstiftningen och att sålunda något skadestånd icke kan ifrågakomma på grund av desamma. Det synes vid sådant förhållande oegentligt att på detta organisationernas förnämsta verksamhetsfält fasthålla vid fordran på en säkerhet, som är betingad av behovet att vinna ordning och reda beträffande stridsåtgärder, vilka drabba andra än motparten i ett blivande kollektivavtalsförhållande. Att den med säkerheten åsyftade verkan skall komma att åsidosättas genom undantaget, torde icke heller vara att befara, då nämligen de fall, som undantaget avser, kunna begreppsmässigt klart avskiljas från alla andra fall. Ur denna synpunkt kan dock undantaget endast få gälla för de primära stridsåtgärder, som företagas i förhållande mellan de blivande avtalsparterna. Så snart fråga blir om s. k. sympatiåtgärder, föreligger sådan fara för obehörigt intrång på tredje mans rätt, att huvudregeln måste gälla.

Säkerhet ställes en gång för alla av organisation, som vill åt sig förbehålla behörighet att vidtaga massåtgärd, och den nedsättes således icke för varje särskild åtgärd, som ifrågakommer. Säkerheten kan icke tillgripas för annan organisationens skuld än som utgöres av skadestånd, ådömt enligt den föreslagna lagen, och således icke exempelvis för skadestånd, som organisationen ådrar sig enligt lagen om kollektivavtal.

Underrättelseplikt m. m. Utan tvivel har hittills bristen på regler angående formerna för massåtgärders igångsättande varit synnerligen kännbar och i icke oväsentlig mån bidragit till den irritation, som striderna utlöst. Särskilt torde stridsåtgärder många gånger vidtagas utan att angriparen gjort det faktiska och rättsliga läget fullt klart för sig. Om angriparen tvingas att på förhand till motparten lämna en sanningsenlig redogörelse för sina motiv, kan man förvänta att i många fall missförstånd kunna undanröjas och därigenom stridsåtgärdens fullbordande undvikas. Det är också av vikt, att angriparen icke vänder sig till allmänheten med missvisande framställningar rörande orsakerna till konflikten och därigenom söker skapa en på felaktigt underlag vilande opinion mot motparten. I detta avseende brister det för närvarande i mycket hög grad. De ytterligt kortfattade och mångtydiga meddelandena i blockadnotiser giva mången gång en fullständigt skev bild av den föreliggande tvistens verkliga innebörd. Med anledning härav hava särskilda regler upp-

tagits om plikt för förening dels att en vecka i förväg underrätta motparten om tilltänkt massåtgärd och dels att upptaga redogörelse för anledningen till åtgärden såväl i dylik underrättelse som även i meddelande, vilket är avsett att sprida kännedom därom.

Straff och skadestånd. De föreslagna stadgandena om behörighet och säkerhet hava nu möjliggjort följande lösning av frågan om straff och skadestånd.

Vidtagande av massåtgärd i fall, då behörighet icke föreligger, är alltid straffbelagt, vare sig fråga är om en åtgärd av enskilda personer eller av organisationer, som över huvud sakna behörighet, eller åtgärden företagits av en organisation, som i och för sig har behörighet men som försummat att ställa säkerhet. Nedlägger domstolen förbud mot stridsåtgärdens fortsättande, och överträdes detta förbud, föranleder åtgärden nytt straff enligt en strängare straffskala. Vidtages massåtgärd av en organisation, som är behörig och ställt vederbörlig säkerhet, men befinnes åtgärden strida mot någon av lagens specialregler, medför detta endast skadeståndsskyldighet utom i vissa fall, som nämnas nedan. Nedlägger domstol förbud mot åtgärdens fortsättande och förbudet överträdes, inträder däremot straffbarhet. Vad nu sagts om massåtgärd av behörig organisation, som ställt säkerhet, gäller även vid stridsåtgärder av enskilda behöriga personer, såväl då fråga är om massåtgärder (arbetsinställelse) som då det gäller individuella stridsåtgärder; beträffande de senare hava ju icke några särskilda behörighetsregler uppställts.

Vissa av lagens specialregler, upptagande förbud mot stridsåtgärd, äro av den innebörd, att det skulle verka i hög grad stötande, om icke straff för överträdelse alltid utkrävdes. Detta gäller dels om stridsåtgärder, som äsyfta ingripanden mot offentlig myndighet, vittnen m. fl. (7 §), dels om stridsåtgärder, som innefatta politisk eller religiös förföljelse (8 §), och dels om stridsåtgärder i utpressningssyfte (9 §). Även om dylik stridsåtgärd vidtages av någon, som är behörig, inträder således straffbarhet omedelbart och icke först efter det domstol meddelat förbud. Vidtages däremot stridsåtgärden av någon obehörig, så att straff redan på den grund är påkallat, inträder brottskonkurrens, som skall bedömas enligt 4 kap. 1 § strafflagen.

Särskilda regler hava upptagits om straff för åsidosättande av den stadgade underrättelseplikten till motparten och för lämnande av uppenbart oriktiga och missvisande framställningar vid spridande av kännedom om massåtgärd.

Med avseende å spörsmålet vem straffet bör drabba, när fråga är om massåtgärd, har kommissionen ställt sig på den ståndpunkten, att straff bör utkrävas av var och en, som biträtt beslut om åtgärden eller som uppmanar eller eljest söker förmå annan att deltaga däri; dock är endast den första kategorien av gärningsmän straffbar, när intet annat förekommit än att en i och för sig behörig organisation vidtagit massåtgärd utan att säkerhet blivit ställd. Enligt förslaget lika litet som enligt den sakkunniges utkast är den okomplicerade anslutningen till en massåtgärd straffbar. I förhållande till utkastet intar förslaget en mildare ståndpunkt såtillvida som uppmaning till deltagande i massåtgärd icke är straffbar, med mindre en stridsåtgärd verkligen kommit till stånd. Beträffande individuella stridsåtgärder, till den del de

över huvud äro straffbelagda, märkes att motsvarighet saknas till utkastets inskränkning av straffbarhet till uppsägning av avtal, som grundar sig på skriftlig handling. Hot med förbjuden stridsåtgärd är straffbelagt endast i vissa fall.

Skadeståndsskyldighet inträder icke i de fall, då någon dömes till straff för det stridsåtgärd vidtagits, ehuru behörighet icke förelåg eller säkerhet icke ställts, såframt åtgärden ej också innefattar överträdelse av ett förbud i lagen. Ej heller inträder skadeståndsskyldighet, då någon straffas för åsidosättande av underrättelseplikt enligt 6 §. Eljest är var och en, som är förfallen till straff i anledning av vidtagen stridsåtgärd, också skadeståndsskyldig, således även den som uppmanat till stridsåtgärden. Även om straff icke är stadgat, inträder skadeståndsskyldighet för enskilda personer, som själva vidtagit eller biträtt beslut om anordnande av stridsåtgärd, som är förbjuden. Organisation är skadeståndsskyldig, om de, som äga företräda densamma, fatta beslut om förbjuden stridsåtgärd. Därjämte har organisation, vid äventyr av skadeståndsskyldighet, plikt att ingripa mot medlemmar, som organisationen veterligen göra sig skyldiga till lagstridiga massåtgärder, som för medlemmarna själva medföra skadeståndsskyldighet.

På samma sätt som enligt lagen om kollektivavtal kan hänsyn tagas till skada av ideell natur, likasom också skadeståndet kan till beloppet nedsättas eller helt bortfalla. Om skadeståndsskyldighet ålägges flera, fördelas skadeståndsskyldigheten efter skuld. Organisation kan dock förpliktas att, med bibehållen rätt till regress, förskjuta vad som av skadeståndet belöper på medlem. En särskild regel om kortare preskriptionstid för fordran på skadestånd har upptagits.

Rättegången. Olika meningar hava gjort sig gällande, huruvida mål, som skola bedömas enligt den föreslagna lagen, böra upptagas av de allmänna domstolarna eller om en särskild domstol av samma typ som arbetsdomstolen bör inrättas. Till stöd för en specialdomstol kan åberopas betydelsen av att få ett snabbt avgörande i de enskilda fallen och att så fort som möjligt vinna en enhetlig praxis rörande lagens tillämpning. På detta ömtåliga område innebär det onekligen en stor nackdel, om målen komma att anhängiggöras vid ett flertal skilda underrätter, där man naturligen också kan förvänta i viss mån stridiga domar, och om sedermera avsevärd tid måste förflyta innan man, efter målens dragande under högsta instans, någorlunda säkert kan bedöma rättstillämpningens inställning. Det är också tydligt, att man här rör sig på områden, för vilka de allmänna domstolarna stå jämförelsevis främmande. En specialdomstol kunde däremot på samma sätt som arbetsdomstolen sammansättas med särskild hänsyn till behovet att tillföra domstolen speciell sakkunskap, ehuru naturligen denna uppgift i icke ringa mån skulle försvåras därigenom att domstolen i allt fall skulle hava att bedöma icke blott arbetstvister utan jämväl tvister på ett flertal andra, sinsemellan vitt skilda områden.

Mot en specialdomstol tala naturligen till en början de allmänna skäl, som alltid kunna anföras mot inrättandet av nya specialdomstolar. I den mån den

nya lagstiftningen får karaktär av strafflagstiftning framstår det också såsom betänkligt att betaga parterna all möjlighet att vinna en ytterligare prövning genom målens dragande under högre instans. Slutligen märkas utredningssvårigheterna. I stor utsträckning måste nämligen i mål, som skola bedömas efter den föreslagna lagen, avgörandet komma att bero av omständigheter, som hänföra sig till den plats, där en stridsåtgärd vidtagits. Redan erfarenheten från arbetsdomstolen torde visa, att stora svårigheter möta att, i den mån vittnesbevisning erfordras rörande förhållandena på viss plats, åstadkomma sådan bevisning utan överdrivna kostnader. Mål enligt den föreslagna lagen måste i vida större utsträckning än målen vid arbetsdomstolen komma att kräva utredning genom vittnesbevisning. Därtill kommer, att dessa mål i ett stort antal fall komma att vara av mindre ekonomisk betydelse än målen vid arbetsdomstolen och därför icke heller kunna bära de stora kostnaderna för behandling vid en central domstol.

Den sakkunnige hade i sitt utkast förutsatt, att målen skulle komma att bedömas av de allmänna domstolarna, och kommissionen har ställt sig på samma ståndpunkt. Med den läggning kommissionens förslag erhållit måste för övrigt behovet av en central domstol bli mindre trängande än enligt den sakkunniges. Genom uppställandet av särskilda behörighetsregler i fråga om vidtagandet av massåtgärder kan man förvänta, att målens antal väsentligen inskränkes. Visserligen kan man tänka sig, att särskilt i början av lagens giltighetstid behörighetsreglerna komma att i viss utsträckning åsidosättas. Mål, som härflyta av sådana överträdelser, äro emellertid av synnerligen enkel beskaffenhet och kräva endast i undantagsfall ett ingående på rättsfrågor av för denna lagstiftning utmärkande natur. Mot deras överlämnande till de allmänna domstolarna möta således icke några betänkligheter. De speciella rättsfrågorna måste framförallt väntas framträda i mål, där förening med behörighet att vidtaga stridsåtgärder överträder lagens speciella förbudsregler. Men med hänsyn till den omdömesgillhet, som man kan förvänta hos dessa föreningars beslutande organ, har man icke anledning tro, att mål av denna beskaffenhet komma att föreligga i större antal. Under sådana förhållanden synes en central domstol även i vad angår dessa mål kunna undvikas.

Vissa betänkligheter kvarstå dock alltjämt. Med hänsyn till lagens stora sociala betydelse och den oro, som den kan väntas väcka på åtskilliga håll, vore det en påtaglig fördel, om man redan från början kunde vinna en någorlunda enhetlig rättspraxis och bereda allmänheten möjlighet att överblicka denna praxis. Kommissionen har därför, ehuru med någon tvekan, föreslagit inrättandet av ett centralt organ i form av en nämnd, av vilken domstolarna skulle kunna inhämta yttranden i frågor rörande lagens rätta tillämpning. En viss motsvarighet härtill har man i stadgandet i 3 § av lagen om arbetstidens begränsning den 16 maj 1930, enligt vilken bestämmelse vissa frågor rörande tillämpningen av nämnda lag alltid skola hänskjutas till arbetsrådet. Dess avgöranden äro slutgiltiga och bindande för domstolarna. En regel av sådan innebörd kan man dock icke uppställa i förevarande fall. Utgången av ett mål, som skall bedömas enligt den föreslagna lagen, är i hög grad be-

roende på utredningen i det särskilda fallet. Om ett yttrande inhämtats av underdomstol och yttrandet baserats på den utredning, som då föreligger, vore det icke tillfredsställande, om yttrandet för framtiden skulle bliva bindande, även om frågan på grund av ny utredning kommit i ett annat läge i högre instans. Kommissionen har därför icke ansett sig kunna föreslå, att domstolarna skola vara bundna att följa yttrandet. Men nämndens verksamhet torde det oaktat kunna bliva av icke ringa betydelse för en enhetlig tillämpning, därest nämnden erhåller en lämplig sammansättning. Genom att på detta sätt ett centralt organ finnes, som har möjlighet att följa målen vid de särskilda domstolarna och vilket lämpligen bör åläggas att lämna redogörelser för egna och domstolarnas beslut, får allmänheten redan från början en möjlighet att erhålla ledning för sitt handlings sätt i vad angår efterlevnaden av den föreslagna lagen. Det torde böra betonas, att nämndens verksamhet i största möjliga utsträckning bör göras oberoende av utredningen i de särskilda fallen och inriktas på principfrågorna. I fråga om nämndens sammansättning och verksamhetsformer hänvisas till lagtexten och de särskilda motiven.

Lag med endast provisorisk karaktär. I betydande mån måste den nu föreslagna lagen betraktas såsom ett försök. Vad arbetstvister angår ingriper man genom densamma på områden, som tidigare varit så gott som helt oreglerade och där man åtminstone i viss mån rubbar en facklig praxis, som under lång tid tillämpats. På det allmänna ekonomiska området har man med hänsyn till de vitt skilda förhållandena stora svårigheter att överblicka, huru lagen i alla sina detaljer kommer att verka. Härtill kommer, att det naturligen icke är uteslutet, att den föreslagna lagstiftningen bör kompletteras genom lagstiftning rörande frågor, som nu skjutits åt sidan. Med hänsyn till alla dessa omständigheter har kommissionen ansett, att lagen endast bör erhålla provisorisk karaktär, och har i sådant avseende föreslagit, att den skall gälla till 1939 års utgång. Under en så jämförelsevis lång tid bör tillräcklig erfarenhet hinna samlas för att man sedan skall kunna skrida till en eventuell revision, varvid möjliga missgrepp kunna bliva rättade.

Allmänna bestämmelser.

De allmänna bestämmelserna äro grundläggande för hela förslaget. En utförlig redogörelse för de principer, som kommit till uttryck i dessa stadganden, och för anledningarna till att kommissionen ansett sig böra föreslå genomförandet av sådana principer har lämnats i den tidigare framställningen rörande förslagets allmänna grunder, till vilken sålunda i huvudsak kan hänvisas. Rörande vissa speciella frågor må emellertid följande här inflyta.

1 §.

I likhet med vad den sakkunnige föreslagit kan såsom stridsåtgärd ifrågakomma, å ena sidan blockad, bojkott och arbetsinställelse (lockout eller strejk) och å andra sidan avbrytande av ekonomisk förbindelse. Då stridsåtgärder av det förra slaget förutsätta ett större antal personer antingen på den angri-

pande eller på den angripna sidan, hava dessa åtgärder med en gemensam beteckning kallats massåtgärder. Beträffande avbrytandet av ekonomisk förbindelse skiljer sig förslaget så till vida från den sakkunniges utkast, att dylik åtgärd i de flesta fall icke kommer i betraktande som stridsåtgärd, med mindre avbrytandet av förbindelse skett av två eller flera personer i samverkan. Då avbrytande av ekonomisk förbindelse inom affärlivet är det naturliga uttrycket för att enighet vid underhandlingar icke kunnat vinnas, har det ansetts betänkligt att, när fråga är om endast en handlande person, hänföra ett sådant avbrytande av förbindelse till stridsåtgärd. Saken ligger dock väsentligen anorlunda, när det gäller avbrytande av ekonomisk förbindelse genom uppsägning av sådana socialt betonade avtal som det enskilda arbetsavtalet och hyresavtalet. Särskilt i vedergällningssyfte kan uppsägning av ett dylikt fristående avtal ofta med framgång användas, och kommissionen har sålunda i avseende å dylika uppsägningar gjort undantag från det allmänna kravet på samverkan.

Lika litet som i lagen om kollektivavtal har någon definition givits på begreppen blockad, bojkott, lockout och strejk. En sådan definition torde öfverhuvud knappast vara möjlig att på ett tillfredsställande sätt giva i lag. Definitionen skulle alltför lätt bliva av teoretiskt innehåll och sedan icke kunna anpassas till de nya förhållanden, som kunna tänkas utveckla sig. Nu överlämnas åt rättstillämpningen att alltefter förhållandena å varje tidpunkt och i varje fall bedöma vad som skall hänföras under dessa begrepp. Bristen på definition innebär emellertid utan tvivel en särskild olägenhet, när det gäller att bedöma var gränsen går mellan blockad och bojkott, å ena sidan, samt avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan, å den andra. Även denna gränsbestämning måste överlämnas åt praxis med hänsyn till omständigheterna i de särskilda fallen. Här må endast erinras, att blockad och bojkott äro stridsåtgärder, där syftet innefattar strävan till en viss allmängiltighet såväl däruti att man vill i stridsåtgärden indraga allmänheten såsom sådan eller i varje fall alla personer tillhörande en viss intressegrupp eller med en viss meningsriktning, som även däruti att blockaden och bojkotten oftast syfta till att isolera den angripne på ett mera allmänt sätt och icke endast att beröva honom hans valfrihet i ekonomiskt avseende på en enstaka punkt. Att under blockad och bojkott måste hänföras även s. k. prickningar torde knappast behöva nämnas.

I paragrafens andra stycke uttalas, att det icke i något fall är att anse såsom stridsåtgärd, om man gör gällande rättslig påföljd på grund av avtalsbrott. Denna sats är i och för sig självklar men har för tydlighetens skull ansetts böra uttalas. Om sålunda exempelvis ett avskedande äger rum, till stöd för vilket kan åberopas att den avskedade gjort sig skyldig till sådant tjänstefel, som utgör skäl för avsked, är det uteslutet att göra gällande, att avskedandet ägt rum för att utöva vedergällning eller förföljelse i något av lagen förbjudet hänseende. Till rättslig påföljd på grund av avtalsbrott är jämväl att hänföra indrivning av sådan skuldförbindelse, som medlemmar i vissa föreningar äro pliktiga att avlämna såsom garanti för fullgörande av sina organi-

sationsmässiga förpliktelser. Sådan indrivning är emellertid icke att hänföra till stridsåtgärd enligt denna lag och kan sålunda äga rum även oberoende av bestämmelsen i andra stycket av denna paragraf.

2 §.

När i denna paragraf talas om förening, i vars verksamhet ingår att företaga stridsåtgärd, åsyftas därmed naturligen i första rummet verkliga kamporganisationer sådana som arbetsgivarföreningar och fackföreningar. På det allmänna ekonomiska området torde det vara ovanligt att sammanslutningar för gemensamma intressens tillvaratagande i sina stadgar uttryckligen angiva, att det ingår i sammanslutningens uppgift att företaga stridsåtgärd. En stadgeändring för att utmärka detta torde emellertid icke vara erforderlig därför att den nu föreslagna lagen träder i kraft. Om en dylik förening vill tillgripa stridsåtgärder synes det vara tillräckligt, att föreningen betecknar sig själv såsom kamporganisation genom att nedsätta säkerhet enligt 3 §.

Vilka föreningar, som skola betecknas såsom huvudorganisationer, torde i vissa fall kunna bli va föremål för tvekan. I huvudsak måste stadgarnas bestämmelser härvid vara avgörande. Innehålla stadgarna icke några särskilda regler om beslutanderätten i fråga om stridsåtgärder, måste topporganisationen anses såsom huvudorganisation. Innehålla stadgarna däremot ett allmänt medgivande för underordnade organisationer, vilka sinsemellan i övrigt äro jämställda, att företaga stridsåtgärder i allmänhet eller av viss typ, måste varje sådan organisation anses äga behörighet enligt 2 § men då naturligen med skyldighet att ställa säkerhet enligt 3 §. Däremot kan det icke tillkomma en topporganisation att delegera beslutanderätt åt viss underorganisation vare sig i allmänhet eller för vissa särskilda fall. Med tillämpning av sålunda angivna grunder torde exempelvis Svenska arbetsgivarföreningen i de flesta fall vara att anse såsom huvudorganisation i förhållande till samtliga under densamma stående organisationer. Det är emellertid icke uteslutet, att även dessa senare i vissa fall kunna komma att innehava självständig behörighet. Däremot torde i regel de till landsorganisationen anslutna fackförbunden vart för sig vara att anse såsom huvudorganisation. Endast i undantagsfall läser landsorganisationen själv kunna ifrågakomma såsom sådan.

3 §.

Såsom förut blivit anfört ställes säkerheten en gång för alla och sålunda icke för varje särskild stridsåtgärd. Icke blott underlåtenhet att över huvud ställa säkerhet utan även underlåtenhet att iakttaga vad i andra och tredje styckena stadgas om säkerhetens utfyllande eller utökande medför förlust av en eljest enligt 2 § föreliggande behörighet. Med hänsyn härtill har det icke ansetts erforderligt att med straff belägga enbart underlåtenheten att utfylla eller öka säkerheten (jämför 21 §).

Då säkerheten ställes endast för skadestånd, som föreningen kan bli för-

pliktad utgiva enligt den föreslagna lagen, gäller icke säkerheten för de enskilda medlemmarnas överträdelser men däremot för det fall att förening enligt 34 § andra stycket förpliktas att solidariskt med medlem gälda vad av skadestånd belöper på denne.

4 §.

I fråga om säkerhetens belopp hava olika krav ställts på föreningar av skilda slag. Något maximibelopp har icke fastställts för arbetsgivarförening. Detta sammanhänger därmed att, såsom under 2 § anförts, fackförbunden i de flesta fall vart för sig måste betraktas såsom huvudorganisation, medan däremot Svenska arbetsgivareföreningen i regel ensam är att betrakta såsom sådan. Om en maximering ägde rum i fråga om den från detta håll ställda säkerheten, under det att de olika fackförbunden var för sig måste nedsätta säkerhet till sammanlagt ganska betydande belopp, skulle en påtaglig olikhet inträda i fråga om de säkerheter, som ställdes från den ena och den andra sidan.

5 §.

När i förevarande paragraf stadgas viss uppgiftsskyldighet för förening, som vill nedsätta säkerhet, innebär detta icke något egentligt registrerings-tvång. Bestämmelsen har tillkommit huvudsakligen i syfte dels att underlätta bevisning om innehållet i föreningens stadgar och om de personer, som äro ansvariga för de å föreningens vägnar fattade besluten, och dels för att bereda länsstyrelsen möjlighet att kontrollera, till vilket belopp säkerhet bör ställas.

6 §.

Endast förening har ålagts lämna underrättelse, varom talas i denna paragraf, ehuru även enskilda personer, enligt vad i 2 § första stycket stadgas, under vissa omständigheter kunna vara behöriga vidtaga massåtgärd. När dylik behörighet inrymts enskilda personer har detta skett med tanke på vissa spontana åtgärder, där man ansett det olämpligt ingripa med straff. Det skulle vid sådant förhållande vara oegentligt att ålägga dessa personer en underrättelseplikt, som i de flesta fall antagligen skulle förbises, och på detta sätt i allt fall åstadkomma straffbarhet.

Med avseende å underrättelseplikten må erinras, att denna ofta kan anses fullgjord genom vad som förekommit under förhandlingar. Har exempelvis vid förhandlingar om upprättande av kollektivavtal den ena parten framlagt ett ultimatum av innehåll att stridsåtgärd kommer att vidtagas en vecka därefter, om uppgörelse dessförinnan icke kommit till stånd, måste naturligen underrättelseplikten anses fullgjord.

Särskild redogörelse för anledningen till stridsåtgärden behöver tydligen icke lämnas i ett sådant fall som det nyss exemplifierade. Det ligger då i sakens natur, av vilken anledning stridsåtgärden är avsedd att vidtagas. När redogörelse ifrågakommer, måste den vara någorlunda fullständig och klargörande. Att såsom nu ofta sker proklamera blockad exempelvis »på grund

av oordnade förhållanden», fyller icke kravet på en redogörelse enligt denna paragraf.

Det har ansetts skäligt att meddelande om stridsåtgärd befordras på mottagarens risk. Förebild härtill finnes bland annat i 6 § av lagen om kollektivavtal.

Om vissa stridsåtgärder med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part).

Kommissionen har i sin allmänna motivering framhållit, att det befunnits erforderligt att inom ramen för ifrågavarande lagstiftning inrymma vissa grupper av stridsåtgärder, vilka icke kunna sägas vara i egentlig mening riktade mot tredje man.

Det utmärkande för dessa fall, vilka i den offentliga diskussionen ofta fattats såsom stridsåtgärd mot tredje man, är att den angripande icke såsom vid de typiska fallen av angrepp mot tredje man åsyftar att utnyttja den angripne såsom påtryckningsmedel i en tvist med annan person utan vill genom angreppet omedelbart träffa den angripne själv för att förmå honom till ett medgivande av självständig ekonomisk betydelse för angriparen eller för att utöva vedergällning å den angripne för något, eller annat dylikt. Dessa grupper av stridsåtgärder hava i lagförslaget upptagits under den gemensamma beteckningen: stridsåtgärder med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part).

7 §.

I förevarande lagrum behandlas stridsåtgärder, som rikta sig mot offentlig myndighet eller eljest utgöra ett angrepp eller hot mot offentlighetsrättsliga funktioner. I ett flertal av de yttranden, som avgivits över den sakkunniges lagutkast, har erinrats, att personer, som i egenskap av vittnen eller av annan anledning nödgades i allmänt eller enskilt intresse framträda såsom medhjälpare åt statsmakten i dess funktioner, understundom löpte fara för repressalier i form av ekonomiska stridsåtgärder. I detta hänseende har erinrats om allmänt kända händelser, som inträffat under de senaste åren. Erfarenheterna från domstolarna och särskilt från arbetsdomstolen bekräfta behovet av ett rättsskydd mot förföljelser av detta slag. De bestämmelser, som vår strafflag i 10 och 11 kapitlen uppställer till skydd för dem, som fullgöra funktioner i rättsordningens tjänst, äro otvivelaktigt icke tillfyllestgörande. Enligt kommissionens mening är frågan om ökat rättsskydd på detta område av den utomordentliga vikt samt sammanhänger så nära med de spörsmål, som röra rättsskydd för tredje man i ekonomiska konflikter, att kommissionen ansett sig icke kunna lämna denna fråga obeaktad.

Beträffande den lagtekniska utformningen av de bestämmelser, som erfordras för att bereda allmänna funktionärer, vittnen och andra, som tillhandagå myndigheterna vid rättsordningens upprätthållande, skydd mot ekonomiska stridsåtgärder, erbjuda sig tydligen olika möjligheter. En väg, som synes ligga nära till hands, är att infoga bestämmelserna i 10 och 11 kapitlen av

strafflagen. Härför kunna helt visst anföras starka skäl av principiell natur. Emellertid kan en sådan anordning icke genomföras utan så vittgående ändringar och omläggningar av strafflagen, att kommissionen icke ansett sig kunna för närvarande förorda densamma. Till dess en mera omfattande revision av strafflagen kommer till stånd, synas därför erforderliga bestämmelser i nu ifrågavarande hänseende böra upptagas i den av kommissionen föreslagna lagen.

Enligt första stycket i 7 § äro med ämbets- och tjänstemän jämställda alla, som på grund av val eller annorledes utöva offentligt uppdrag. Härunder äro således att hänföra riksdagsmän, stads- och kommunalfullmäktige, ledamöter av statliga och kommunala nämnder och styrelser m. fl.

Andra stycket avser att bereda skydd ej blott för parter och deras ombudsmän samt vittnen i rättegångar utan jämväl för personer, som lämnat upplysningar till polismyndighet i rättssaker, biträtt ordningsmakten vid anhållanden eller oroligheter eller på annat sätt tillhandagått offentlig myndighet.

De stridsåtgärder, som förbjudits i denna paragraf, utgöra ett så allvarligt hot mot rättsordningen, att överträdelse av förbudet icke kunnat lämnas utan straffpåföljd. Dylik påföljd inräder enligt lagförslaget för envar, som bryter mot förbudet, oavsett huruvida denne enligt lagförslaget äger behörighet att igångsätta massåtgärd eller ej. Straffbestämmelsen återfinnes i 24 §. Såsom av nämnda stadgande framgår, är jämväl hot om stridsåtgärd belagt med straff i fall, varom nu är fråga.

8 §.

Enligt kommissionens mening bör det i ett rättssamhälle ej tillåtas, att någon av religiösa, politiska eller liknande grunder förföljer annan med ekonomiska stridsåtgärder. Bestämmelser härom hava upptagits i denna paragraf. Stadgandet avser alla slag av ekonomiska stridsåtgärder. För dess tillämplighet förutsättes, att angriparens syfte är att utöva förföljelse mot den angripne för det denne hyser viss för angriparen misshaglig åskådning eller för det han enligt angriparens förmenande handlat i strid mot de intressen i nu ifrågavarande hänseende, vilka angriparen förfäktar. Är angriparens syftemål ett annat, blir bestämmelsen icke tillämplig, även om anledningen till åtgärden har politisk eller religiös bakgrund. Sålunda avser till exempel det av lagrummet meddelade förbudet icke att utgöra hinder för uppsägning av en anställd, vilken på grund av obehärskat agitatoriskt uppträdande gjort förhållandena på arbetsplatsen olidliga.

Förutom politiska eller religiösa motiv komma i beaktande även andra liknande grunder, vilka icke blivit i lagtexten närmare angivna men som utmärkas av åsiktsförföljelse från angriparens sida. Hätskhet mot ordningsmakten i allmänhet kan sålunda tänkas föranleda förföljelse mot personer, som haft anställning såsom militärer eller polismän. Dylik förföljelse träffas av förbudet i denna paragraf.

Anordnas stridsåtgärd, som är förbjuden enligt detta lagrum, inträder straff enligt 24 §. Jämväl hot om stridsåtgärd är i fall, varom nu är fråga, belagt med sådan påföljd.

Kommissionen har i den allmänna motiveringen erinrat om det av Kungl. Maj:t i proposition nr 15 till innevarande års riksdag framlagda förslaget till lag om ändring i vissa delar av 21 kap. strafflagen. För detta lagförslag, som avser att bereda skydd mot utpressning, anser sig kommissionen här böra redogöra något närmare. Enligt förslaget stadgas straff för den, som sig eller annan till orättmätig vinning avtvingar någon gods eller penningar eller skuldebrev, kvittobrev eller annan dylik handling genom hot om brottslig gärning eller medelst hot att åtala eller angiva någon för brott eller att om någon lämna meddelande, som är menligt för hans ära, goda namn och medborgerliga anseende, yrke, näring eller fortkomst. Likaledes är försök till sådan utpressning belagt med straff. Såsom utpressning är däremot icke att anse hot om civilt rättsstridig men i och för sig icke brottslig handling och således ännu mindre hot om en i sig själv tillåten handling. Därest någon avtvingar annan förmåner genom hot om strejk, lockout, bojkott, blockad eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd, skulle förfarandet enligt berörda lagförslag icke vara att betrakta såsom brottsligt. Beträffande denna fråga har föredragande departementschefen erinrat, att jämlikt lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal stridsåtgärd av sådant slag under vissa omständigheter icke finge vidtagas av part under den tid kollektivavtalet vore gällande samt att vid avtalsbrott skadeståndsskyldighet inträdde enligt de särskilda reglerna i nämnda lag. Ett införande av straff för utpressning skulle enligt departementschefens mening i många hithörande fall kunna leda till att den straffande myndigheten begagnades som medel för realiserandet av ett rent civilrättsligt anspråk. Till det sagda komme att den subjektiva beskaffenheten hos gärningsmannen vid användande av hot av detta slag oftast icke vore sådan som kännetecknade den typiske utpressaren. I regel torde det nämligen förhålla sig så att angriparens krav härlett sig ur eller haft samband med ett anspråk, som för angriparen själv framstått såsom åtminstone moraliskt befogat. På grund härav saknades merendels hos angriparen det motbjudande moment av vinningslystnad och lömskhet, som givit utpressningsbrottet dess diffamerande karaktär.

I ett flertal av de över utkastet avgivna yttrandena har framhållits, att det förefunnes ett starkt behov av lagbestämmelser till förhindrande av utpressningsblockader, vilka i högre grad än andra hithörande stridsåtgärder tedde sig kränkande för rättskänslan. Exempel på blockader av denna beskaffenhet hava lämnats i åtskilliga yttranden. Svenska arbetsgivareföreningen har anfört att inom vissa fack, där verksamhetens ekonomiska resultat vore särskilt beroende av att arbetet fullgjordes på bestämd tid, arbetarna förstätt att genom hot om arbetsvägran tillvälla sig betydande ekonomiska förmåner utöver de avtalsenliga. Föreningen har erinrat om allmänt kända exempel från husbyggnadsindustrien i Stockholm samt uttalat såsom slutomdöme, att kollektivavtalens normala funktion blivit allvarligt hotad genom denna utpressningspolitik. Blockader i rent utpressningssyfte äro emellertid icke begränsade till tvister mellan arbetsgivare och arbetare. Motsvarande företeelser synas före-

komma jämväl på andra områden. Sveriges fastighetsägareförbund har i sitt yttrande omnämnt ett fall, i vilket en hyresgästorganisation, sedan en dess funktionär blivit ådömd böter för anstiftan av skadegörelse å en fastighet, gentemot ägaren av denna fastighet framställt fordran på att denne skulle betala böterna och ersätta funktionärens rättegångskostnader samt tillgripit blockad för att genomdriva detta krav. Kommissionen vill vidare erinra, att i motioner vid innevarande års riksdag påyrkats sådan utvidgning av det av Kungl. Maj:t föreslagna rekvisitet för utpressningsbrottet, att därunder bleve att hänföra jämväl blockader och liknande stridsåtgärder i utpressningssyfte.

Såsom kommissionen antytt i den allmänna motiveringen, har kommissionen ansett sig icke kunna underlåta att i samband med frågan om beredande av skydd åt tredje man i ekonomiska konflikter upptaga till övervägande jämväl huruvida ingripande på lagstiftningsväg erfordras i anledning av stridsåtgärder med karaktär av utpressning. Av vad kommissionen i denna fråga redan anfört och vad i övrigt är allmänt känt, framgår att sådana stridsåtgärder förekomma i en viss ej alltför obetydlig omfattning. Fall hava inträffat, då sammanslutningar eller grupper av personer genom blockad, bojkott eller arbetsinställelse eller genom hot om sådan stridsåtgärd tilltvungit sig ekonomiska förmåner, som saknat varje såväl juridiskt som moraliskt berättigande. Dylika händelser äro uppenbarligen i hög grad kränkande för rättsmedvetandet. Att de icke böra tolereras av rättsordningen, därom synes icke kunna råda någon meningsskiljaktighet. Då sådana stridsåtgärder i allmänhet icke rikta sig mot tredje man utan som regel omedelbart träffa part, har kommissionen ansett ett särskilt lagstadgande, innehållande förbud däremot, vara erforderligt. Denna bestämmelse, som upptagits i förevarande paragraf, har kompletterats med en straffbestämmelse i 25 §.

Det ifrågavarande förbudet mot vissa stridsåtgärder i utpressningssyfte har utformats i nära överensstämmelse med den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen av 21 kap. 10 § strafflagen. För kriminell påföljd förutsattes enligt kommissionens förslag, att någon genom massåtgärd eller hot därom avtvingar annan gods eller penningar, sig själv eller annan till orättmätig vinning. För fullbordat brott fordras alltså, att angriparen genom massåtgärden vunnit ett visst förmögenhetsresultat (gods eller penningar). Emellertid har i 25 § andra stycket stadgats straff jämväl för försök till utpressning medelst dylik åtgärd. Vidare uppställs såsom förutsättning för lagrummets tillämplighet, att förmögenhetsresultatet varit orättmätigt. Detta begrepp äger här samma innebörd som motsvarande uttryck i brottsrekvisitet vid vanlig utpressning. I anslutning till vad lagrådet anfört rörande sistnämnda rekvisit är alltså att bemärka, att även om någon verklig rättsgrund ej föreligger för det framställda anspråket, straff för överträdelse av 9 § icke inträder i annat fall än att det framtvingna förmögenhetsresultatet står i uppenbart missförhållande till vad angriparen skäligen kunnat fordra. Det förutsattes med andra ord icke blott att anspråket objektivt är obefogat utan jämväl att det subjektivt sett framstår såsom otillbörligt. Är förhållandet icke sådant, bör frihet från straff inträda.

Bestämmelsen i förevarande paragraf är ej att tillämpa för det fall att vid uppgörelse om kollektivavtal en arbetarfackförening genom arbetsinställelse i förening med arbetsblockad genomdriver en reglering av framdeles utgående löner, även om dessa i viss mån överstiga vad som med hänsyn till den allmänna lönenivån på orten är att anse såsom skäligt. Annorlunda kan förhållandet bliva, om föreningen i detta sammanhang passar på att tillskanska sig ekonomiska förmåner, som icke hänföra sig till en reglering av arbetsförhållandena för framtiden, i det man exempelvis tilltvingar sig en särskild gottgörelse för förfluten tid, vartill någon rättsgrund ej finnes. Sålunda bör såsom olovlig stridsåtgärd enligt detta lagrum betraktas, om föreningen såsom villkor för strejkens nedläggande uppställer och såmedelst tvingar arbetsgivaren att betala föreningens strejkkostnader eller förmår honom att återbetala ett skadeståndsbelopp, som han uppburit av föreningen i enlighet med dom eller tidigare överenskommelse.

Av vad ovan anförts framgår, att sådana stridsåtgärder, som bruka betecknas som indrivningsblockader, icke falla under lagrummets tillämpning i den mån de rikta sig mot gäldenären själv. Det utmärkande för stridsåtgärder av denna typ är nämligen, att angriparen vill genom hot om stridsåtgärd eller igångsättande av sådan åtgärd utfå något, vartill han äger laglig rätt, vanligen ett intjänt lönebelopp. Att arbetarna vid ett företag, om arbetsgivaren icke förmår utbetala deras avlöningar, nedlägga arbetet och förklara företaget i blockad, innebär i och för sig icke något missbruk av stridsmedel. I ett av kollektivavtal reglerat förhållande är en sådan arbetsinställelse ej att anse såsom avtalsbrott. De fall, som i detta sammanhang förtjäna särskild uppmärksamhet, äro sådana, i vilka gäldenären överlåter företaget, sedan detta förklarats i blockad. Vanligen fortsätter i dylikt fall blockaden mot företaget, till dess den nye innehavaren erlagt arbetarnas lönefordringar hos överlåtaren eller dessa eljest blivit betalda. Sådana indrivningsblockader förekomma ofta. Uppkomsten till dessa företeelser inom arbetslivet torde kunna hänföras till det under vissa förhållanden otillräckliga skydd, som lagstiftningen bereder arbetarna för deras intjänta lönefordringar. Enligt 17 kap. 4 § handelsbalken äro arbetarna visserligen vid arbetsgivarens konkurs tillförsäkrade en framskjuten plats i förmånsrättsordningen för sina lönefordringar, såframt dessa ej stått inne längre än sex månader efter förfalldagen. Dessa fordringar äga sålunda företräde framför alla in-teckningar såväl i fast egendom som för förlag eller i jordbruksinventarier. Förmånsrätten är emellertid rent personlig. Den är icke knuten till den fastighet eller den rörelse, som det utförda arbetet avsett. Härav följer, att när arbetsgivarens huvudsakliga tillgångar utgöras av denna fastighet eller rörelse, förmånsrätten för lönefordringarna kan bliva värdelös genom en överlåtelse av fastigheten eller rörelsen. Dessutom är särskilt beträffande byggnadsarbetares fordringsanspråk att märka, att byggnader merendels utföras på entreprenad. För utfående av sina lönefordringar äga arbetarna i sådana fall att hålla sig endast till entreprenören. Är denne, såsom ej sällan händer, mer eller mindre insolvent, kunna arbetarna icke rikta något rättsanspråk mot byggnadens ägare för att utfå vad dem rätteligen till-

kommer. Dessa omständigheter hava föranlett arbetarna att söka genom blockad mot själva fastigheten tilltvinga sig sin rätt. Såsom allmän regel torde numera gälla, att om ett byggnadsföretag förklarats i blockad på grund av byggmästarens bristande förmåga att utbetala arbetarnas intjänta avlöningar, denna blockad upprätthålles, trots att fastigheten byter ägare både en och flera gånger. Om det således får hållas för visst, att stridsåtgärder av detta slag ursprungligen haft karaktär av en i och för sig befogad självhjälp ur ett trångmål, vari arbetarna bringats genom lagstiftningens bristfällighet på ett för dem livsviktigt område, kan det dock ej förnekas, att indrivningsblockader kommit till användning jämväl i sådana fall, då möjligheter förefunnits för arbetarna att utfå sin rätt på de vägar, som lagen anvisar. Överhuvud synes hos arbetarna, särskilt inom byggnadsindustrien, en sig alltmer utbredande tendens göra sig gällande att med åsidosättande av de lagliga exekutionsmedlen taga sig själva rätt medelst arbetsinställelser och blockader. I synnerhet har detta tillvägagångssätt verkat stötande för rättskänslan, då betalning för lönefordringar avtvungits någon, som icke haft någon som helst rättslig förpliktelse att svara för dessa.

Då det gäller att avgöra, huruvida stridsåtgärder av nu ifrågavarande beskaffenhet böra vara tillåtna, kan man ej bortse från de brister, som gällande lagstiftning företer i fråga om säkerställandet av arbetares lönefordringar. Avhjälpandet av dessa brister har redan tidigare stått på dagordningen. Någon lösning har frågan emellertid icke ännu erhållit. Kommissionen anser sig i detta sammanhang böra understryka angelägenheten av att detta för arbetsfreden viktiga spörsmål snarast upptages till förnyat övervägande och bringas till en lösning, som kan tillfredsställa arbetarnas befogade anspråk att vinna trygghet för utbekommande av intjänta löner.

Innan lagstiftningen fullständigats på berörda område, bör man enligt kommissionens mening icke genom ett allmänt förbud mot indrivningsblockader beröva arbetarna deras understundom mest effektiva vapen vid inkasserandet av deras lönefordringar. Såsom redan ovan är nämnt, kunna dylika blockader icke betecknas såsom företagna i utpressningssyfte, så länge de rikta sig mot den arbetsgivare, som svarar för de ogulda lönerna. Större tveksamhet kan råda beträffande de fall, då blockaden fortsätter efter det gäldenären överlätit sin fastighet eller sin rörelse å annan. Huruvida dessa stridsåtgärder äro att hänföra under det i 9 § meddelade förbudet, kommer att bero på omständigheterna vid överlåtelsen. Ett fortsättande av blockaden mot den nye ägaren kan icke under alla förhållanden betecknas såsom otillbörligt. Det kan nämligen hända, att gäldenären söker att undgå gälden genom en överlåtelse för skens skull. Är den nye ägaren att anse såsom bulvan för gäldenären eller har han på annat sätt uppsåtligen sökt möjliggöra för denne att undandra sig gälden, bör han ej få åtnjuta bättre skydd än gäldenären. Ett fortsättande av blockaden i detta fall kan ej anses på ett otillbörligt sätt kränka den nye ägarens rätt. Annat blir förhållandet, om den nye ägaren vid övertagandet av företaget icke ägt någon kännedom om den mot detta riktade blockaden eller eljest handlat fullt lojalt. I sådant fall framstår en fortsatt blockad mot ho-

nom såsom ren utpressning. Till förebyggande av all tveksamhet rörande lagrummets tolkning i detta hänseende har kommissionen upptagit en uttrycklig föreskrift i andra stycket av paragrafen. Enligt denna bestämmelse föreligger icke orättmätig vinning, om arbetare, som hava inestående lönefordringar, genom blockad tilltvinga sig betalning för dessa av ny ägare av företaget, för såvitt denne genom övertagandet av företaget uppsåtligen sökt möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden. Beträffande bevisskyldigheten i fråga om sistnämnda omständigheter gälla allmänna regler för bevisning i brottmål. Därest svarandena (arbetarna) göra gällande, att käranden genom övertagandet av rörelsen uppsåtligen sökt möjliggöra för gäldenären att undandraga sig gälden, ankommer det således å käranden att bevisa, att överlåtelsen varit lojal. Emellertid är uppenbart, att ett av svarandena löst utkastat påstående om illojalitet från kärandens sida, vilket icke vinner något som helst stöd av omständigheterna i målet, icke bör förtjäna något avseende.

Bestämmelserna i 9 § avse endast massåtgärder. Övriga arter av stridsåtgärder torde näppeligen hava någon betydelse såsom tvångsmedel i utpressningssyfte. Att någon i sådant syfte skulle använda sig av hot om uppsägning av arbets- eller hyresavtal eller om avbrytande av ekonomisk förbindelse i samverkan med andra kan knappast tänkas förekomma annorledes än i samband med avtvingandet av en viss prestation eller annan rättshandling. Under sådana omständigheter kan denna rättshandling förklaras ogiltig jämlikt 29 § i lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område samt angriparen förpliktas återbära vad han på grund av rättshandlingen uppburit.

Därest propositionen angående ändring i 21 kap. strafflagen oförändrad antages och jämväl förevarande förslag blir lag, kan inträffa, att vissa fall av blockader skulle komma att bedömas såsom utpressning jämlikt 21 kap. 10 § strafflagen. På grund av de allmänna bestämmelserna i 2 och 3 §§ av förslaget med tillhörande straffbestämmelser i 20 §, äro nämligen massåtgärder, som vidtagas av någon som icke är därtill behörig, att anse såsom brott. Ett hot om en blockad av någon, som är därtill obehörig, skulle alltså bliva ett hot om brottslig gärning, och dess användning i utpressningssyfte skulle kunna falla under 21 kap. 10 § strafflagen. Av förut anförda skäl lärer ett sådant resultat böra undvikas, och ett härtill syftande förbehåll torde därför vid förslagets antagande böra inflyta i sistnämnda lagrum.

10 §.

Denna bestämmelse avser att bereda dem, som på något sätt varit inblandade i en arbetstvist eller annan ekonomisk tvist, skydd mot trakasserier för deras åtgöranden eller handlingssätt under tvisten. Stadgandet motsvarar 1 § andra stycket 2) i den sakkunniges lagutkast. I överensstämmelse med vad den sakkunnige föreslagit åsyftas i 10 § i kommissionens förslag stridsåtgärder av alla i 1 § angivna slag, vilka företagas i syfte att straffa eller utöva hämnd. Härunder äro således bland annat att hänföra prickningar av

förutvarande arbetsvilliga och s. k. svarta listor över arbetare, som deltagit i strejk. Liknande repressalier kunna tänkas förekomma på andra områden.

Liksom motsvarande föreskrift i den sakkunniges lagutkast är förevarande bestämmelse avsedd att bereda skydd såväl för dem, vilka varit parter eller brutit sin neutralitet i en primärkonflikt, som också för sådana personer, som underlåtit att efterkomma en uppmaning att på något sätt understödja part i denna. Förbudet åsyftar allenast att träffa sådana stridsåtgärder, vilka företagas i syfte att mot någon utöva vedergällning för hans ställning till själva tvisten. Under lagrummets tillämpning kommer således icke t. ex. uppsägning av en anställd, som under en konflikt överfallit och misshandlat arbetsgivaren.

Kommissionen har ansett nödigt upptaga en särskild bestämmelse att förbudet riktar sig icke blott mot stridsåtgärder, som företagas *efter* upphörandet av den primära tvisten, utan jämväl mot sådana åtgärder, som äga rum *under* pågående konflikt, nämligen för såvitt det förhållande, för vilket vedergällning åsyftas, redan upphört. Har någon i anledning av en strejk tagit anställning vid det därav drabbade företaget och utfört blockerat arbete, men har han sedermera slutat sin anställning, får stridsåtgärd icke företagas mot honom såsom vedergällning för hans ställning till konflikten, även om denna icke bringats till slut.

Överträdelse av ifrågavarande bestämmelse medför icke straffansvar utom för det fall att 26 § blir tillämplig, d. v. s. då stridsåtgärden tillika innefattar ett åsidosättande av ett av domaren eller rätten meddelat förbud. Däremot blir enligt 30 § den, som i strid mot 10 § vidtagit stridsåtgärd eller som biträtt beslut om anordnande av sådan åtgärd, skyldig att ersätta den skada, som uppkommit av åtgärden.

11 §.

Innehållet i 11 § motsvarar 1 § andra stycket 3) i den sakkunniges lagutkast. Bestämmelsen riktar sig överhuvud mot allt slags organisationstvång, som kan utövas mot en enskild person. Det i paragrafen stadgade förbudet avser icke blott tvång i syfte att förmå någon att inträda och kvarbliva i viss förening utan jämväl tvång, som åsyftar att hindra någon att tillhöra viss förening.

Det i lagrummet meddelade förbudet avser i första hand alla massåtgärder. Vidare inbegripes därunder uppsägning av arbets- eller hyresavtal. Stridsåtgärd, som består i avbrytande av ekonomisk förbindelse av två eller flera i samverkan, har däremot ansetts icke böra förbjudas i detta sammanhang. Erfarenheten har ej visat, att missbruk i sistnämnda hänseende förekommit. På det rent ekonomiska området kunna dessutom förekomma fall, då ett villkor om parts inträde i en viss förening ingår såsom ett naturligt led i en affärsuppgörelse.

I sitt yttrande över den sakkunniges lagutkast har Svenska arbetsgivareföreningen anfört beträffande 1 § andra stycket 3) och 2 § bland annat, att

en arbetsgivare därigenom betagits rätten att genom hot om avsked samt i viss utsträckning även genom ett okomplicerat avskedande öva inflytande på sina anställdas organisationsförhållanden. Såvitt detta gällde arbetarna vore från föreningens sida intet att säga därom, men annorlunda förhölle det sig med arbetsledare och andra, som genom sin ställning till ett företag vore arbetsgivarens förtroendemän även i förhållandet till arbetarna. Givetvis borde principen om organisationsfrihet gälla även för dessa, men utnyttjandet av denna frihet finge ej leda därtill att vederbörande genom sitt beroende i förhållande till organisationen bleve diskvalificerad att sköta den syssla, vartill han blivit satt. Genom att arbetsledare anslöte sig till arbetarnas organisationer förlorade han i regel möjlighet att å arbetsplatsen med erforderlig självständighet sköta arbetets ledning och tillvarataga arbetsgivarens intressen i förhållandet till arbetarna. Det syntes därför ej rimligt att beröva arbetsgivaren rätten att skilja sig från en arbetsledare, som genom att ansluta sig till arbetarnas organisationer försatte sig i en sådan situation, att han ej kunde på ett tillfredsställande sätt fullgöra de åligganden, som tillkomme honom i den av honom innehavda sysslan. Av vilken betydelse det vore för arbetsgivarna att kunna få anlita arbetsledare, som stode utanför arbetarnas organisationer, framginge därav att i de av arbetsgivareföreningen godkända kollektivavtalen till bestämmelsen om respekterandet av arbetarnas föreningsrätt fogats ett tillägg av innehåll, att såsom kränkning av föreningsrätten ej skulle anses arbetsgivarens fordran, att arbetsledare ej finge tillhöra arbetarnas fackorganisationer. Någon inskränkning i arbetsledarnas rätt att vinna anslutning till andra organisationer, som toge sikte på de speciella förhållanden, i vilka en arbetsledare vore verksam, kunde ej ifrågasättas.

De synpunkter, som arbetsgivareföreningen sålunda framfört, har kommissionen ansett böra vinna beaktande. Från den i 11 § uttalade huvudregeln att uppsägning av arbets- eller hyresavtal ej må äga rum i syfte att hindra någon att inträda i eller förmå någon att utträda ur förening eller annan sammanslutning har kommissionen gjort ett undantag för fall att en arbetsledare eller annan i förtroendeställning finnes ej skäligen böra vara medlem av förening, vilken avser tillvaratagande av honom underställd personals intressen, eller annan sådan anledning föreligger. Undantaget avser således i första hand tjänstemän i chefsbefattningar, verkmästare, förmän och med dessa jämställda men även andra, vilka innehava förtroendesysslor t. ex. sekreterare åt chefen m. fl. Härunder inbegripas däremot icke sådana förmän för en mindre grupp arbetare, vilka själva deltaga i arbetet och ej kunna betraktas såsom arbetsledare i egentlig mening. Såsom exempel på andra anledningar, som kunna föranleda undantag från huvudregeln, kan anföras, att en vice värd eller en portvakt kan förbjudas att tillhöra en förening, som har till ändamål att tillvarataga hyresgästernas i huset intressen gentemot hyresvärdens.

Ett åsidosättande av bestämmelserna i 11 § medför ej i och för sig påföljd av straff men kan enligt 30 § föranleda skadeståndsskyldighet.

12 §.

I yttranden över den sakkunniges utkast har upptagits frågan om beredande av skydd för små näringsidkare, vilka äro för svaga att kunna bjuda ett effektivt motstånd mot arbetarorganisationerna. Denna fråga har närmare utvecklats av arbetsdomstolens ordförande i hans yttrande (sid. 22 o. f.). Häri har särskilt berörts den i 1933 års norska lag upptagna bestämmelsen att stridsåtgärd i anledning av intressetvist ej må riktas mot en arbetsgivare, vilken utom familjemedlemmar icke sysselsätter mera än tio arbetare. Ordföranden i arbetsdomstolen har erinrat, att kollektivavtalet till sin idé avsåge att skapa reda och enhetlighet i arbetsförhållandena. Om inom ett fack vid sidan av kollektivavtalsbundna arbetsgivare även utomstående arbetsgivare förekomme i större utsträckning, vore detta ägnat att verka desorganiserande, vilket framför allt sammanhängande med det företräde i konkurrenshänseende, som de utomstående arbetsgivarna ägde genom möjlighet att betala lägre löner och därigenom avyttra sina varor för lägre pris. Det saknades icke heller exempel på att de utomstående representerade en lägre grad av yrkesskicklighet, något som kunde medföra en tendens till allmän sänkning av standarden inom yrket. Med hänsyn till sålunda anförda omständigheter kunde det — med utgångspunkt att förhållandena på arbetsmarknaden skulle utan det allmännas ingripande ordnas genom avtal — icke vara ett samhällsintresse att alltför mycket beskära möjligheten att genom stridsåtgärder framtinga kollektivavtal. Den förut refererade norska regeln vore ur denna synpunkt särdeles godtycklig. I hantverksmässiga fall kunde ett företag med tio arbetare ofta betraktas såsom stort och konkurrenskraftigt. I själva verket skulle en sådan regel i hög grad försvåra möjligheten till ömsesidig organisation av ett dylikt fack. Ordföranden i arbetsdomstolen har vidare anført, att man emellertid kunde framdraga fall, där skydd kunde tänkas böra åtnjutas mot angrepp för genomdrivande av avtal. Någon ville tillfälligtvis antingen ensam eller ock med lejd arbetskraft i egen regi utföra ett arbete, som icke fölle inom hans yrkesmässiga verksamhet, såsom uppförande av ett eget hem eller utförande av reparationsarbeten i en honom tillhörig fastighet. Förutsättning för ett sådant skydd måste dock alltid vara att det rörde sig om någorlunda små förhållanden. Ett annat fall, där man kunde tänka sig skydd, erbjöde en näringsidkare, som icke använde utomstående lejd arbetskraft utan endast arbetade själv med hjälp av familjemedlemmar eller andra honom mycket närstående personer. Familjen kunde göra anspråk på att utan inblandning få bilda en produktionsenhet.

Kommissionen har haft dessa spörsmål under övertvägande. Kommissionen har därvid funnit sig icke böra i detta sammanhang upptaga frågan om beredande av skydd för näringsidkare, vilka sysselsätta ett fåtal lejda arbetare. Däremot har kommissionen funnit det vara en samhällsangelägenhet av betydande vikt att lagstiftningen skapar garantier för att sådana företagare, som icke använda utomstående lejd arbetskraft, få ostörda av stridsåtgärder från dem ovidkommande organisationer på arbetslivets område utöva sin näring eller hantering. Enligt kommissionens mening bör det icke tillåtas att mot dylika företagare riktas anspråk på anslutning till kollektivavtal, som betin-

gats av förhållanden, vilka icke äga motsvarighet inom en av familjemedlemmar bestående produktionsenhet. Den gemensamhet i intressen för rörelsens bestånd och utveckling, som förefinnes mellan de i företaget verksamma familjemedlemmarna, kan föranleda dessa att åtnöja sig med helt andra betingelser för arbetets utförande än som äro acceptabla för arbetare i allmänhet inom yrket. För familjemedlemmarna betyder som regel delägarskapet i företaget eller utsikt att vinna sådant mera än den förbättring av arbetsvillkoren, som en anslutning till ett kollektivavtal kan medföra. Här göra sig i stort sett enahanda synpunkter gällande som de vilka föranlett lagstiftaren att, då fråga är om arbetstidens begränsning, göra vissa undantag för familjeföretag. Av nu anförda skäl har kommissionen i förevarande paragraf upptagit en bestämmelse av innehåll, att därest någon driver näring utan biträde av annan än make, avkomlingar, adoptivbarn, föräldrar, syskon, svärföräldrar eller makes syskon, massåtgärd mot honom ej får äga rum i anledning av tvist angående arbetsförhållande. Motsvarande bestämmelse har meddelats till skydd för den, som för egen räkning utför arbete utan hjälp av annan än sådana anförvanter som nu nämnts. Härmed avses icke blott hantverkare och andra självständiga företagare utan jämväl den, som för egen räkning utför ett arbete, vilket faller utanför hans yrke, t. ex. en fabriksarbetare, som på lediga stunder uppför ett eget hem.

Avgörande för tillämpligheten av denna bestämmelse är allenast, att mellan företagaren och övriga i företaget sysselsatta består ett sådant familjeförhållande, som ovan är nämnt. Utan betydelse är således, om dessa bilda skilda hushåll. Kommissionen har nämligen icke ansett lämpligt att ytterligare uppställa såsom villkor att de i företaget arbetande skulle hava husrum och kost hos företagaren. Ett dylikt villkor kunde leda till icke önskvärda konsekvenser. Detta belyses bäst av ett exempel. Ett företag har under en följd av år drivits av fader och två hemmavarande söner. En av dessa ingår äktenskap och bildar eget hem men arbetar alltjämt i företaget. Härigenom kan näppe- ligen anses hava inträtt någon förändring av företagets karaktär av en på nära släktskap grundad produktionsenhet.

Bestämmelsen i 12 § avser endast massåtgärder. Andra stridsåtgärder äro utan någon praktisk betydelse i tvister rörande arbetsförhållanden, varom här är fråga.

Vidtages massåtgärd i strid mot 12 §, blir påföljden skadeståndsskyldighet enligt 30 §.

13 §.

Kommissionen har ansett lämpligt att i denna paragraf intaga en erinran om att stridsåtgärder i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare, som äro bundna av samma kollektivavtal, i vissa fall äro förbjudna enligt 4 § i lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal.

Om stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man.)

Denna avdelning har till uppgift att reglera rättsskyddet för tredje man i egentlig mening, d. v. s. någon som står utanför den tvist eller motsättning till en part, vari anledningen till angreppet ytterst är att finna; avdelningen utgör sålunda en motsvarighet till 1 § andra stycket 1), jämte tredje stycket första punkten av samma lagrum, i den sakkunniges utkast. Liksom i nämnda bestämmelser avses här endast sådana sekundära angrepp, som äga rum medan en motsättning mellan parter är aktuell.

Tredjemansbegreppet är i och för sig negativt, omfattande dem som icke äro parter. För bestämning därav har det fördenskull varit nödigt att söka i korthet angiva, vem som är att anse såsom part vid de olika slagen av tvister.

Beträffande avdelningens uppställning behandlas särskilt de angrepp mot tredje man, som härflyta av arbetstvister och andra avtalstvister (14 § första stycket) samt vissa därmed jämförliga ekonomiska motsättningar (14 § andra stycket), konkurrenstvister (14 § tredje stycket) och av sådana primärkonflikter, vid vilka redan ett angrepp mot part är otillåtet (15 §). För de tre förstnämnda gruppernas del erhåller rättsskyddets omfattning en närmare bestämning och begränsning genom de stadganden, som upptagits i 16—18 §§, delvis i motsvarighet till 1 § tredje stycket första punkten i den sakkunniges utkast.

14 §.

Första stycket. Här stadgas förbud för stridsåtgärder mot tredje man i samband med avtalstvister. Dit hänföras främst tvister om ingående av avtal, oavsett om den ena parten söker påtvinga den andra ett avtal, var till denne är obenägen, eller båda parterna önska sluta avtal, men ej kunna enas om det närmare innehållet därav. Vanligen torde i första hand vidtagas någon stridsåtgärd mot part, men detta är icke en förutsättning för att tredje man skall åtnjuta skydd; hans behov därav är tydligen icke mindre beaktansvärt, om det någon gång skulle ifrågakomma att söka påverka en part genom att utan någon föregående stridsåtgärd mot parten rikta ett angrepp mot tredje man.

För att avgränsa första styckets tillämpningsområde gentemot tredje styckets har det befunnits lämpligt att närmare angiva vilka slag av avtal, till vilka primärkonflikten kan hänföra sig i första styckets fall. Detta har skett genom en exemplifierande uppräknig. Av denna framgår, att här först och främst avses alla avtal, varigenom ena parten åtager sig att åt den andra fullgöra någon prestation av omedelbar ekonomisk innebörd, hänförande sig till arbete, penningar, varor eller andra materiella föremål. Inga sådana avtal äro uteslutna, om än i förevarande sammanhang endast ett mindre antal typer torde bliva av egentlig praktisk betydelse. Ytterligare avses vissa avtal, som endast medelbart angå ekonomiska prestationer, nämligen »kollektivavtal eller annat sådant avtal», d. v. s. avtal, som icke innebära något åtagande

av prestationer men tjäna att reglera de villkor, som skola komma till tillämpning vid ingående — mellan kontrahenterna eller andra, t. ex. medlemmar i en kontraherande organisation — av avtal av förstnämnda slag. En förutsättning är dock härvid, att kontrahenterna i det allmänna avtalet («normavtalet») till varandra stå i samma eller liknande motsatsställning som kontrahenterna i de tilltänkta avtalen om prestationer, t. ex. förening av hyresgäster mot hyresvärdar eller förening av sådana, förening av bokhandlare eller författare mot bokförläggare, förening av köpare mot förening av säljare o. s. v. Detta har uttryckts med anförande av kollektivavtalen såsom exempel. Däremot avses icke avtal, varigenom kontrahenterna inbördes förbinda sig att tillämpa enhetliga villkor vid ingående med utomstående av avtal av den först omnämnda typen; sådana föreningar och andra kartellöverenskommelser äro nämligen av en konkurrensreglerande innebörd och äro därför att hänföra till sådana uppgörelser, som avses i tredje stycket.

Med part avses envar, som skulle bliva kontrahent i det tilltänkta avtalet och i denna mening har del i den tvist, som föreligger angående dess tillkomst. Innebörden härav giver icke anledning till tvekan, då fråga är om ett enda avtal om en ekonomisk prestation av en tilltänkt kontrahent till en annan, ej heller om å någondera sidan visserligen förekomma flera kontrahenter, men dessa äro inbördes jämställda och deras antal är begränsat. Komplikationer inträda däremot, då å endera eller båda sidorna uppträder en organisation, såsom nästan alltid är fallet vid förhandlingar om kollektivavtal eller dylikt och även förekommer vid gemensam förhandling om ett antal individuella avtal, t. ex. hyreskontrakt. Då är tydligen organisationen att anse såsom part jämte vissa dess medlemmar, men alla dessa böra ej anses intaga partsställning. Såsom den föreslagna texten giver vid handen, intages sådan ställning endast av de organisationsmedlemmar, som för egen del beröras av det eller de avtal, om vilkas ingående är fråga, t. ex. vid en arbetstvist de medlemmar av en fackförening, vilka hava arbetsanställning vid den eller de arbetsplatser, för vilka ett kollektivavtal skall ingås; vid en hyrestvist de medlemmar av de tvistande fastighetsägare- och hyresgästföreningarna, vilkas blivande hyreskontrakt utgöra föremål för tvisten, däremot icke exempelvis en medlem av fastighetsägareföreningen, vilken äger ett hus, vari inga hyreskontrakt äro uppsagda, etc. Därav att vissa medlemmar av en tvistande organisation sålunda äro att anse icke såsom parter utan såsom tredje man, följer icke obetingat, att de i denna egenskap också skola åtnjuta skydd enligt denna paragraf; vissa undantagsbestämmelser i 16 och 18 §§ kunna nämligen bliva tillämpliga å dem.

Tredje man är var och en, som icke intager ställningen av part. Om en stridsåtgärd vidtages mot tredje man, sker det alltså icke för att av honom uppnå ett medgivande av självständig ekonomisk betydelse för angriparen (eller den part, vars intresse angriparen vill tillgodose), utan för att genom angreppet mot tredje mannen söka förmå parten till eftergift. Den närmare beskaffenheten av de verkliga eller förmenta relationer mellan motparten och tredje mannen, som utgöra förutsättningen härför, är betydelselös; de behöva

icke med nödvändighet vara av ekonomisk art, utan kunna även hänföra sig till släktskap eller dylika personliga förhållanden. Det är jämväl likgiltigt, om en utomståendes relation till parten är direkt (tredje man i bokstavlig bemärkelse) eller endast indirekt, bestående i visst förhållande till en annan utomstående, som i sin ordning — direkt eller indirekt — står i relation till parten; i fall av den senare typen kunna alltså sägas förekomma angrepp mot »fjärde man», »femte man» o. s. v. Exempelvis kan anföras den situation, att man under en arbetskonflikt riktar angrepp mot en kaféidkare (fjärde man) i syfte att tvinga honom att vägra servering åt kunder, vilka arbeta såsom strejkbrytare (tredje man) och därigenom understödja den arbetsgivare, som är part i primärkonflikten; skydd åt en sådan »fjärde man» förutsätter icke, att den tredje man, med vilken han står i förbindelse, för sin del skall åtnjuta skydd i denna egenskap (jämför 16 §, i synnerhet fallet 2.).

Enligt förevarande bestämmelse är det i princip förbjudet att rikta stridsåtgärd mot tredje man i anledning av en tvist om avtals ingående. I detta hänseende har icke någon avgörande betydelse tillagts det förhållandet, huruvida ett sådant angrepp utgår från en part i tvisten eller från någon som själv är utomstående; ett skäl för denna ståndpunkt ligger däri, att varje gränsdragning i sådant hänseende skulle kunna göras tämligen illusorisk genom bildande av nya kamporganisationer eller förändring av redan bestående dylika. — Beträffande de förbjudna stridsåtgärdernas art uppställes ingen begränsning utöver vad som följer av 1 §. Påföljderna av en förbjuden åtgärd regleras i följande avdelning; därav framgår, att hot om en sådan åtgärd icke skall medföra annan påföljd, än att mot åtgärden kan utverkas rättsligt förbud, vars åsidosättande medför straff (19 och 26 §§). — I fråga om sambandet mellan primärkonflikten och en stridsåtgärd mot tredje man uppställes, för att denna skall bliva förbjuden, ej annan förutsättning än att den skall hava karaktären av påtryckningsmedel. Innebörden härav är allenast den, att angreppet mot tredje man skall vara ett medel för att nå syftet med den primära striden. Utanför bestämmelsens räckvidd falla alltså åtgärder mot utomstående, som blott till tiden sammanfalla med en viss primärkonflikt, men i övrigt ej hava med denna att skaffa; i sådana fall kan åtgärden antingen vara tillåten, t. ex. om den angripne själv är part i en annan primärkonflikt av det slag, som avses i förevarande paragraf, eller ock förbjuden enligt någon av bestämmelserna i 7—12 §§ eller lagen om kollektivavtal. — Vissa angrepp mot tredje man bliva, såsom redan anmärkts, lovliga jämlikt stadganden i 16—18 §§.

Enligt andra punkten skall med tvist om ett avtals ingående likställas tvist mellan parterna i ett avtal om tillämpning av detta, d. v. s. om dess tolkning eller fullgörande eller om påföljd för åsidosättande därav. Här avses samma slags avtal som i första punkten. Partsbegreppets innebörd framgår i dylikt fall direkt av kontrahentställningen i det omtvistade avtalet, med tillämpning av vad ovan anförts angående förhållandet mellan organisation och dess medlemmar. Tredje man bör åtnjuta skydd mot varje stridsåtgärd, oavsett om det i förhållandet mellan parterna är tillåtet att vidtaga sådan åtgärd eller eljest att

göra gällande någon påföljd av avtalsbrott; det är alltså även betydelselöst om en angripande part har rätt gentemot sin motpart eller om hans aktion även i sådant hänseende är grundlös. — Undantag från rättsskyddet kan även i hit-hörande fall inträda enligt 16 §, däremot icke enligt 18 §.

I *andra stycket* hava beaktats vissa fall av ekonomiska tvister, som stå av-talstvister nära, men i formellt hänseende skilja sig från dem därigenom, att fråga ej är — åtminstone ej omedelbart — om ingående eller tillämpning av avtal. Såsom i den allmänna motiveringen har framhållits, kan det förekom-ma, att personer, som i något hänseende hava gemensamma ekonomiska intres-sen, mera formlöst samverka för att tillvarataga dessa gentemot leverantö-rer, transportföretag o. s. v. Man »protesterar» mot de priser m. fl. affärs-betingelser, som tillämpas av en sådan motpart, eller söker även åstadkom-ma jämkning däri genom ekonomiska stridsåtgärder. I saknad av en mera fast organisation inriktar man sig emellertid icke på upprättande av något för viss tid gällande »normavtal», och de individuella avtal med motpar-ten, om vilka ytterst är fråga, kunna för flera eller färre av deltagarna sakna egentlig aktualitet. Tydligt är, att primärtvister av denna art stå ytterst nära dem, som avses i första stycket, och att tredje man bör i samma utsträck-ning vara skyddad mot att bliva indragen, oavsett om tvisten är av det ena eller andra slaget. För att förebygga all tvekan härom har en uttrycklig regel upptagits i andra stycket.

Tredje stycket har till uppgift att stadga skydd för tredje man mot att bliva indragen i konkurrenstvist. Mot den sakkunniges utkast har an-märkts, att det icke klart framginge, huruvida stridsåtgärder mot tredje man i anledning av konkurrensförhållanden vore förbjudna eller icke. Och starkt motsatta meningar hava kommit till uttryck rörande frågan, huruvida sådant förbud borde stadgas. Enligt kommissionens mening är det icke möjligt att på hållbara grunder bestrida, att de skäl som i allmänhet kräva skydd för tredje mans intresse av att stå utanför en ekonomisk konflikt, göra sig gäl-lande med stor styrka även i fråga om konkurrensförhållanden. Dessa kon-flikter äro visserligen i flera hänseenden olika de egentliga avtalstvisterna. Ofta är fråga, icke om en till tiden jämförelsevis begränsad konflikt, som har samband med en avtalsförhandling och erhåller sin lösning genom ingående av avtal, utan om ett långt utdraget motsättningsförhållande, med tendens att fortbestå lika länge som de konkurrerande företagen och därmed konkur-rensen dem emellan äger bestånd; om ej den ena konkurrenten drives ur mark-naden, kan konkurrensen bringas att upphöra endast genom en överenskom-melse av konkurrensreglerande innebörd; en sådan ligger emellertid i allmän-het ingalunda inom så nära räckhåll, som förhållandet i allmänhet är med fredsslutet vid en avtalstvist. Av konkurrenstvisternas längre varaktighet föranledes i viss utsträckning att man begagnar sig av andra stridsmedel än vid egentliga avtalstvister; i stället för att vidtaga prissänkingskampanjer och liknande mera direkta stridsåtgärder, som skulle i längden bliva alltför kostsamma, söker man ofta på ena eller andra sidan vid sig binda kunder, leverantörer o. s. v., exempelvis med förbud för dem att hava förbindelse med

konkurrenten. I åtskilliga konkurrensförhållanden är en konkurrent över huvud icke åtkomlig på annat sätt än genom en tredje man (eller flera sådana) såsom mellanled. I den mån en tredje man ej vill lämna sin medverkan frivilligt, föranledes man till att mot honom rikta stridsåtgärder. Härav följer, att inom konkurrensvisternas område stridsåtgärder mot tredje man äro, i jämförelse med stridsåtgärder med omedelbart syfte, förhållandevis mera betydelsefulla än vid de egentliga avtalstvister. Detta medför naturligen, såsom redan blivit antytt, icke i och för sig att behovet av skydd för tredje man skulle vara mindre, när det gäller konkurrensvister. Men det är att märka, att ett generellt förbud mot stridsåtgärder mot tredje man i fråga om dessa tvister måste beräknas få en jämförelsevis mera ingripande betydelse och hårdare drabba organisationernas nuvarande kampmetoder än i fråga om arbetskonflikter och med dem jämförliga avtalstvister. Vidare bör framhållas, att de utomstående, mot vilka sådana stridsåtgärder vid konkurrensvister riktas — t. ex. fabrikanter och grosshandlare i strider mellan olika detaljhandelsföretag, distributörer i strider mellan olika leverantörer av mjölk m. fl. varor — ofta icke torde själva hava en principiell obenägenhet för anpassning efter den ena stridande partens krav, såsom fallet är då man blir indragen i en konkret avtalstvist, utan ofta till en tid vägra sin medverkan allenast i syfte att senare kunna därför erhålla ett högre vederlag genom gynnsammare affärsbetingelser eller i annan form. Av dessa skäl torde lagstiftningen endast med en viss försiktighet böra inskrida för att reglera kampmetoderna i konkurrensvister, åtminstone om man ansluter sig till den uppfattningen att en avtalsmässig reglering av den fria konkurrensen kan vara och i många fall är ur ekonomisk synpunkt gagnelig, ibland oundgänglig.

I samma riktning talar den omständigheten, att det på grund av konkurrensvisternas natur och varaktighet ofta är mycket svårt att avgöra, om avbrytande av en viss ekonomisk förbindelse med ett företag grundar sig å dettas hållning i en konkurrensvist eller å andra faktorer av mera omedelbar ekonomisk betydelse. Och även i sådana fall, då det, t. ex. på grund av en parts egna uttalanden, är otvivelaktigt att grunden åtminstone delvis är av det förra slaget, skall det ofta vara svårt att i förbindelsens avbrytande finna något annat än ett legitimt utnyttjande av avtalsfriheten; det läser icke ankomma på rättsordningen att tvinga t. ex. en avnämare att i längden fasthålla vid en leverantör etc., som å sin sida icke vill avstå från sin förbindelse med en konkurrent till den förre.

Från dessa utgångspunkter har man i förslaget stannat vid att upptaga skydd för tredje man blott i begränsad utsträckning, nämligen endast vad angår massåtgärder. Andra slag av stridsåtgärder äro alltså i hithörande fall tillåtna, även då de riktas mot tredje man.

I tredje styckets text har det icke ansetts möjligt eller erforderligt att giva en fullt preciserad bestämning av begreppet konkurrensförhållande. Det belyses genom ett antal exempel, som icke äro uttömmande; därav framgår bl. a. att förhållandet mellan flera om arbetstillfällen tävlande fackföreningar eller

grupper av arbetare är hit hänförligt. Ett konkurrensförhållande betecknas uttryckligen såsom tvist och konkurrenterna såsom parter däri. För dem stadgas, i enlighet med grundtanken för den förevarande avdelningen av förslaget, icke något rättsligt skydd. En stridsåtgärd mot en konkurrent, t. ex. en uppmaning till allmänheten att icke göra inköp av dennes tillverkningar, kommer alltså även framdeles att vara tillåten. Förbudna äro endast vissa åtgärder, som i anledning av konkurrensvist riktas mot tredje man; om begreppet tredje man hänvisas till vad därom anförts under första stycket av förevarande paragraf. Undantag från rättsskyddet kan följa av 16 § (18 § äger däremot ingen tillämpning i fråga om konkurrensvister).

För att en massåtgärd mot tredje man skall vara otillåten förutsättes, att man därmed vill åstadkomma nedläggande eller reglering av konkurrentens verksamhet eller eljest utöva inverkan däraf; exempelvis kan nämnas inverkan på konkurrentens prispolitik eller på de avsättningsområden eller varuslag, som skola omfattas av hans rörelse. Det är betydelselöst, om man önskar uppnå det avsedda resultatet genom en rent faktisk påverkan på konkurrentens verksamhet eller genom att med honom få till stånd en konkurrensreglerande uppgörelse.

Ytterligare är att märka, att förbudet endast gäller mot massåtgärder, varigenom man vill förmå tredje mannen att lämna sin medverkan genom avbrytande av hans egen ekonomiska förbindelse med motparten eller vidtagande av annan åtgärd mot denne. Härav följer, att ett försök av en konkurrent att för egen del av tredje mannen erhålla förbättrade villkor vid fortsatt affärsförbindelse icke drabbas av förbudet även om därigenom en annan konkurrents ställning gent emot tredje mannen skulle komma att bliva mindre gynnsam. De fall, som härvid avses, äro i synnerhet sådana, i vilka mellan den ena konkurrenten och tredje mannen såsom parter består en avtalstvist av det slag, som behandlas i första stycket. Att angrepp av en part i sådan tvist mot motparten däri i allmänhet äro lovliga, följer motsättningsvis av den i första stycket givna regeln. Lovligheten av sådana åtgärder i en avtalstvist bör nu tydligen icke röna intrång därigenom, att den ena parten tillika är tredje man i en konkurrensvist, som består mellan den andra parten och någon utomstående. Och kommissionen har övervägt att genom uttrycklig bestämelse från skydd enligt tredje stycket utesluta den, som jämlikt första stycket borde anses såsom part. En dylik föreskrift skulle emellertid kunna utnyttjas till en otillbörlig maskering av angrepp mot tredje man i konkurrensvist med syfte att vinna hans medverkan emot konkurrenten; man kunde t. ex. för egen del begära sådana priser eller andra villkor av tredje mannen, att denne skulle därigenom bliva nödsakad att avbryta sin förbindelse med konkurrenten, antingen direkt eller genom att av denne kräva sådana villkor, som ej rimligen kunde uppfyllas. Enligt den formulering, som upptagits i förslaget, skall avgörandet bero på den verkliga innebörden av de krav, som ställas på tredje mannen, och ej på den form vari de framträda. — Till belysning av det sagda må anföras ett exempel. En tillverkare levererar sina varor såväl till ett större företag inom detaljhandeln som till ett stort antal mindre

detaljhandlare. Förstnämnda kund erhåller väsentligt gynnsammare pris än de senare. Om nu dessa eller en deras sammanslutning fordrar att de skola erhålla samma pris som den stora köparen, kan häri ligga ett försök att för- må leverantören att avbryta sin förbindelse med denne, eftersom han ej kan hålla ett enhetligt pris utan att antingen själv bli ruinerad eller också höja priset för den stora kunden, så att han förlorar denna. Men förhållandena kunna också vara sådana, att leverantören med åsidosättande av normal kal- kylering tillämpat en osund prispolitik och att med omläggning därav de mindre avnämarnas krav kunna tillgodoses utan uppoffring eller allvarigare rubbning av förbindelsen med den större. Försök att med en mot tillverka- ren riktad stridsåtgärd genomdriva kravet skulle i förra fallet vara förbju- det men i det senare tillåtet.

Såsom ovan nämnts, förekomma konkurrenstvister även på arbetsmarkna- den. Bl. a. händer, att en fackförening söker tillföra sina medlemmar ökad tillgång till arbete genom att av en viss arbetsgivare fordra ingående av kollek- tivavtal med en bestämmelse om ensamrätt eller företrädesrätt till arbetet för medlemmar av föreningen. För ett sådant avtal lägges i och för sig icke hin- der genom den föreslagna lagstiftningen. Men situationen kan vara sådan, att arbetsgivaren redan har ett i förevarande fall tillämpligt kollektivavtal — kanske med enahanda klausul om ensam- eller företrädesrätt — med en an- nan fackförening. I så fall bör antagas, att syftet med förstnämnda för- enings yrkande om avtal är att undantränga den andra föreningens medlem- mar från arbetet, och då föreligger mellan fackföreningarna en konkurrens- tvist, i vilken arbetsgivaren är att anse såsom tredje man. Blockad eller an- nan massåtgärd från den förstnämnda fackföreningens sida blir alltså förbju- den. På liknande sätt kan böra bedömas det fall, att med en arbetsgivare, som ännu ej ingått något kollektivavtal, sådant avtal kräves av två konkurrerande fackföreningar, kanske på samma villkor, utom beträffande frågan vilka arbetare som skola erhålla sysselsättning. Det måste då anses, att vardera fackföreningen åsyftar att vinna arbetsgivarens (tredje mannens) medverk- kan i konkurrensstriden och följaktligen skall vara förhindrad att för detta ändamål begagna sig av blockadvapnet. Läget förändras ej, om — såsom stundom förekommit — arbetsplatsen blir blockerad av båda fackföreningarna samtidigt. Vad ovan är sagt om försök att undantränga medlemmar av en fackförening, som tidigare erhållit kollektivavtal, äger även tillämpning om man i sådant syfte vänder sig mot oorganiserade arbetare, som redan äro an- ställda vid en arbetsplats.

15 §.

I vissa av de fall, då enligt den sakkunniges utkast ansetts föreligga strids- åtgärd mot tredje man, skall enligt föregående avdelning av detta lagförslag stridsåtgärd anses vara riktad mot part; så beträffande vedergällning för någons ställning till ekonomisk tvist (10 §), organisationstvång (11 §), ut- pressning mot den som övertagit egendom eller rörelse (9 §). Även i dessa fall kan emellertid inträffa, att stridsåtgärd vidtages mot tredje man såsom ett

medel för uppnående av angriparens syfte med avseende å den egentliga motparten. Enahanda är förhållandet i fråga om de fall, som ej berörts i den sakkunniges utkast men beträffande vilka i förevarande förslag stadgats förbud för stridsåtgärder mot part (7 och 8 §§, delvis 9 och 12 §§). Följande exempel på hithörande angrepp mot tredje man må här anföras. Såsom ett led i en vedergällningsaktion mot en förutvarande strejkbrytare, som »prickats» (10 §), söker man förhindra, att denne skall erhålla servering å ett kafé, och om kaféinnehavaren ej vill medverka härtill, förklaras hela hans rörelse i blockad. Åt en förföljelse av en politiskt misshaglig person (8 §) söker man giva ökad effektivitet genom att rikta en bojkott mot någon nära anhörig till den förföljde, ehuru den sålunda angripne icke själv givit någon anledning till angreppet.

Det är uppenbart, att i samtliga nu nämnda fall, i vilka förbud skall gälla för stridsåtgärd mot part, det jämväl måste vara otillåtet att angripa en tredje man. Dennes intresse av att icke bliva angripen är i dessa fall minst lika beaktansvärt som partens, och om det ej bleve tillgodosett, skulle en möjlighet finnas att på en omväg, nämligen genom angrepp mot tredje man, åtminstone i viss utsträckning nå syftet emot parten utan att överträda de bestämmelser, som givits till dennes skydd. Med de nu berörda situationerna, i vilka stridsåtgärder mot part äro förbjudna enligt den föreslagna lagen, hava beträffande rättsskydd för tredje man ansetts böra likställas sådana situationer, i vilka stridsåtgärd emot part äro såsom brott mot gällande kollektivavtal förbjudna enligt 4 § lagen om kollektivavtal.

Om det skydd för tredje man, som nu angivits, meddelas bestämmelse i förevarande paragraf. Förbud meddelas sålunda för stridsåtgärd mot tredje man i anledning av sådan motsättning till part, som enligt förut berörda lagrum icke må föranleda stridsåtgärd mot denne. Av formuleringen framgår, att det icke är någon förutsättning för paragrafens tillämpning, att stridsåtgärd blivit vidtagen mot parten; angreppet bör uppenbarligen icke bliva mera lovligt därför att det, till en tid eller möjligen överhuvud, begränsas till att direkt träffa endast tredje man. Denne skall vara skyddad mot varje stridsåtgärd av de slag, som omförmälas i 1 §, även om part endast åtnjuter skydd mot massåtgärd eller därjämte mot särskilda arter av stridsåtgärd men ej mot alla former därav (9, 11 och 12 §§ samt lagen om kollektivavtal 4 §). Vid jämförelse med 14 § är skyddet enligt förevarande paragraf mera vittgående på det sätt, att därifrån ej skall gälla undantag enligt 16—18 §§. Det är huvudsakligen av hänsyn härtill, som de i lagen om kollektivavtal reglerade motsättningarna ansetts böra upptagas i förevarande paragraf; i och för sig äro de nämligen så gott som alltid av den beskaffenhet, som avses i 14 § första stycket. Vid en avtalstvist, däri mera omfattande stridsåtgärd icke må vidtagas mot part, är emellertid ett undantagslöst skydd för tredje man påkallat. Visserligen kan icke med fog göras gällande, att dennes intresse av att stå utanför en tvist är i allmänhet annorlunda beskaffat eller i och för sig mera beaktansvärt, då en stridsåtgärd mot part är förbjuden än då den är lovlig, men angriparens tillvägagångssätt

framstår i de förra fallen såsom mera förkastligt och alla de skäl, som föranleda medgivande av vissa utvidgningar av en lovlig strid, bortfalla, då redan ett angrepp mot part är olagligt.

På arbetstvisternas område förekommer, att en arbetargrupp vid sådan motsättning till andra arbetare, varom i denna paragraf är fråga, söker uppnå sitt mål genom att få inryckt en därtill syftande bestämmelse i ett kollektivavtal med arbetsgivaren och, om detta vägras av denne, mot honom vidtager en strejk eller annan stridsåtgärd. Arbetsgivaren är då tredje man och skall i princip åtnjuta skydd enligt förevarande paragraf. Tillämpning härav kan närmast tänkas ifrågakomma beträffande vedergällning mot en förutvarande strejkbrytare e. dyl. eller beträffande organisationstvång (10 och 11 §§), på det sätt att man vill i kollektivavtalet få införd bestämmelse om att viss arbetare ej må av arbetsgivaren anställas eller bibehållas i arbete, överbud eller såframt han ej inträder i viss organisation. Dylika fall, där stridsåtgärder skulle vara förbjudna enligt förevarande paragraf, äro emellertid sällsynta. Från dem äro att noga skilja de betydligt vanligare fall, i vilka man går till strid för att i ett kollektivavtal få inryckt en bestämmelse om att alla arbetare vid de arbetsplatser, för vilka avtalet skall gälla, skola tillhöra viss organisation (eller att företräde till anställning skall tillkomma dennas medlemmar). En dylik bestämmelse är giltig, och den må även i allmänhet genomdrivas medelst stridsåtgärd, försåvitt nämligen detta icke endast innebär ett maskerat försök att tvinga en eller flera särskilda arbetare att inträda i organisationen utan verkligen åsyftar att genomföra en generell reglering av arbetsvillkoren. Det har icke ansetts nödigt att meddela uttrycklig bestämmelse av sådant innehåll. Det är i detta sammanhang att märka, att om organisationskravet i verkligheten endast är en förklädnad för ett försök att helt undantränga vissa arbetare från anställning, massåtgärd kan vara förbjuden jämlikt 14 § tredje stycket; att fallet är av denna beskaffenhet kan framgå därav, att man vägrar dessa arbetare inträde i organisationen. — Jämväl ett krav på att alla av ett kollektivavtal berörda arbetsgivare skola tillhöra viss förening må i princip genomdrivas med stridsåtgärd.

Överträdelse av förevarande paragraf medför skadeståndsskyldighet (30 §) och kan föranleda förbud av domstol (19 §). Omedelbar straffbarhet inträder endast, där stridsåtgärd mot tredje man vidtages i anledning av sådan motsättning, som avses i 7—9 §§ (se 24 och 25 §§).

16 §.

I denna paragraf, vartill den följande nära ansluter sig, regleras de undantag från skyddet för tredje man, som böra äga rum på grund av bristande neutralitet. Såsom tidigare blivit anmärkt, hänföra sig dessa undantag endast till de fall, som behandlas i 14 § och vilka utmärkas därav, att stridsåtgärder mot part äro att anse såsom legitima. Endast i dylika fall bör anses, att en utomstående, vilken gör gemensam sak med en part eller förhåller sig på ett därmed likvärdigt sätt och sålunda uppgiver sin neutralitet, bör gå miste om det skydd, som i allmänhet tillkommer utomstående. Däri

att av lagen en viss hållning betecknas såsom oneutral och förklaras skola medföra den nu angivna verkan, ligger ingalunda, att en sådan hållning skulle av rättsordningen ogillas, långt mindre förbjudas. Den skall alltså icke i och för sig drabbas av några som helst påföljder av rättslig natur, utan allenast medföra, att den oneutrala tredje mannen i förhållandet mellan parterna betraktas såsom likställd med den part, till vilken han anslutit sig. Emellertid kan det icke undvikas, att lagstiftningens ställningstagande kommer att anses giva uttryck åt en viss värdering av den utomstående handlingssätt och bl. a. därför bliva av särskilt ömtålig natur. På detta område göra sig därför gällande mycket olika meningar och sådana ha även framträtt inom kommissionen. Den av majoriteten antagna lagtexten avser att uttömmande ange de fall, i vilka en tredje man anses hava brutit sin neutralitet.

Den under 1. upptagna regeln, som saknade motsvarighet i den sakkunniges utkast, har påyrkats i flera av de angivna yttrandena. Den avser brytande av en föreningsmedlems organisationsmässiga förpliktelser. Härvid är endast fråga om föreningar av det slag, som omförmålas i 2 §, d. v. s. ekonomiska kamporganisationer. Hit äro alltså icke att hänföra ekonomiska föreningar i teknisk bemärkelse, såsom konsumtions-, bostadsrätts-, mejeri- och andra s. k. kooperativa föreningar (liksom ej heller aktiebolag), än mindre idrotts- eller politiska och andra utpräglat ideella föreningar. Även om vissa bland dessa, åtminstone av den förstnämnda gruppen, gällar visserligen, att de kunna bliva såsom parter inbegripna i en ekonomisk tvist och att i samband därmed vissa förpliktelser kunna åligga medlemmarna, t. ex. fortsatt fullgörande av leveransskyldighet e. dyl. Vid åsidosättande härav äger föreningen tillämpa stadgeenliga påföljder, såsom viten, förlust av medlemsrättigheter, utslutning, men den får icke tillgripa egentliga stridsåtgärder. Åtgärder av förstnämnda slag, vilka enligt uttrycklig bestämmelse i 1 § i intet fall äro hänförliga till stridsåtgärder i förslagets mening, kunna tydligen tillgripas även av de egentliga stridsorganisationerna, och de torde inom vissa bland dessa, t. ex. arbetsgivareföreningarna, i praktiken spela en övervägande roll. Dessa organisationer äga emellertid även tillgripa stridsåtgärder, såsom t. ex. »materialspärr» (mot osolidariska medlemmar av arbetsgivareförening), »prickning» och annan bojkott (i motsvarande fall på arbetaresidan).

Förutsättning härför är i första hand, att föreningen är invecklad i tvisten. Det är härvid utan betydelse, om föreningen är angripare eller angripen, och i senare fallet om den är part i primärkonflikten eller blivit föremål för en sympatiåtgärd (18 §). Om den är angripare förutsättes emellertid, att angreppet icke tillkommit med ett så väsentligt åsidosättande av föreningens stadgar, att medlemmen måste enligt allmänna rättsgrundsatser anses fritagen från att fullgöra sina förpliktelser; härom har särskild erinran ej ansetts erforderlig. En medlemsförpliktelse kan ej åligga annan än den, som vid tiden för föreningens inträde i tvisten är medlem; visserligen kan en medlem tänkas visa sig osolidarisk på det sätt, att han i anledning av en väntad tvist vill avgå såsom medlem, men det torde ankomma på föreningen att genom lämpliga bestämmelser i sina stadgar om rätten till utträde förebygga miss-

bruk härutinnan (jfr lagen om ekonomiska föreningar 11 och 15 §§). De medlemsförpliktelser, om vilka här är fråga, kunna vara av skilda slag; viktigast torde vara dels skyldighet att erlägga avgifter eller uttaxerade bidrag, dels plikt att delta i en arbetsinställelse eller respektera en blockad eller bojkott. Förpliktelserna skola i varje fall vara fastställda i stadgarna eller eljest i ordning, som överensstämmer med dessa. Det blotta faktum, att en förpliktelse blivit åsidosatt, behöver ej alltid innebära ett neutralitetsbrott; ytterligare fordras, att det skett till fördel för motparten. Härigenom utslutas dels sådana fall, där en förpliktelses fullgörande är utan varje betydelse för tvisten, dels ock sådana, där dess åsidosättande beror på en orsak, som ej sammanhänger med en önskan att vålla föreningen avbräck i striden, t. ex. verklig oförmåga att anskaffa medel till verkställande av föreskrivna inbetalningar.

Punkten 2. hänför sig endast till arbetstvister och berör spörsmålet, i vad mån brytande av en arbetsblockad skall anses såsom ett oneutralt handlingsätt av personer, som icke äro medlemmar i en stridande förening. I synnerhet på denna punkt gå meningarna skarpt isär, såsom framgår av vissa bland de avgivna utlåtandena. Kommissionens majoritet har i princip anslutit sig till den av den sakkunnige intagna ståndpunkten, att en oorganiserad arbetare, som under konflikt kvarbliver i sitt arbete, även efter det att detta förklarats i blockad, skall anses såsom neutral, men att den som antager blockerat arbete skall anses bryta sin neutralitet. Det förra uttalas i andra styckets första punkt, det senare i den nu förevarande punkten.

Kommissionen har således icke kunnat godtaga den från arbetarhåll framförda meningen, att allt utförande av blockerat arbete skulle vara att anse såsom oneutralt. En sådan regel, som skulle vara helt orimlig, då de organiserade arbetare, som äro invecklade i strid och förklarats i blockad, endast utgöra ett mindretal av samtliga arbetare vid en arbetsplats, skulle även i andra fall innebära ett alltför betänkligt intrång i de oorganiserades handlingsfrihet. Till stöd för densamma har anförts, att de oorganiserade bliva delaktiga av de förbättrade villkor, som de stridande kunna tillkämpa sig. Häremot måste emellertid beaktas, att de oorganiserade, som kvarstanna i arbete, kunna — på mer eller mindre goda grunder — antaga, att genom striden föga står att vinna och därför ej vilja åtaga sig därmed förenade uppostringar och risker.

Av formuleringen framgår, att den avgörande tidpunkten beträffande antagande av nytt arbete icke obetingat är tiden för tvistens utbrott; även den, som dessförinnan men i anledning av att tvist är väntad, antager arbete och fortsätter därmed, sedan det förklarats i blockad, skall anses såsom oneutral. Det har övertvägts att stadga en viss frist före tvistens utbrott (exempelvis tre månader), som i detta hänseende skulle vara avgörande, men en dylik regel har antagits komma att i de skiftande fallen verka alltför ojämnt och dessutom vara lätt att kringgå. Mot arbetsvillig, som avbrutit sin anställning och alltså upphört att utföra blockerat arbete, må därefter icke i anledning av tvisten riktas stridsåtgärder, även om tvisten skulle fortgå; sådana

åtgärder skulle nämligen åsyfta vedergällning, och de äro följaktligen förbjudna jämlikt 10 § andra punkten. — Med en arbetares antagande av blockerat arbete har av reciprocitetsskäl likställts en arbetsgivares förfarande att anställa arbetare, som strejkar eller är utestängd från arbete genom lockout.

Liksom enligt den sakkunniges utkast måste till antagande av anställning hänföras ej blott inträde i tjänst hos en arbetsgivare, hos vilken man ej tidigare hade sysselsättning, utan jämväl övertagande hos den förutvarande arbetsgivaren av sådant arbete, som man ej förut var pliktig att utföra (jämför även punkten 3. angående omläggning av verksamhet). Betydelsen härav är emellertid ringa för egentliga kroppsarbetare, vilkas anställningsvillkor i allmänhet ej torde medföra hinder för deras användande för starkt varierande arbetsuppgifter. Att en oorganiserad arbetare vid konflikt övertager ett annat arbete än det, varmed han förut sysslat, faller alltså inom ramen för hans tidigare åligganden och blir icke att anse såsom ett oneutralt handlingssätt; beträffande arbetsledare och jämställda hänvisas till följande paragraf.

I punkten 3., vilken hänför sig till såväl arbetstvister som andra ekonomiska tvister, betecknas till en början såsom oneutralt att någon under tvist lämnar part ekonomiskt understöd. Därmed avses i första hand direkta penningbidrag; med sådana måste man emellertid, bl. a. för att undvika kringgående av regeln, likställa beviljande av kredit eller ingående av andra ekonomiska uppgörelser, som äro för den stridande parten exceptionellt gynnsamma och icke kunna anses motiverade på enbart affärsmässiga grunder. — Såsom oneutralt betecknas ytterligare att någon under tvist, efter omläggning eller annan förändring av sin näring eller verksamhet, bispringer part. Om inbörden av denna bestämmelse, som återfinnes i den sakkunniges utkast, får kommissionen åberopa vad som anföres i betänkandet (sid. 153 f.). Ett bispringande kan icke anses föreligga utan att omläggningen eller förändringen dels objektivt innebär ett gynnande av parten, dels av den handlande uppfattas så. Det har icke ansetts nödigt att i förslaget särskilt beröra sådant bispringande av part, som sker genom övertagande av egendom eller rörelse. Detta är nämligen i huvudsak av betydelse med hänsyn till en indrivningsåtgärd, som riktas mot övertagaren, och har med avseende därå uttryckligen beaktats i 9 §. Även i andra fall kan naturligen ett sådant övertagande, alltefter de närmare villkoren därför, bliva att bedöma enligt den nu förevarande punkten. — Det är uppenbarligen likgiltigt, om man understödjer eller bispringer en part direkt eller genom att understödja en tredje man, som i sin tur understödjer parten eller eljest är oneutral till dennes förmån. En särskild bestämmelse härom, som finnes upptagen i den sakkunniges utkast, har antagits vara umbärlig.

Tydligt är att en oneutral tredje man icke bör få angripas av den part, till vilken han anslutit sig, eller av någon, som handlar i dennes intresse. Särskild bestämmelse härom lär emellertid icke vara nödig, då sådana angrepp enligt sakens natur icke torde ifrågakomma.

I andra stycket har upptagits ett viktigt undantag från paragrafens innehåll, nämligen att neutralitet icke skall anses bruten därigenom att någon ut-

för skyddsarbete åt part. Detta undantag hänför sig till samtliga punkter i första stycket. Dess riktighet torde i princip icke vara föremål för större meningsskiljaktighet. Det är sålunda vanligt, att vid arbetsnedläggelse man å arbetsidan självant vidtager åtgärder att förebygga, att skada skall inträffa å anläggningar o. dyl., exempelvis inom gruvindustrien. — Starkt delade meningar råda emellertid angående särskilda spörsmål, i synnerhet angående vilka personalgrupper, som gentemot arbetsgivarna böra hava rätt att iakttaga neutralitet vid konflikt, och angående vilka arbeten, som böra få utföras med bibehållen neutralitet och såtillvida skola vara att beteckna såsom skyddsarbeten. Dessa båda spörsmål hava tydligen ett nära samband med varandra, i det att ju större omfattning som gives åt begreppet skyddsarbeten desto mindre anledning finnes för arbetsgivaren att påfordra utförande av oneutralt arbete. Beträffande arbetsledare och med dem jämställda har det, såsom redan antytts, funnits angeläget att i följande paragraf meddela en särskild bestämmelse i fråga om rätten till neutralitet. Här skall endast framhållas, att det icke befunnits möjligt att giva neutraliteten ett annat och mera begränsat innehåll i fråga om dylika anställda än i fråga om den underordnade personalen. Det skulle stå i alltför stark strid med den uppfattning, som är rådande bland såväl arbetsledarna som de egentliga arbetarna, om de förra skulle äga med bibehållen neutralitet utföra sådana arbeten, vilkas förrättande av en person i arbetarställning är att anse såsom oneutralt.

Vad härefter beträffar den närmare omfattningen av de arbeten, vilka skola hänföras till skyddsarbeten, har till utgångspunkt tagits av Sveriges arbetsledareförbund utfärdade direktiv rörande medlems förhållande vid arbetskonflikt. Enligt dessa äro arbetsledare skyldiga att utföra sådana arbeten, som icke kunna uppskjutas till dess konflikten bilagts utan att materiell skadegörelse uppkommer. Härmed nära överensstämmande bestämningar av skyddsarbeten hava givits i avtal, som tid efter annan träffats mellan sammanslutningar av arbetsgivare och arbetsledare, bl. a. inom verkstadsindustrien. Enligt dessa skulle arbetsledare emellertid vara skyldiga att utföra jämväl viss lossning och lastning samt visst produktivt arbete, och med utgångspunkt härifrån har inom kommissionen yrkats, att till skyddsarbeten skulle hänföras alla arbeten, som vore erforderliga för att tillvarataga betydande ekonomiska värden. Kommissionens majoritet har emellertid stannat vid att såsom skyddsarbeten upptaga sådana arbeten, som icke kunna anstå utan fara för människor eller för materiell skada av den art, som i texten närmare angives. För att avvärja fara för människor kunna vid sidan av egentligt sjukvårdsarbete erfordras vissa transporter o. dyl. Till materiell skada, som i bestämmelsen avses, har endast efter tvekan hänförts skada å mogen gröda, vare sig den befinner sig å rot eller redan avmejats. I denna punkt är nämligen att märka, att beteckningen av allt skördearbete såsom neutralt är ägnat att i hög grad minska utsikten till framgång för lantarbetarna i lönestrider, ett resultat som icke i och för sig är önskvärt. Den intagna ståndpunkten har likväl antagits stå i överensstämmelse med åskådningen inom övervägande grupper av befolkningen.

Under föregående paragraf har framgått, att en anställd, som under konflikt kvarstannar i arbete, icke bryter sin neutralitet genom att övertaga en funktion, som han icke tidigare fyllt, såframt en sådan omläggning av arbetet ligger inom ramen av de plikter, som åligga honom enligt anställningsavtalet. Denna fråga är, såsom redan anmärkts, av särskild betydelse beträffande arbetsledare o. dyl. Deras anställningsavtal innehålla i allmänhet ingen närmare specifikation av deras åligganden, och från arbetsgivarnas sida göres gällande, att ifrågavarande personal skall helt stå till arbetsgivarnas förfogande, även för utförande av oneutralt arbete. Personalens uppfattning uppreser sig häremot med mycken styrka, men man har hittills ej kunnat genomdriva avtalsbestämmelser av det innehåll, som man ansett önskvärt. Då personalens ståndpunkt lärers få anses överensstämma med billighetens krav och i längden leda till det för alla intressenter mest gynnsamma resultatet, i synnerhet beträffande ett gott förhållande mellan arbetsledare och den underlydande personalen, synes det vara lagstiftningens uppgift att genom en tvingande rättsregel göra ett åtagande att utföra oneutralt arbete under konflikt overksam. Härav följer, att till en vägran att utföra sådant arbete icke må av arbetsgivaren knytas några rättsliga påföljder. En uppsägning av arbetsavtalet skulle sålunda bliva en enligt denna lag förbjuden stridsåtgärd (14 § första stycket eller 10 §) och vara ogiltig (19 § tredje stycket). — Ifrågavarande ämne avser visserligen närmast avtalsförhållandet mellan arbetsgivaren och arbetsledaren, men har på grund av sitt nära samband med 16 § ansetts t. v. kunna införas i denna lag. Därest en fullständigare lagstiftning om ifrågavarande tjänsteförhållande kommer till stånd, lärers bestämmelsen kunna dit överflyttas.

Bestämmelsen avser utom arbetsledare även tjänstemän (ingenjörer, kontorspersonal) och andra med dem jämställda, t. ex. journalister vid ett tidningsföretag, vilka alltså ej vid en typografkonflikt bliva skyldiga övertaga sättning o. dyl. arbete. Undantag har gjorts för utförande av skyddsarbete. Detta begrepp har här samma omfattning som enligt 16 §, vars motivering på detta ställe torde få åberopas. Emellertid har det ansetts skäligt att medgiva en annan bestämning av begreppet skyddsarbete, visserligen ej vid individuella avtal där någon verklig avtalsfrihet ofta ej kan sägas råda, men i kollektivavtal, där de anställda (genom sin organisation) äro part. Härigenom möjliggöres anpassning till de särskilda förhållanden, som äro rådande inom speciella industrigrenar eller andra arbetsområden. Då emellertid de egentliga arbetarna ej hava inflytande på sådana kollektivavtal, har ett åtagande från arbetsledarnas sida att utföra skyddsarbeten av en art, som icke enligt 16 § äro hänförliga till sådana arbeten, ansetts icke böra föranleda, att sådant arbete skulle anses förenligt med neutralitet under en arbetstvist.

Med hänsyn till bestämmelsens syfte har ifrågasatts, att den borde givas tillämpning även å avtalsförhållanden, som äro ingångna då lagen träder i kraft, antingen i full utsträckning eller åtminstone på det sätt, att dess innehåll skulle bliva gällande, så snart ej annat vore uttryckligen överenskommet.

Bl. a. emedan ifrågavarande avtal i allmänhet äro bindande endast för ganska kort tid, har ett sådant ingrepp i ett bestående rättsförhållande, som alltid måste möta betänkligheter, ansetts kunna undvikas. Allmänna rättsgrundsatsar böra alltså gälla även beträffande detta övergångsproblem.

18 §.

Enligt den sakkunniges utkast skulle det vara tillåtet att även mot den, som icke är part i en ekonomisk tvist, vidtaga arbetsinställelse eller arbetsblockad, som verkställes i samband med arbetsinställelse (ävensom uppsägning av kollektivavtal). Sympatistrid skulle med andra ord vara lovlig vid arbetskonflikt. I flertalet av de utlåtanden, som avgivits av intresserade organisationer, har man biträtt denna ståndpunkt, som även kommit till uttryck i lagen om kollektivavtal (grunderna för 4 § första stycket 4.), men starkt delade meningar hava blivit uttalade i fråga om grundsatsens närmare genomförande. Svenska arbetsgivareföreningen har ansett, att det avgörande borde vara ej åtgärdens art utan dess syftemål; ginge aktionen ut på att förmå den därmed angripne att ansluta sig till blockadåtgärder mot part i den ekonomiska konflikten, att förhindra den förstnämnde att uppehålla ekonomiska förbindelser med parten eller att straffa honom för underlåtenhet att efterkomma uppmaning att delta i stridsåtgärd mot parten, borde denna aktion, oavsett vilken form den hade, vara att anse såsom (otillåten) stridsåtgärd mot tredje man. Vore ändamålet med en arbetsinställelse däremot att utvidga striden och genom att i större omfattning lamslå verksamheten å motsidan förorsaka skadeföruster å denna sida för att förmå denna till önskad uppgörelse, skulle aktionen vara tillåten. Landsorganisationen har uttalat, att även andra former av blockad, i synnerhet avsättningsblockad, borde, oavsett om de ägde rum i samband med arbetsinställelse, vara tillåtna såsom sympatiåtgärder, och har till stöd härför åberopat hävdvunnen uppfattning på såväl arbetar- som arbetsgivarhåll.

Kommissionens majoritet har ansett sig böra med ett visst förtydligande biträda den sakkunniges ståndpunkt. Då de gällande kollektiva riksavtalen behandla förevarande spörsmål, har i de allra flesta fall icke gjorts någon begränsning av de såsom sympatiåtgärder tillåtna stridsåtgärdernas art; de innefatta sålunda jämväl blockader av allehanda slag. En viss begränsning har i stället där eftersträfvats genom en föreskrift av formell art, i det att sympatiåtgärder få beslutas endast av huvudorganisationerna å vardera sidan. Sistnämnda begränsning, som enligt föreliggande förslag följer av de allmänna bestämmelserna (2 § andra stycket), kan icke anses vara tillfyllestgörande. I synnerhet avsättningsblockader komma alltför lätt att mot tredje man tillgripas i oträngt mål, bl. a. av det skäl att de i allmänhet icke å angriparens sida äro förenade med någon egentlig uppoffring; och de äro mera än de flesta andra stridsåtgärder ägnade att framkalla irritation och upphetsning samt att föranleda en måttlös utvidgning av striden. Å andra sidan har kommissionen ej heller ansett sig kunna godtaga den av arbetsgivareföreningen påyrkade begränsningen. Även om den kan sägas bygga på en ganska naturlig upp-

fattning, torde det ej vara riktigt att tillmäta en så avgörande betydelse åt beskaffenheten av den intressegemenskap eller förbindelse mellan motparten och den angripne tredje mannen, som utgör grunden för angreppet mot denne (så snart man nämligen ej vill begränsa sympatiätgårderna till att få riktas endast mot den som är oneutral eller organisationsmässigt förbunden med part i primärkonflikten). Därtill kommer, att syftet med sympatiätgårderna alltför ofta skulle kunna maskeras såsom skenbart lovligt utan att det skulle vara möjligt att tillfredsställande konstatera dess verkliga beskaffenhet. Kommissionen har även övertvägt den begränsning av sympatiätgårdar, som numera är lagstadgad i England genom förbud mot vissa stridsätgårdar, när de ej uteslutande hava till ändamål utkämpandet av en arbetstvist inom det yrke (industrigren), som de stridande tillhöra (se den sakkunniges betänkande s. 132). En sådan begränsning torde emellertid i alltför hög grad avvika från vad som i vårt land av såväl arbetsgivare som arbetare betraktats såsom lovligt och praktiserats.

Till sin närmare innebörd går den föreslagna bestämmelsen till en början ut på, att sympatiätgård må vidtagas endast i anslutning till en ursprunglig arbetstvist. Varken konkurrenstvister eller avtalstvister av annat slag än arbetstvister skola sålunda få utvidgas genom sympatiätgårdar. Vidare har stadgats en begränsning till arbetstvister rörande upprättande av kollektivavtal. Endast dessa hava synts vara av sådan vikt, att det är rimligt att däri indraga neutrala utomstående. Syftet skall vara att genom en utvidgning av den ursprungliga tvisten bispringa part i denna. Häri ligger ett krav på att det skall hava kommit till stridsätgård av part i tvisten mot hans motpart, innan sympatiätgård mot någon annan får tillgripas; tydligen är härvid likgiltigt, om den part som skall erhålla understöd är angripare eller angripen i förhållande till sin motpart. Det anförda kravet på sammanhang med den ursprungliga tvisten utesluter vidare alla de fall, i vilka en föregiven sympatiätgård ej på något sätt kan anses stå i samband med den primära tvisten; då måste den i själva verket antagas hava ett annat syfte, som kan förmodas vara olagligt (enligt någon av 7—12 §§ eller lagen om kollektivavtal).

Till sin art må sympatiätgård ej innefatta annan stridsätgård än arbetsinställelse enbart eller i förening med blockad av arbetsplats eller av utestängd arbetskraft. Härvid har kommissionen haft att taga ställning till den omtvistade och synnerligen svårlösta frågan om lovligheten av att arbetare vägra att taga befattning med råvaror för eller produkter från ett företag, som är invecklat i arbetstvist (jfr utlåtandena s. 145 f. och 186). Denna fråga hade ej erhållit någon uttrycklig lösning i den sakkunniges utkast. Vad beträffar terminologien må erinras, att sådan vägran av vissa arbetsprestationer i arbetsdomstolens praxis behandlats såsom en (partiell) arbetsnedläggelse. Denna begreppsbestämning bör visserligen icke vara avgörande för den saktliga regleringen, men kommissionen har — efter åtskillig tvekan och under meningsskiljaktighet — stannat vid att sådan arbetsvägran bör anses lovlig såsom sympatiätgård. Det kan visserligen ej bestridas, att just dylika fall

av stridsåtgärder ofta föranleda en oproportionerlig irritation i förhållande till den fördel, som därigenom kan vinnas för den part, i vars intresse de tillgripas. Och någon synnerlig bärkraft läser icke kunna tillerkännas den i landsorganisationens utlåtande framförda synpunkten, att om endast total arbetsnedläggelse vore lovlig såsom sympatiåtgärd, arbetsfreden skulle komma att bli lidande genom att sådan arbetsnedläggelse tillgripes i fall, där man eljest skulle hava nöjt sig med vägran att utföra visst arbete. Ty å ena sidan är total arbetsnedläggelse ett kostsam steg, som i allmänhet ej vidtages utan noggrant övervägande, och å andra sidan visar erfarenheten, att partiell arbetsvägran ofta framkallar total arbetsinställelse såsom motåtgärd från arbetsgivaresidan. Emellertid kan till stöd för den i förslaget intagna ståndpunkten åberopas, att ett generellt förbud mot sådan arbetsvägran skulle komma att till nackdel för arbetarsidan medföra en viss ojämnhet i de stridande parternas möjlighet till effektiva sympatiåtgärder och även skulle i så hög grad komma att strida mot en ganska naturlig och i arbetarkretsar djupt rotad åskådning, att det kunde befaras alltför ofta ej bli respekterat.

Förslagets ståndpunkt i detta avseende framträder i ett stadgande i tredje punkten av paragrafen med innehåll att till arbetsinställelse ock är att hänföra vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, som drives av part i den ursprungliga tvisten. Härunder falla, såsom av formuleringen framgår, icke sådana varor, som äro avsedda för en stridande arbetsgivares personliga konsumtion, ej heller varor, vilka icke kunna individualiseras med hänsyn till ursprung eller bestämmelse; på ett odifferentierat parti, vilket förmodas till någon del innehålla varor, som efter utskiljande skulle vara hänförliga under bestämmelsen, är denna alltså icke tillämplig. Det har varit under övervägande att, i fråga om produkter av en parts rörelse, begränsa regeln till att gälla endast vad som efter tvistens utbrott lämnat producenten, men det har antagits att en sådan begränsning skulle på grund av bevisvärigheter sakna praktisk användbarhet. Stadgandet gäller endast varor, som äro avsedda för eller härröra från part i primärtvisten. Det omfattar sålunda icke varor till eller från en arbetsgivare, vilken allenast genom sympatiåtgärd indragits i striden eller som åsidosatt sin neutralitet, ej heller varor som eljest äro avsedda för en onneutral tredje man, t. ex. livsmedel till strejkbrytare som avses i 16 § första stycket 1. eller 2.

Ifrågarande arbetsvägran är såsom en art av arbetsinställelse underkastad de allmänna bestämmelserna för sådan stridsåtgärd. Den får följaktligen endast anordnas av huvudorganisation, som är därtill behörig jämlikt 2 och 3 §§ och vari de arbetare, som vägra att utföra visst arbete, äro medlemmar. Vidare skola iakttagas de formföreskrifter, som meddelats i 6 §; detta är påkallat för att undvika förhastande och missbruk. Emellertid skulle det vara alltför strängt att även för detta fall vidhålla kravet på att underrättelse till den, mot vilken åtgärden riktas, d. v. s. de arbetsvägrandes särskilda arbetsgivare, skall lämnas minst en vecka i förväg. Ett dylikt krav skulle i vissa fall, bl. a. inom transportväsendet, kunna så gott som omöjliggöra användning av detta stridsmedel och skulle knappast kunna i tillämpningen

upprätthållas. Därför har givits en bestämmelse om att viss tid ej skall gälla för den i 6 § föreskrivna skriftliga underrättelsen.

Den omfattning, vari sympatiåtgärder äro tillåtna, kan givetvis begränsas genom överenskommelse i kollektivavtal mellan dem, som skulle vidtaga åtgärderna, och dem mot vilka de skulle riktas (jfr lagen om kollektivavtal 4 § tredje stycket andra punkten). Åsidosättes emellertid en sådan avtalsbestämmelse, är detta endast att bedöma såsom avtalsbrott och skall sålunda icke beläggas med påföljd enligt denna lag. — Omvänt kan det tvingande förbudet i 14 § mot angrepp å tredje man icke genom avtal underkastas längre gående inskränkning i nu berörda hänseende än som framgår av förevarande paragraf. Bestämmelse i kollektivavtal om att sympatiåtgärder skola vara tillåtna i större utsträckning än som framgår av lagtexten blir sålunda icke bindande; härigenom undvikas uppsplitande strider om detta ömtåliga ämne vid blivande avtalsförhandlingar. Kollektivavtal, som äro ingångna före lagens ikraftträdande, bibehålla emellertid sin giltighet, även vad angår bestämmelser med nyss anmärkta innehåll.

Om påföljd av överträdelse av denna lag.

19 §.

Har stridsåtgärd, som enligt förslaget ej må äga rum, det oaktat vidtagits, kan enligt denna paragraf hos rätten utverkas förbud mot åtgärdens fortsättande. Är fråga om hot med en olovlig stridsåtgärd, kan förbud meddelas mot anordnande av åtgärden.

Ett av domstol meddelat förbud skulle ofta icke få erforderlig effektivitet, därest detsamma ej bleve på lämpligt sätt kungjort. Särskilt i fråga om massåtgärder, som på arbetskonflikternas område vidtagas å arbetarsidan, är det vanligt att meddelande därom intages i tidning. Starka skäl tala vid sådant förhållande för att jämväl förbud mot en sålunda kungjord massåtgärd intages i samma tidning. Med hänsyn till tryckfrihetsförordningens bestämmelser kan en tvingande föreskrift av sådant innehåll ej meddelas. I första stycket av förevarande paragraf har emellertid stadgats att, där förbud mot massåtgärd meddelas, domstolen tillika skall, på begäran, förelägga den som anordnat åtgärden att i tidning, som av domstolen bestämmes, införa meddelande om förbudet; har meddelande om stridsåtgärden varit intaget i viss tidning, bör naturligen denna bestämmas för införande jämväl av meddelande om förbudet. Underlåter den förpliktade att ställa sig föreläggandet till efterrättelse eller möter för denne hinder att få meddelandet infört i den av domstolen bestämda tidningen, skall hans motpart äga att på hans bekostnad på lämpligt sätt — vanligen genom annons i annan tidning — få förbudet kungjort. Stadgandet förutsätter för sin tillämplighet, att den som anordnat massåtgärden instämts i målet. Skulle så icke vara fallet kan visserligen förbud utverkas — härom stadgas i 39 § — men att i dessa fall ålägga sva-

randen att kungöra förbudet har ansetts icke böra förekomma. Det säger sig självt att målsäganden kan på egen bekostnad kungöra förbudet.

I andra stycket av förevarande paragraf har intagits en erinran om att förbud kan meddelas jämväl under rättegången; för sådant fall äger vad i första stycket stadgats om kungörande av förbud tillämpning.

Där uppsägning av arbets- eller hyresavtal skett i strid mot någon bestämmelse i förslaget, skulle ett förbud mot denna stridsåtgärd uppenbarligen vara meningslöst, där ej den angripne kunde förklaras berättigad att, utan hinder av uppsägningen, bibehållas vid de rättigheter, som enligt avtalet tillkomma honom. Det har därför ansetts böra uttryckligen angivas, att sådan uppsägning skall vara ogill, vartill fogats ett stadgande av innehåll att för dylikt fall domstolen skall meddela föreskrift om återställande av det förhållande, som genom uppsägningen rubbats. Om dylik föreskrift skall gälla vad i förslaget är stadgat om förbud; föreskrift, varom här är fråga, kan således meddelas jämväl under rättegången.

20—22 §§.

Bestämmelserna i 2 och 3 §§ avse, såsom förut framhållits, att förbehålla anordnande av blockad och bojkott ävensom, med vissa undantag, annan massåtgärd åt förening, som uppfyller i sagda paragrafer stadgade villkor. För att giva nödig effektivitet åt berörda bestämmelser, är det ofrånkomligt att belägga åsidosättande av desamma med straff. Bestämmelser härom upptagas i 20 och 22 §§.

Stadgandet i 20 § första stycket avser det fall att massåtgärd igångsatts i strid mot bestämmelserna i 2 §. Straff drabbar i första hand envar, som biträtt beslut om anordnande av sådan massåtgärd, och vidare den, som uppmanar eller eljest söker förmå annan till deltagande i åtgärden. Strafflåtuden omfattar dagsböter samt, vid synnerligen försvårande omständigheter, fängelse i högst ett år. Såsom försvårande bör anses, bland annat, att massåtgärden jämväl står i strid mot 10, 11, 12, 14 eller 15 §; på sätt vid dessa paragrafer framhållits, äro där angivna stridsåtgärder ej i och för sig belagda med straff. Är åter fråga om massåtgärd, som anordnats i strid mot 2 §, och tillika är av beskaffenhet, som i 7, 8 eller 9 § avses, inträder straff — förutom enligt första stycket i 20 § — jämväl enligt 24 eller 25 §. För sådant fall skall 4 kap. 1 § strafflagen vinna tillämpning.

I 20 § andra stycket är straff utsatt för det fall, att massåtgärd anordnats av förening, som väl enligt 2 § är behörig att igångsätta sådan men ej fullgjort vad i 3 § är stadgat med avseende å ställande av säkerhet. Härutinnan har straff ansetts böra drabba endast dem, som beslutit åtgärden; det har synts icke skäligen kunna fordras, att den, som sedan beslut om massåtgärd fattats, uppmanat eller eljest sökt förmå annan att deltaga i densamma, skulle dessförinnan förvissa sig om att vederbörlig säkerhet blivit ställd.

För sådant fall att massåtgärd vidtagits av någon, som är därtill behörig, men föreskrifterna i 6 § blivit åsidosatta, stadgas straff i 22 §.

23 §.

Under det att i 22 § är fråga om, bland annat, underlåtenhet att i meddelande, som är avsett att sprida kännedom om massåtgärd, lämna redogörelse för anledningen till densamma, avser förevarande paragraf det fall att i sådant meddelande lämnas uppenbart oriktig eller missvisande framställning. I motsats till 22 § äger 23 § tillämplighet jämväl, då meddelandet avser massåtgärd, som anordnats i strid mot 2 § eller med åsidosättande av vad i 3 § är stadgat.

Där jämlikt 2 § anordnande av massåtgärd ankommer på huvudorganisation, har denna att svara för innehållet i meddelande, varom nyss sagts. Med avseende därå läser det — ej minst med hänsyn till påföljderna av en otillåten åtgärd — vara angeläget, att huvudorganisationen ej okritiskt godtager varje uppgift från underlydande förening rörande den motsättning, på grund varav massåtgärden påkallats. Som regel torde huvudorganisationen äga möjlighet att härutinnan förskaffa sig erforderliga upplysningar. Där huvudorganisationen gjort vad i sådant hänseende skäligen kan fordras, skall den omständigheten att ifrågavarande meddelande ändock kommit att innefatta sådan oriktig framställning, som i förevarande paragraf säges, ej föranleda straff för de funktionärer inom huvudorganisationen, som tagit befattning med meddelandet. Motsvarande synpunkter bliva jämväl att tillämpa, där annan än huvudorganisation igångsätter massåtgärd och i anledning därav sprider meddelande därom.

24 och 25 §§.

Här stadgas straff för den, som bryter mot bestämmelserna i 7—9 §§ eller mot 15 §, såvitt angår motsättning, som i förstnämnda paragrafer avses. Härutinnan hänvisas till vad vid dessa paragrafer anförts.

26 §.

Samtliga de straffbestämmelser, som upptagits i 20 samt 22—25 §§, avse stridsåtgärder, som vidtagits i strid mot något i förslaget uttalat allmänt förbud eller vid vilken eljest någon där meddelad föreskrift åsidosatts. I förevarande paragraf åter stadgas straff för den, som bryter mot ett av domstol i särskilt fall meddelat förbud mot stridsåtgärds vidtagande eller fortsättande. En förutsättning för paragrafens tillämplighet är således städse, att svarenden ägt kännedom om det av domstolen meddelade förbudet.

Av 19 § tredje stycket följer att, där domstol funnit uppsägning av arbets- eller hyresavtal vara ogill och i anledning därav meddelat föreskrift om återställande av rubbat förhållande, jämväl underlåtenhet att ställa sig sådan föreskrift till efterrättelse är belagd med straff enligt förevarande paragraf.

Har jämlikt 40 § andra stycket förbud mot stridsåtgärd eller sådan föreskrift, som nyss sagts, meddelats av domaren, har detta självfallet samma verkan som om beslutet givits av rätten.

28 §.

Bestämmelsen i 26 § avser, såsom av densamma framgår, allenast det fall att svaranden gjort sig skyldig till överträdelse av ett av rätten eller domaren meddelat förbud. Emellertid kan svaranden redan före förbudets meddelande eller innan han fått kännedom om detsamma hava tagit sådan befattning med den stridsåtgärd, mot vilken förbudet är riktat, att han gjort sig förfallen till ansvar jämväl enligt annat stadgande i den föreslagna lagen. Sistberörda förhållande bör naturligen icke utesluta straff enligt 26 §. En erinran härom har upptagits i första stycket av förevarande paragraf. Vad nu sagts gäller också beträffande föreskrift om återställande av rubbat förhållande.

Enligt andra stycket skall den som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse mot 21, 23 eller 26 §, fortsätter förseelsen, för varje gång åtal mot honom ägt rum fällas till det straff förseelsen förskyllt.

Med hänsyn till bestämmelserna i förevarande paragrafs båda första stycken har det ansetts erforderligt stadga, att i fall, som där avses, sammanlagda tiden för fängelsestraff ej må överstiga två år.

30 §.

Att skadeståndsskyldighet åvilar den, som dömes till ansvar jämlikt något av de i första stycket av denna paragraf angivna lagrummen, lärer ligga i sakens natur. Däremot har det ansetts, att ersättningsskyldighet icke bör utan vidare inträda, då någon gör sig skyldig till förfarande, som i 20 eller 22 § avses. Såsom av 20 § framgår straffbelägger densamma anordnande av massåtgärd, som vidtagits av därtill obehörig, oavsett huruvida åtgärden i och för sig strider mot någon av förslagets specialregler. Och i 22 § är fråga om igångsättande av massåtgärd utan iakttagande av bestämmelserna i 6 §; jämväl i 22 § lämnas åsido huruvida åtgärden ur materiell synpunkt är olovlig. Att endast på åsidosättande av de formella föreskrifter, som i 20 och 22 §§ avses, grunda skadeståndsskyldighet, torde icke böra förekomma. Om däremot en massåtgärd, som anordnats under sådana omständigheter att straff inträder jämlikt något av sistnämnda båda lagrum, tillika strider mot någon av de föreslagna specialreglerna, inträder skadeståndsskyldighet antingen enligt första eller enligt andra stycket av förevarande paragraf. Andra stycket avser nämligen det fall att någon vidtagit stridsåtgärd eller biträtt beslut om sådan, där åtgärden — ehuru densamma icke är belagd med straff — likväl är enligt förslaget förbjuden. Skadeståndsskyldigheten enligt detta stycke grundas uteslutande på stridsåtgärdens materiella beskaffenhet.

31 §.

Av allmänna rättsgrundsatser torde följa, att i fall som i denna paragraf avses skadeståndsskyldighet inträder för vederbörande förening. Ett stadgande därom har emellertid ansetts icke böra saknas i lagen.

32 §.

Denna paragraf ansluter sig till 5 § i utkastet, dock med den inskränkning att den förening åvilande skyldighet, varom här är fråga, icke har avseende å andra stridsåtgärder än massåtgärder. Det har nämligen ansetts föra för långt att ålägga en förening att vid äventyr av skadeståndsskyldighet inskrida mot en medlem, som exempelvis i strid mot 10 § uppsagt ett arbetsavtal. Tydligt är att massåtgärden bör falla inom föreningens verksamhetsområde. I fråga om den ram, inom vilken enligt förevarande paragraf skadeståndsskyldighet kan åvila förening, överensstämmer paragrafen med 30 §; allenast där medlemmen gjort sig skyldig till förfarande, som enligt sagda paragraf kan för honom medföra skadeståndsskyldighet, är föreningen pliktig inskrida mot denne.

33 §.

Denna paragraf överensstämmer i huvudsak med 3 § andra och tredje styckena i utkastet; dock har från 8 § tredje stycket första punkten i lagen om kollektivavtal upptagits stadgandet, att fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må äga rum.

Till stöd för att dylik befrielse icke enligt utkastet medgivits har den sakkunnige anfört, att de handlingar, som enligt utkastet skulle ådraga skadeståndsskyldighet, städse antagits vara av den svårhetsgrad, att de bort beläggas med straff.

Vad sålunda anförts skulle väl i viss mån kunna åberopas även mot förevarande stadgande i förslaget, när stadgandet får tillämpning jämväl med avseende å förfarande, som är belagt med straff. Då emellertid förslaget med hänsyn till de behörighetsregler, som uppställts i 2 och 3 §§, kunnat i icke ringa utsträckning inskränka det straffbara området, har det ansetts icke möta större betänkligheter att i förslaget upptaga ovanberörda från lagen om kollektivavtal hämtade stadgande. Naturligen kan den omständigheten, att skadeståndsskyldighet grundas å straffbelagd handling, föranleda att domstolen finner befrielse från skadeståndsskyldighet ej böra äga rum.

Den i övrigt från 3 § i utkastet skiljaktiga avfattning, som förevarande paragraf erhållit, innebär icke någon saklig avvikelse.

34 §.

I 4 § av utkastet har upptagits en regel angående skadeståndsskyldighetens fördelning mellan flera ansvariga personer, vilken regel helt överensstämmer med motsvarande bestämmelse i 9 § i lagen om kollektivavtal. Även enligt kommissionens mening bör, där flera äro ansvariga för skada, en fördelning av skadeståndsskyldigheten mellan dem äga rum. Av processuella skäl har emellertid föreskriften härom, som upptagits i första stycket av denna paragraf, givits en något modifierad avfattning.

I mål om skadestånd jämlikt den föreslagna lagen läser det med hänsyn till bestämmelserna i 2 och 3 §§ samt 32 § ofta komma att inträffa att, där talan föres mot medlemmar av förening, som i förstnämnda paragraf avses, jämväl föreningen är instämd i målet. Varder i sådant fall skadeståndsskyldighet ålagd såväl föreningen som medlemmarna, kan det vara billigt att föreningen får i första hand svara för skadan. I andra stycket av förevarande paragraf har därför upptagits ett stadgande av innehåll att för sådant fall förening må, med rätt till regress mot medlemmarna, förpliktas utgiva jämväl vad som av skadeståndet belöper på dessa. Är fråga om huvudorganisation, skall regressrätten gälla jämväl mot underlydande förening, som jämte huvudorganisationen funnits skadeståndsskyldig, och denna förening äger i sin tur vända sig mot sina medlemmar.

35 §.

I 7 § av utkastet har uppställts en preskriptionsregel av innehåll, att skadeståndstalan skulle anhängiggöras inom två år från det skadan timade. I sitt yttrande över utkastet anmärkte länsstyrelsen i Uppsala län gentemot denna preskriptionsregel, att stora svårigheter säkerligen skulle komma att yppa sig vid avgörande av när en sålunda bestämd preskriptionstid började löpa; och det ifrågasattes, huruvida icke tiden lämpligare kunde räknas från det brottet begicks. Denna erinran har i förevarande paragraf beaktats.

Vissa bestämmelser om rättegången.

36 §.

Av skäl, som i utkastet anförts, synes rätt att föra ansvarstalan böra tillkomma förutom målsägande jämväl allmän åklagare samt rättskapabel sammanslutning för främjande av yrkes- eller fackintressen, av vilken den kränkta är medlem. Med sådan sammanslutning avses icke enbart kamporganisation, som omförmäles i 2 §. Enligt förslaget föranleder emellertid stridsåtgärd av någon, som är därtill behörig, allenast undantagsvis straff. Med anledning härav synes sammanslutning, varom nyss sagts, böra medgivas rätt att föra talan om förbud mot stridsåtgärd även i de fall, där stridsåtgärden i och för sig icke kan vara föremål för ansvarstalan.

Vad i 5 § andra stycket stadgats, är närmast att anse såsom en ordningsföreskrift; vid sådant förhållande läser rätt att föra talan jämlikt 21 § böra tillkomma allenast allmän åklagare.

De skäl, som föranlett att förseelse mot lagen lagts under allmänt åtal, torde jämväl tala för att allmän åklagare medgives befogenhet att, där han för ansvarstalan, tillika yrka förbud mot stridsåtgärd.

Med vår nuvarande åklagarorganisation ankommer utförande av allmänt åtal regelmässigt på landsfiskal eller stadsfiskal. Med hänsyn till förslagets

ej alltid lättillgängliga innebörd och i betraktande av att handhavandet av åtalsrätten på ifrågavarande område även i övrigt kräver överväganden av ofta ömtålig natur skulle det uppenbarligen vara förenat med stora fördelar, om åtalsrätten förbehölles landsfogde. Enligt nu gällande bestämmelser är emellertid landsfogde allmän åklagare allenast å länets landsbygd samt därinom belägen stad, varest magistrat ej finnes; och kommissionen är icke beredd att tillstyrka en utvidgning av landsfogdes åtalsrätt att omfatta jämväl annan stad. Kommissionen har därför stannat vid att föreslå, att landsfogden inom sitt nuvarande tjänstgöringsområde skall vara allmän åklagare i mål om förseelse mot den föreslagna lagen. Föreskrift härom torde böra utfärdas i administrativ väg. Kommissionen förutsätter emellertid, att vid den utredning rörande åklagarväsendets omgestaltning, som redan lärer pågå, tages under övervägande sådan ändring i nu gällande bestämmelser, att landsfogde må kunna jämväl i stad med magistrat vara åklagare i mål av förevarande beskaffenhet.

37 §.

Den talan, som enligt förslaget kan ifrågakomma i anledning av en stridsåtgärd, har städse sin grund i en rättsstridig handling, även om denna ej är belagd med straff. Ehuru sålunda varje talan ej konstituerar ett brottmål, hava övervägande skäl dock ansetts tala för att reglerna om forum utformas i anslutning till vad om forum i brottmål är i allmänhet stadgat. Såsom regelmässigt forum skulle vid sådant förhållande ifrågakomma rätten i den ort, där gärning, som enligt förslaget kan föranleda ansvar eller skadeståndsskyldighet, blivit företagen. Emellertid skulle ofta betydande svårigheter uppkomma att bestämma var en stridsåtgärd vidtagits. Därjämte skulle nu berörda anordning kunna föranleda, att skilda förfaranden, som ingå i en stridsåtgärd, bleve föremål för bedömande vid olika domstolar. Kommissionen har därför funnit sig böra föreslå, att talan i anledning av en stridsåtgärd skall anhängiggöras vid rätten i den ort, där den näringsverksamhet bedrives, som avses med stridsåtgärden, eller om åtgärden ej avser sådan verksamhet, vid rätten i den kränktes hemvist. Föreskrift härom har upptagits i första punkten av andra stycket.

Bestämmas forum på sätt nu nämnts, kommer detta att medföra, att då näringsverksamhet, som avses med en stridsåtgärd, bedrives å flera orter, belägna inom skilda domstolars domvärjo, envar av dessa domstolar blir behörlig att upptaga talan i anledning av stridsåtgärden. För sådant fall föreligger valrätt mellan dessa domstolar.

Där ansvarstalan ej föres, lärer det ej böra krävas, att käranden skall vara uteslutande hänvisad till forum, som sålunda angivits. Det torde i dessa fall understundom vara förmånligare för käranden att kunna vända sig till svarandens personliga forum. I andra styckets andra punkt har förty upptagits ett stadgande därom.

Väsentliga nackdelar skulle emellertid uppkomma, därest i de fall, då flera kränkts genom en stridsåtgärd, varje kärande skulle nödgas anhängiggöra sin

talans i enlighet med de bestämmelser, varför nu redogjorts. I tredje stycket har därför upptagits ett stadgande av innehåll att alla de, som genom en stridsåtgärd kränkts, så ock sammanslutning, varom i 36 § sägs, äga för talans anställande utvälja någon av de domstolar, som enligt nyssberörda bestämmelser äro behöriga. Att talan gemensamt anhängiggöres, erfordras icke; har en av de kränkta instämt sin talan till sådan domstol, äga de övriga — så länge detta mål där pågår — vid densamma anhängiggöra sin talan. Och har allmän åklagare väckt åtal vid domstol, som enligt andra styckets första punkt är behörig, äga därefter målsägande, så ock sammanslutning varom nyss sagts, där utföra sin talan.

De skäl, som föranlett nu omförmälda bestämmelser, äga ej giltighet, då fråga är om talan för förseelse, som i 21 § avses. I överensstämmelse med vad för liknande fall finnes i annan lag stadgat, har i första stycket föreskrivits, att dylik talan skall anställas vid rätten i den ort, där föreningen har sitt säte.

38 §.

Angelägenheten av att olovliga ekonomiska stridsåtgärder ej alltför ofta skola lämnas utan beivran eller på grund av bristande utredning undgå stadgad påföljd har av den sakkunnige (sid. 173) anförts såsom ett skäl för att införa straff för alla överträdelser av utkastets bestämmelser; därigenom skulle det nämligen bliva möjligt att städse ålägga allmänna åklagaren att verkställa utredning och utföra talan. Då kommissionen ej i denna del anslutit sig till utkastets ståndpunkt, har det varit nödvändigt att söka genom särskilda bestämmelser av processuell natur underlätta utredningens verkställande, även då talan föres av en målsägande, som har endast obetydliga resurser i sådant hänseende, t. ex. en arbetare som blivit föremål för »prickning».

I sådant syfte har i första stycket av förevarande paragraf stadgats, att rätten har att sörja för fullständig utredning och för sådant ändamål äger inkalla vittnen och i övrigt införskaffa bevisning. Dylika bestämmelser äro vanliga i nyare privaträttslig lagstiftning, och en i viss mån jämförlig föreskrift finnes i 19 § lagen om arbetsdomstol. Åt rätten har ansetts böra givas befogenhet att, även då talan om ansvar ej föres, anlita polismyndighet för verkställande av erforderlig undersökning. — I andra stycket gives en bestämmelse angående ersättning åt vittnen m. fl., som inkallas enligt rättens förordnande.

Såsom av tredje stycket framgår, har det ansetts lämpligt att mål enligt denna lag städse skola handläggas enligt reglerna för brottmål, även i de delar varom ej i lagen är särskilt stadgat. Härigenom vinnes bl. a. en förkortning av olika processuella frister, t. ex. för delgivning av stämning och för fullföljande av talan till högre rätt. För övrigt skulle det vara onaturligt att låta olika regler gälla allteftersom talan grundade sig på gärning, som är belagd med straff, eller så ej vore händelsen; dessa fall kunna nämligen, såvitt angår området för denna lag, i allt väsentligt vara mycket likartade.

39 §.

Jämlikt 19 § äger rätten meddela förbud mot stridsåtgärd, som enligt lagen ej må äga rum. Talan om dylikt förbud kan, på sätt framgår av 36 §, föras såväl av den kränkte som av där omförmäld sammanslutning utan samband med ansvars- eller skadeståndstalan; allmän åklagare däremot skall, för att få framställa yrkande om förbud, tillika föra ansvarstalan.

Enligt förslaget har ansvarighet för massåtgärd i största möjliga utsträckning ålagts föreningar, som avses i 2 §. Har en sådan förening igångsatt massåtgärd eller har hot framställts om en massåtgärd, som föreningen avser att anordna, skulle det under sådana omständigheter vara oegentligt, om förbud mot åtgärden skulle kunna meddelas, utan att föreningen haft tillfälle att yttra sig. När talan endast föres om ansvar jämte förbud, exempelvis av allmän åklagare, skulle emellertid behovet av föreningens hörande lätteligen kunna förbises. Kommissionen har därför i första stycket av denna paragraf upptagit ett stadgande av innebörd att förbud under ovan angivna förutsättningar icke får meddelas, med mindre föreningen blivit instämmd i målet. Har stämning icke från början uttagits å förening, men det under handläggningen blir utrett, att fråga är om en organisationsmässig åtgärd, bör således domstolen förelägga käranden att instämma föreningen. Underlåter denna sedermera att inställa sig, utgör detta naturligen icke hinder att meddela förbudet.

Under handläggningen av ett mål — exempelvis mot någon, som uppgives hava biträtt beslut om massåtgärd eller uppmanat till deltagande däri — kan det bliva fullt klarlagt, att en massåtgärd verkligen kommit till stånd, men omständigheterna kunna samtidigt vara sådana, att den mot svaranden instämnda talan icke kan bifallas. I en sådan situation vore det föga tillfredsställande, om svarandens frikännande också skulle föranleda, att förbud icke kan meddelas. Kommissionen har därför i andra stycket av denna paragraf upptagit ett stadgande, att förbud kan meddelas utan hinder av att talan mot svaranden ogillas.

40 §.

Ett förbud mot stridsåtgärd skulle ofta förlora i betydelse, därest detsamma ej kunde meddelas, förrän målet slutligen avgöres av rätten. I förevarande paragraf hava därför upptagits föreskrifter om interimistiskt förbud, dels av rätten och dels av domaren. När rätten meddelar sådant förbud, skall naturligen vad i 39 § första stycket är stadgat äga tillämpning. I fråga om förbud av domaren skola gälla särskilda regler, som innehållas i andra stycket av förevarande paragraf.

Beträffande innehåll av förbud och kungörande därav skall vad i 19 § är stadgat äga tillämpning.

42 §.

Enligt 38 § tredje stycket skall i avseende å rättegången alltid gälla vad i lag är stadgat om brottmål. Detta innebär bland annat, att om det för må-

lets slutliga avgörande erfordras, att ställning först tages till en civilrättslig fråga, det ankommer på domstolen i målet att träffa detta avgörande. Såvitt angår en dylik för-fråga, som eljest skulle ankomma på arbetsdomstolens prövning, har det emellertid ansetts olämpligt att överlämna åt allmän domstol att ingå på ett bedömande av densamma. Det har därför i förevarande paragraf stadgats, att rätten i ett dylikt fall skall hänvisa parterna att vid arbetsdomstolen utföra sin talan beträffande denna fråga. I ett mål om ansvar enligt 9 § i den föreslagna lagen invändes exempelvis, att belopp, som svarandena försökt tilltvinga sig genom stridsåtgärd, tillkommer dem enligt gällande kollektivavtal, och fråga uppkommer således om kollektivavtalets innebörd på denna punkt.

En annan sak är, att även det slutliga avgörandet vid allmän domstol kan röra en fråga, som också skulle kunna upptagas av arbetsdomstolen. Vid allmän domstol påtalas exempelvis, att arbetsgivare i strid mot 10 § i den föreslagna lagen avskedat en arbetare såsom hämnd för det denne tagit verksam del i en dåmera bilagd konflikt. Samtidigt skulle emellertid fråga om avskedandets lovlighet hava kunnat upptagas vid arbetsdomstolen på den grund att avskedande i vedergällningssyfte strede mot ett förbud mot trakasserier, som inrymts i det kollektivavtal, varigenom konflikten bilagts. Denna dubbla behörighet har ansetts icke kunna undvikas; en liknande kollision torde icke vara utesluten mellan allmänna domstolar inbördes.

43 och 44 §§.

Av skäl, som i den allmänna motiveringen angivits, har kommissionen funnit sig böra föreslå inrättande av en nämnd, från vilken domstolarna skola kunna inhämta yttranden i frågor rörande lagens rätta tillämpning. Bestämmelser om denna nämnd upptagas i förevarande paragrafer.

Såsom redan framhållits har kommissionen utgått från att nämndens yttranden skola avse principfrågorna. För att så må kunna ske är det naturligen av särskild vikt, att rätten tydligt angiver det spörsmål, varom nämndens yttrande inhämtas. Ej alltid läser emellertid nämnden kunna bortse från utredningen i det särskilda fallet.

Det syfte, som man med inrättandet av en särskild nämnd främst velat tillgodose, är på sätt tidigare betonats att redan från början kunna erhålla en någorlunda enhetlig rättstillämpning. Vid sådant förhållande torde det icke böra läggas allenast i domstolens hand att avgöra, när inhämtande av nämndens yttrande kan anses erforderligt; jämväl där part så yrkar bör i regel yttrande inhämtas från nämnden. Å andra sidan är det, såsom i annat sammanhang framhållits, ofta av synnerlig vikt för den, mot vilken stridsåtgärd riktas, att erhålla ett snabbt avgörande av målet. Ett sådant skulle emellertid kunna äventyras, därest inhämtande av nämndens yttrande gjordes till undantagslös regel; en svarande skulle då även i klara fall kunna väsentligt fördröja avgörandet. Med hänsyn till det nu anförda har stadgats, att nämndens yttrande skall inhämtas, när part det yrkar, såframt det ej prövas vara utan betydelse för målet, så ock när rätten eljest finner det erforderligt.

För bestämmelserna om nämndens sammansättning har vad om arbetsdomstolen är i sådant avseende stadgat tjänat som förebild. Emellertid spänner den föreslagna lagen över ett vidare och mera heterogent område än som i lagen om kollektivavtal avses; förutom motsättningar mellan arbetsgivare och arbetare komma vid tillämpning av den nu föreslagna lagen jämväl motsättningar på andra ekonomiska områden under bedömande. Även sistberörda intressen böra självfallet vara företrädna i nämnden. Denna skall därför enligt förslaget bestå av — förutom ordförande och två ledamöter, av vilka ordföranden och den ene ledamoten skola var lagkunniga och i domarvärv erfarna samt den andre ledamoten skall äga särskild insikt i arbetsförhållanden och ekonomiska förhållanden i allmänhet — representanter för intressen, som hänföra sig till arbetsgivare och arbetare, jordbruk, grosshandel, detaljhandel och industri.

Nämnden torde böra vara beslutför med ordförande och fyra ledamöter. På ordföranden bör ankomma att, alltefter målets beskaffenhet, tillkalla de ledamöter, som äga särskild sakkunskap.

Hänför sig fråga, varom nämnden har att yttra sig, till ett område med utpräglade intresse-motsättningar mellan skilda yrkesgrupper — exempelvis förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare eller mellan grosshandel och detaljhandel — böra naturligen de ledamöter, som företräda dessa intressen, tillkallas. Ej alltid föreligger emellertid en dylik intresse-motsättning; exempel härå utgöra ofta stridsåtgärder i anledning av motsättningar bland jordbrukare. Än vidare kan fråga vara om en motsättning, som berör skilda ekonomiska områden. I dessa fall bör nämndens ordförande bland ledamöterna tillkalla dem, som kunna antagas företrädesvis äga insikt och erfarenhet om de förhållanden, varom fråga är.

46 §.

I denna paragraf upptagas bestämmelser angående klagan över rättens eller domarens beslut.

En av nackdelarna med att mål rörande den föreslagna lagen skola upptagas av de allmänna domstolarna är, såsom i den allmänna motiveringen anmärkts, att dessa mål icke kunna bliva slutligen avgjorda så snabbt som om handläggningen därav tillkommit specialdomstol. För att i någon mån motverka denna nackdel synas sådana åtgärder böra vidtagas att dessa måls behandling i överrätterna påskyndas. Kommissionen vill därför förorda, att genom ändring i de uti administrativ ordning utfärdade arbetsordningarna för hovrätterna ävensom i instruktionen för nedre justitierevisionen företräde gives ifrågakomna mål näst efter brottmål rörande häktad person och därmed i anseende till förtursrätt jämställda mål.

Förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Kommissionen har ansett sig böra såsom sitt förslag utan förändring upptaga det av den sakkunnige framlagda utkastet till en ny paragraf i 11 kap. strafflagen och får i fråga om skälen till detta stadgande hänvisa till vad den sakkunnige i sådant hänseende anfört.

Till den sakkunniges betänkande har fogats ett utkast till sådana ändringar i tryckfrihetsförordningen, som ansetts erforderliga för att skänka full effektivitet åt övriga av honom förordade lagstiftningsåtgärder. Jämväl de av kommissionen nu framlagda lagförslagen böra kompletteras med ändringar i nämnda förordning. Med hänsyn till den särskilda ordningen för grundlagsändringar torde det emellertid icke ankomma på kommissionen att framlägga förslag i sådant avseende.

Beträffande den sakkunniges utkast till ändring av § 1. 12:o tryckfrihetsförordningen har av överståthållarämbetet anförts, att det syntes kunna ifrågasättas, huruvida en sådan ändring utgjorde förutsättning för ett stadgande av den art, som den ifrågasatta 11 kap. 16 § strafflagen. Kommissionen vågar, med hänsyn till den strängt bokstavsbundna tolkning av tryckfrihetsförordningen, som framträder i rättspraxis, icke antaga, att en ändring i § 1. 12:o kan undgås. Emellertid borde möjligen däråt givas en mera allmän formulering än som i utkastet skett.

Den av kommissionen föreslagna lagen angående vissa ekonomiska stridsåtgärder kräver en motsvarighet i § 3 tryckfrihetsförordningen. Genom en sådan ny bestämmelse torde böra stadgas straff för hot om ekonomisk stridsåtgärd samt för uppmaning eller annat försök att förmå någon att delta i blockad, bojkott eller arbetsinställelse, i de fall då gärningen är belagd med straff i allmän lag, så ock för att i meddelande, vilket är avsett att sprida kännedom om blockad, bojkott eller arbetsinställelse, lämna uppenbart oriktig eller missvisande framställning.

Förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen.

Regeringen har utsett en kommission för att undersöka om det är nödvändigt att ändra i 11 kap. strafflagen. Kommissionen har utrett ämnet och har utarbetat ett förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

1. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

2. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

3. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

4. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

5. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

6. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

7. Förslaget innebär att den straffrättsliga regleringen för vissa brott skall ändras. Detta förslag har utarbetats efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet och efter samråd med Riksdagens utskott för rättsväsendet.

SÄRSKILDA YTTRENDEN

Herr Bergendal:

Med hänsyn till förhållandet mellan det av mig uppgjorda preliminära utkastet till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder och kommissionens förslag till lag angående vissa sådana åtgärder, vartill även jag anslutit mig, får jag anföra följande.

Den utvidgning av ämnet, utöver det åt mig lämnade uppdraget, som skett genom förslagets 7, 8 och 12 §§ samt delvis 9 §, finner jag välgrundad.

Utkastets 1 § motsvaras i förslaget av 1, 10, 11, 14, 15, 16 och 18 §§ samt delvis av 9 §. Den större utförligheten i kommissionsförslaget har möjliggjort mera detaljerade och tydligare stadganden, och reglernas innehåll har därigenom kunnat noggrannare anpassas efter de särskilda fallens beskaffenhet. Jag finner häri en stor fördel. Beträffande de särskilda bestämmelsernas innehåll finner jag visserligen regeln i 16 § första stycket 1. att åsidosättande av organisationsmässig förpliktelse i avseende å en tvist städse skall anses innebära bristande å neutralitetens krav gå väl långt, men jag har på grund av den enstämmiga uppfattning, som därutinnan kommit till uttryck hos de närmast intresserade, funnit mig icke böra intaga en avvikande ståndpunkt.

I jämförelse med utkastets 2 § innebär förslaget en i vissa fall avsevärd begränsning av de handlingar, vilka såsom överträdelse skola beläggas med påföljd; jag har ej anledning till erinran häremot. Den vittgående inskränkning i användningen av straff, som möjliggjorts genom förslagets regler om behörighet att vidtaga massåtgärder och om ställande av säkerhet för skadestånd, skänker jag min fulla anslutning; jag anser det lyckligt, att man på detta sätt kunnat tillmötesgå önskemålen inom vissa av de kretsar, som närmast beröras av lagstiftningen. De ifrågavarande reglerna om behörighet och ställande av säkerhet synas mig även i och för sig vara välbetänkta. Därest emellertid deras antagande skulle anses erfordra mera ingående utredning eller de av andra grunder ej godtagas, finner jag för min del ej hinder mot att med deras uteslutande genomföra förslaget med en allmän kriminalisation, i väsentlig överensstämmelse med utkastets innehåll i denna del. De rättskränkningar, varom här är fråga, kunna till sin svårhetsgrad väl jämföras med talrika straffbelagda förseelser inom andra områden av lagstiftningen.

Herr Forsslund:

Enligt uttalande till statsrådsprotokollet av den 9 mars detta år av statsrådet och chefen för socialdepartementet framgår att avsevärda meningsskiljaktigheter gjort sig gällande i de avgivna yttrandena rörande de av den sak-

kunnige föreslagna lagstiftningsåtgärdernas omfattning och utformning. Den sakkunnige har också understrukit att lagförslagen hade karaktären allenast av utkast som måste betraktas vara av mycket preliminär natur på grund av ämnets i vårt land obearbetade beskaffenhet. I anslutning härtill har den sakkunnige uttryckligen utgått ifrån att lagstiftningsåtgärd ej skulle komma till stånd utan fortsatt utredning.

När det här avser ett nytt och svårbedömligt område anser jag att allra största noggrannhet och omsorg måste iakttagas vid ärendets prövning. Det är här fråga om en lagstiftning av mycket ömtålig karaktär och därför kan något förhastande icke få förekomma. Visserligen ha de tre av kommissionens ledamöter, som enligt Kungl. Maj:ts åläggande haft att svara för utredningsarbetet, nedlagt ett mycket omfattande sådant för att åstadkomma ett förslag på kort tid. Det har emellertid icke varit möjligt för kommissionens övriga ledamöter att under endast några få sammanträdesdagar kunna medhinna att granska och bedöma det nu föreliggande förslaget räckvidd alldenstund en mycket forcerad granskning av lagtexten måst förekomma under det att något övervägande av vad som anföres i motiven icke kunnat ske.

Kommissionen har därtill på mycket viktiga punkter föreslagit lagstiftningsåtgärder, som i tidigare utredningar icke förekommit till behandling och som berörda intressegrupper ej ens ägt någon kännedom om.

På grund av vad jag ovan anfört anser jag således, att ärendet icke erhållit sådan ingående granskning och behandling inom kommissionen att man nu bort avlämna annat yttrande än anmälan om att ärendet icke hunnit slutbehandlas.

Herr Johansson:

Ehuru en speciallagstiftning till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. väl näppeligen kan anses vara av behovet absolut påkallad samt tillika viss tvekan måste råda om dess principiella berättigande, synas icke förty de praktiska skäl, huvudsakligen av så att säga pedagogisk och förebyggande natur, som kunna åberopas för en dylik lagstiftning, böra tillmätas så avgörande betydelse, att de antydda, mer eller mindre teoretiskt betonade betänkligheterna måste vika, varför jag särskilt vid det förhållandet, att den ifrågasatta lagstiftningen dock bör kunna förväntas kringgärda och skydda intressen, som, enligt vad erfarenheten visat, eljest kunna utsättas för obehörigt intrång, är beredd att i sak biträda tillkomsten av en lag till skydd för tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m.

Även om lagstiftningen i anslutning till vad sålunda inledningsvis berörts och såsom kommissionens majoritet hållit före bör komma att avse ej blott arbetskonflikter jämte vissa speciella kontroverser utan även *alla slag* av ekonomiska intresse motsatser, är emellertid därav icke a priori och ofrånkomligen fastslaget, att en lagstiftning med sagda omfattning och räckvidd just nu vare sig i och för sig eller av viss förekommen anledning eller eljest skulle vara nödvändig eller ens motiverad. Det är nämligen ingalunda ådagalagt, att nu existerande ekonomiska sammanslutningar av olika struktur, som av sin verksamhets art skulle komma in under lagen, hittills i påtalbar omfattning gjort

skäl för ett statligt ingripande på lagstiftningens väg. I varje fall är det fullständigt främmande för modern och civiliserad rättsåskådning att tillägga statens organ behörighet att, vederbörande oåtspord, beskära honom tillkommande medborgerliga rättigheter. Den ifrågasatta lagstiftningen bör alltså icke genomföras utan att samtliga, vilkas intressen därav beröras, lämnats tillfälle uttala sig. Något skäl finnes icke att fränkänna de ekonomiska samman slutningarna den rätt att bliva hörda, som, när lagen tänkts begränsad endast till arbetskonflikter och vissa speciella kontroverser, uppenbarligen ansetts vara självfallen. Man är här inne på ett utomordentligt ömtåligt och delikat spörsmål, som för en lycklig lösning fordrar stor försiktighet och synnerlig taktisk förtänksamhet. Varje försök till forcering skulle mötas av misstro med påföljd av misslyckande. Kommissionens betänkande jämte lagförslag bör alltså icke föranleda proposition, förr än utredningen blivit kompletterad med utlåtanden från samtliga dem, det vederbör.

Det är dessutom principiellt synnerligen betänkligt att framlägga och till antagande rekommendera ett förslag till lag, om vars verkningar och konsekvenser man icke kunnat bilda sig någon mera ingående uppfattning. Den för kommissionen knappt tillmätta tiden har icke ens medgivit en tillbörligt grundlig behandling av det ursprungliga betänkandet med därtill hörande utlåtanden och har vid sådant förhållande givetvis än mindre räckt till för att vare sig i allmänhet eller i visst, respektive vissa avseenden penetrera det utvidgade förslaget och de komplikationer, som kunna vara därmed förknippade. Det finnes alltså ingen utredning, varav man med någon grad av sannolikhet kan sluta sig till om och i vad mån en lagstiftning på området kan visa sig förenlig exempelvis med hittills erkända principer om näringsfrihet, öppen konkurrens och ekonomisk Kooperation.

Ehuru det skäligen kunde få bero med de sålunda gjorda generella erinringarna och påvisade fakta, vilka innebära hinder ej blott för förslagets framläggande utan även för dess upphöjande till lag, torde likväl därutöver för fullständighetens skull i detta sammanhang böra erinras:

att begreppet »tredje man» icke blivit med tillräcklig pregnans definierat;

att nuvarande form för statligt understöd åt jordbruket omintetgöres i samma mån som nu existerande ekonomiska organisationer inom jordbruket genom lagstiftningen göras ineffektiva, samt

att forumsbestämmelserna med avseende å nämndemansvalen möjligen kunna verka i politiserande riktning till skada för rättsskipningen.

Herr Hansson:

I anslutning till landsorganisationens yttrande över professor Bergendals utkast till lag med vissa bestämmelser mot ekonomiska stridsåtgärder har jag i kommissionen hävdat den meningen, att en lagstiftning angående tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter lämpligast borde ske i samband med en allmän reglering av arbetsrättens och föreningsrättens områden. En så omfattande och i såväl den enskilde medborgarens som i organisationernas liv djupt ingripande rättslig reglering torde emellertid kräva förberedelser, vilka

måste taga lång tid i anspråk. Meningarna komma säkerligen också att brytas mycket skarpt, innan en för lagstiftningen nödvändig, något sånär allmän och stabil uppfattning skapats. Med hänsyn därtill kan det vara motiverat att taga under övervägande, huruvida icke en speciallagstiftning till skydd för tredje mans rätt bör åstadkommas. Förutsättningen måste då vara, att behovet av en sådan lagstiftning gör sig starkt gällande. Att en sådan förutsättning finns kan icke bestridas. Alltför många exempel därpå ha givits under de senaste åren. Men det har ingalunda uteslutande varit i samband med arbetskonflikter som rättskränkningar till skada för tredje man förekommit. Det har heller icke förhållit sig så att det endast varit på arbetarehåll som rättskränkande stridsåtgärder vidtagits. Även arbetsgivare och arbetsgivareorganisationer ha gjort sig skyldiga till övergrepp av ifrågavarande slag, ehuru det ofta kunnat ske utan att det behövt komma till offentlighetens kännedom. När allt kommer omkring gör sig kanske behovet av tredje mans skydd ännu mera gällande på andra områden än arbetskonflikternas. Såväl i professor Bergendals betänkande som i motiveringen till det nu föreliggande lagförslaget har också med skärpa framhållits nödvändigheten av att låta skyddslagstiftningen omfatta hela det område, där ekonomiska stridsåtgärder kunna förekomma.

Med hänsyn till nu åberopade omständigheter har jag ansett mig böra medverka till utarbetandet av det förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, som blivit resultatet av kommissionens arbete, varvid jag emellertid i fråga om vissa detaljer anmält från kommissionens majoritets beslut avvikande meningar. Till dessa skall jag återkomma i det följande.

Under deltagandet i kommissionens starkt förceerade arbete har jag självklart tagit de av statsrådet och chefen för socialdepartementet i statsrådsprotokollet givna direktiven ad notam. Jag har följaktligen varit angelägen om att bidra till att kommissionen skulle kunna avlämna sitt betänkande om möjligt före april månads utgång. Emellertid måste jag beklaga, att den knappt tillmätta tiden icke gjort det möjligt, åtminstone för mitt vidkommande, att ägna vissa av de i lagförslaget inrymda spörsmålen den grundliga prövning, som de med hänsyn till sin vikt och betydelse borde ha kunnat göra anspråk på. Min anslutning till kommissionens förslag måste därför ske med det förbehållet, att förslaget, även i detaljer, mot vilka jag icke nu anmäler reservation, måhända vid närmare övervägande kan giva anledning till erinringar från min sida. I kommissionens förslag har, liksom i professor Bergendals utkast, även upptagits bestämmelser angående stridsåtgärder mot part. Detta kan, med hänsyn till vad som förekommit på olika stridsområden, icke giva anledning till betänkligheter, i all synnerhet som gränsdragningen för lagstiftningen härvidlag gjorts snäv och skarp.

Förslagets 2 § erbjuder utan tvivel en ur organisationsväsendets synpunkt god lösning av behörighetsfrågan. Det måste anses såsom ett steg i rätt riktning på det föreningsrättsliga området, att i lag befästa den centraliseringen, som i så hög grad satt sin prägel på organisationsväsendet, åtminstone vad angår arbetarnas och arbetsgivarnas organisationer. Vid utformningen

av ifrågavarande bestämmelser har för övrigt särskild hänsyn tagits till sistnämnda organisationers naturliga önskan att så fritt som möjligt få bedriva sin egentliga verksamhet, d. v. s. den som går ut på att åstadkomma och upprätthålla kollektivavtal. Då det sätt, varpå behörighetsfrågan blivit löst i kommissionens förslag, dessutom erbjuder obestridliga fördelar ur den synpunkten, att kriminaliseringen av detta psykologiskt sett synnerligen ömtåliga område, i stor utsträckning kunnat undvikas, anmäla sig inga starkare betänkligheter mot detta ingripande i föreningsrättsligt avseende.

Mot den av kommissionen föreslagna anordningen med ställande av säkerhet för skadestånd, som förening kan bli förpliktad att utgiva enligt denna lag, kunna däremot åtskilliga invändningar göras.

Det torde icke vara nödvändigt att kräva sådan säkerhet av flertalet av de organisationer, som här kunna komma i fråga. Arbetarnas och arbetsgivarnas huvudorganisationer lära i varje fall äga den solvens, som kan erfordras för fullgörande av skadeståndsskyldighet. Man kan också gå ut ifrån, att dessa organisationer knappast komma att göra sig skyldiga till lagöverträdelser. Om så sker och skada vållas, komma de helt visst icke att försöka krångla sig ifrån skadeståndsskyldigheten. Sådana organisationer, på vars lojalitet mot lagen man icke vågar lita och vilkas ekonomiska solvens man anser sig ha anledning att draga i tviveismål, torde icke i längden bli i stånd att åstadkomma ohägn. Det kommer väl lagens straffbestämmelser att sörja för. För övrigt förhåller det sig ju så, att enligt svensk rätt skyldighet att ställa säkerhet för eventuellt skadestånd i regel icke stadgats. Om en person, ett bolag eller annan juridisk person låter utföra t. ex. bergsprängningsarbete på en byggnadstomt och därvid utsätter andras egendom eller liv för fara, kräves icke, att säkerhet skall ställas med tanke på att skada, som kan komma att vållas, skall gäldas. Enligt min mening gives det icke tillräckligt bärande skäl för att undantag skall göras i vår lagstiftning till förmån för dem, som tilläventyrs kunna löpa risken att bli direkt eller indirekt drabbade av ekonomiska stridsåtgärder. Jag har följaktligen icke kunnat i kommissionen giva min röst för här åsyftade bestämmelser i 3, 4 och 5 §§.

I denna fråga bör man förresten kunna avvakta de erfarenheter, som kunna göras under de första åren av lagens giltighetstid. Om det skulle visa sig erforderligt med bestämmelser om säkerhet, kunde måhända en för de lojala organisationerna mera tilltalande anordning än den nu föreslagna vinnas genom att enligt lagen behörig organisation skulle kunna styrka, att den förfogade över tillgångar, som stode i viss relation till medlemsantalet men med i lagen angivet minimum. I det fall organisation skulle vägra att på detta sätt styrka sin solvens, skulle vederbörande myndighet som villkor för behörigheten kunna kräva säkerhet i annan ordning.

Förbud mot massåtgärd i utpressningssyfte kan självklart ingen motsätta sig. Det är emellertid lika självklart, att en lagstiftning om dylikt förbud icke får avfattas så, att den gör det omöjligt för eller onödigt försvårar arbetarorganisationernas bemödanden att tillvarataga medlemmarnas rättmätiga lönefordringar. Vid utarbetandet av kommissionens förslag (9 §) har arbe-

tarorganisationernas ifrågavarande intresse beaktats, men enligt min mening finns det anledning befara, att avfattningen av andra stycket kan komma att vålla dessa organisationer svårigheter, som kommissionen velat undvika. Jag anser därför, att nämnda stycke borde ha givits följande lydelse:

»Till orättmätig vinning vare ej att hänföra att borgenär erhåller betalning av någon, som av gäldenären övertagit egendom eller rörelse och därvid insett eller bort inse, att han möjliggjort för denne att undandraga sig gälden.»

Jag anser mig i detta sammanhang böra understryka nödvändigheten av att en med hänsyn till lönefordringar betryggande lagstiftning, t. ex. angående panträtt i den utförda arbetsprodukten med det snaraste och helst i samband med den nu föreslagna lagstiftningen kommer till stånd.

I 11 § berörda förhållanden borde enligt min mening lämpligen regleras i ett större föreningsrättsligt sammanhang. Om det sker i anslutning till en reglering av tredjemansskyddet, bör i varje fall icke det av kommissionen föreslagna undantaget från den i andra punkten angivna regeln medgivnas. Detta undantag kan nämligen leda till fullständigt oeffterrätliga förhållanden inom vissa yrken, där man hittills ansett det som självklart att »arbetsledare eller annan i förtroendeställning» är medlem av samma organisation som »honom underställd personal». Det kan vara tillräckligt att erinra om förhållandet inom journalist- och bankmannayrkena, där »överordnade» och »underordnade» trivas bra tillsammans i respektive yrkesorganisationer och där detta förhållande av allt att döma icke vållat några olägenheter för arbetsgivarna.

Enligt min mening bör 11 § erhålla följande lydelse:

»Massåtgärd må man ej vidtaga mot någon för att förmå eller hindra honom att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning. Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal.»

Under övervägande borde i detta sammanhang tagas frågan, huruvida icke straff bör stadgas för den, som förmår arbetstagare att vid risk av vite avstå från rätten att tillhöra fackförening eller därmed jämförlig sammanslutning. Dylika arbetsavtal borde i varje fall kunna förklaras ogiltiga. Jag har emellertid nödgats avstå från försök att föreslå lagbestämmelse.

I fråga om 12 § har jag ansett, att förslaget bort avfattas på följande sätt:

»I anledning av tvist rörande arbetsförhållande må massåtgärd ej vidtagas mot den som utan biträde av annan än hemmavarande familjemedlemmar driver näring eller utför arbete för egen räkning.»

Enligt professor Bergendals lagutkast skulle den som stannar kvar i arbetet under en strejk eller en lockout betraktas som neutral tredje man, medan den som tar anställning sedan strejken eller lockouten kommit till stånd skulle anses ha brutit neutraliteten och följaktligen icke åtnjuta det för tredje man avsedda skyddet. Kommissionen har kommit till det resultatet, att en *organiserad* strejkbrytare, d. v. s. en som kvarstannar i arbetet trots att den organisation, som han tillhör, beslutat arbetsnedläggelse, avsedd att gälla även honom, icke skall kunna göra anspråk på tredjemansskyddet. Detta är utan tveivel också riktigt. Jag anser emellertid, att även *oorganiserade*, som stanna kvar i arbete, som blivit föremål för strejk eller lockout eller därmed jämförlig

stridsåtgärd, böra betraktas som oneutrala. Jag föreslår därför följande lydelse av punkten 2. i 16 §:

»2. att någon under tvisten utför arbete, vilket är förklarat i blockad, så ock att någon anställt arbetare, som i anledning av tvisten nedlagt arbetet eller utestängts från sådant.»

I konsekvens därmed föreslås följande lydelse av 16 § sista stycket:

»Såsom brytande av neutralitet är icke att anse utförande av skyddsarbete åt part. Till skyddsarbete hänföres arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada på i bruk tagna byggnader eller andra anläggningar, husdjur, maskiner eller dylikt.»

Begreppet skyddsarbete har här erhållit en snävare begränsning än den som kommissionen givit detsamma. Jag anser nämligen, att om man i detta begrepp inrymmer »mogen gröda», leder detta till att förmögenhetsskador överhuvud taget skola beaktas i detta sammanhang, vilket emellertid skulle innebära, att praktiskt taget allt arbete kunde betecknas som skyddsarbete. Samma invändning kan i viss mån göras mot att »varulager» medtagits. För tydlighetens skull anser jag att det beträffande »byggnader eller andra anläggningar» bör angivas, att man avser sådana som tagits i bruk och icke sådana som äro under uppförande.

Mot den av kommissionen föreslagna avfattningen av den för arbetsledare och med dem jämställda befattningshavare synnerligen betydelsefulla 17 § måste den anmärkningen göras, att den uppenbarligen lämnar möjlighet till kringgående av lagbestämmelsen. Ifrågavarande § bör därför givas följande lydelse:

»Vid arbetsinställelse vare arbetsledare, tjänsteman eller därmed jämställd ej pliktig att utom de göromål, som eljest av honom fullgöras, utföra annat arbete än skyddsarbete, ändå att han därtill förbundit sig.»

För att ytterligare trygga rätten till neutralitet för ifrågavarande kategorier av anställda böra bestämmelserna i denna § givas retroaktiv verkan.

I fråga om det av kommissionen framlagda förslaget till ändring av 11 kap. strafflagen åberopar jag landsorganisationens yttrande över professor Bergendals lagutkast, som är lika med kommissionens förslag. Jag anser följaktligen, att detta förslag icke bör upphöjas till lag.

Herr Hassler:

Undertecknad, som ej tagit del av de motiv, vilka kommissionens ordförande samt ledamöterna Ekberg och Bergendal vidfogat kommissionens förslag, får med anledning av detta anföra följande.

Förslaget innefattar icke och torde ej heller avse att utgöra en definitiv lösning av frågan om lagstiftning angående blockad och bojkott samt därmed jämförliga ekonomiska stridsåtgärder. De allmänna bestämmelserna innehålla vissa regler av närmast föreningsrättslig natur, vilka utgöra en första början till en legal reglering av yrkesföreningarna. Att de här måst medtagas visar det trängande behovet av en lagstiftning på detta område. I avdelningen om stridsåtgärder mot part ha förbud upptagits endast mot vissa

av de mest uppmärksammade arterna av övergrepp mot part. Partsskyddet måste under den fortsatta behandlingen av förevarande lagstiftningsfråga utsträckas väsentligt utöver vad förslaget innehåller. Spörsmålet om skydd för tredje man har i förslaget lösts i en vidare omfattning, helt naturligt då utgångspunkten för förslaget varit utredningen om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter. Någon erinran mot att förslaget även behandlar ekonomiska tvister av annan art än arbetskonflikter synes ej böra göras, då det otvivelaktigt är av värde att förslaget får en vidare omfattning och icke sätter konflikterna på arbetsmarknaden i en särställning. Det kan emellertid ej förnekas, att de allmänt ekonomiska tvisterna erbjuda problem av en delvis annan och mera svårlöst karaktär än arbetskonflikterna. Under lagens giltighetstid torde emellertid en värdefull erfarenhet kunna vinnas rörande det ändamålsenliga reglerandet av de allmänt ekonomiska tvisterna i en kommande definitiv lagstiftning om ekonomiska stridsåtgärder.

Emot förslagets allmänna bestämmelser synas avgörande anmärkningar icke kunna riktas. Det stöter onekligen på stora svårigheter att tillfredsställande normera dessa förhållanden annorledes än i samband med en ingående reglering av yrkesföreningarna och deras verksamhet. Intill dess en sådan kan komma till stånd torde de föreslagna bestämmelserna kunna anses nödortföttigt fylla sitt syfte att reglera behörigheten att företaga ekonomiska stridsåtgärder. Befrielsen för behöriga organisationer från primärt straffansvar för vissa olovliga stridsåtgärder försvagar onekligen den rättsliga reaktionen mot dessa. Men å andra sidan vinnes genom de föreslagna lagreglerna en möjlighet för den kränkte att få ersättning för skada, som vållats honom genom åtgärd av dylik organisation. Den ifrågasatta anordningen synes därför kunna i stort sett godtagas såsom en provisorisk lösning av förevarande spörsmål. I 2 § 1 st. torde dock ändring vara påkallad. Satsen »ej heller vid — — — — — vissa priser eller dylikt» bör utgå. Behörighetsregeln skulle eljest ej vinna tillämpning i det fall som avses i 14 § 2 st. En dylik inkonsekvens vore i och för sig mindre lycklig. Men även starka sakliga skäl tala mot att i detta fall ställa den med en olaglig stridsåtgärd angripne utan effektiv möjlighet att få skadestånd. Både parts- och tredjemansskyddet skulle i betänklig utsträckning försvagas härigenom. Å andra sidan tala inga verkligt bärande skäl för att i detta fall låta enskilda personer eller lösa sammanslutningar bedriva en ohämmad blockad- och bojkottpolitik.

Allvarligare erinringar kunna framställas mot bestämmelserna om stridsåtgärder mot part. Som ovan anförts ha endast ett fåtal typer av övergrepp mot part förbjudits i lagen och partsskyddet företer därför stora luckor. Ett yrkande på fullständig utbyggnad av detta skydd torde i frågans nuvarande läge ej ha utsikter att vinna gehör, och jag inskränker mig därför till att rikta några anmärkningar emot ett par i förslaget upptagna bestämmelser.

Förbudet i 11 § mot tillgripande av vissa stridsåtgärder för att förmå eller hindra någon att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanslutning torde ej få någon mera avsevärd betydelse därest det ej kompletteras med ett förbud, åtminstone i vissa fall, mot att använda dylik åtgärd för att

påtvinga någon kollektivavtal för reglering av de hos honom anställdas arbetsvillkor. Kollektivavtal tenderar att skapa ett medelbart, faktiskt organisationstvång; finnes i kollektivavtalet s. k. organisationsklausul, d. v. s. bestämmelse om förbud mot anställande av andra än den avtalsslutande organisationens medlemmar, innebär avtalet ett direkt, rättsligt organisationstvång. Att söka påtvinga någon kollektivavtal med dylik klausul måste anses utgöra ett öppet angrepp på föreningsfriheten. Överhuvud innebär ju dylik klausul ett sådant ingrepp i nämnda frihet, att den rimligen borde vara utan vidare förbjuden. Finnes ej i avtalet organisationsklausul, så bör i varje fall rätt att använda stridsåtgärd för dess genomdrivande endast föreligga då flertalet av de anställda å ifrågakommande arbetsplats äro medlemmar i den förening, som kräver kollektivavtal. Det må emellertid framhållas, att å vissa arbetsområden, särskilt varudistributionen, lämpligheten av att använda kollektivavtal är så omstridd, att tvång för genomdrivande å sådant arbetsområde av kollektivavtal näppeligen bör få förekomma. Det i 12 § stadgade skyddet för familjeföretag och arbete för egen räkning innefattar ett mycket begränsat realiserande av tanken, att småföretag böra erhålla lagens skydd mot angrepp av mäktiga organisationer. Därest man nu ej vill gå så långt som i Norge, d. v. s. fridlysa varje företag, som ej sysselsätter mer än tio anställda utöver innehavaren och hans familj, synes i varje fall företag, som icke har mer än fyra oskylda anställda böra tillförsäkras skydd mot angrepp i form av massåtgärd. Denna norm finnes angiven i 1 § lagen den 16 maj 1930 om arbetstidens begränsning, och torde alltså kunna anses markera den gräns, vilken vår sociallagstiftning i sin arbetsreglerande verksamhet funnit sig ej böra överskrida. Givetvis bör då även gälla, att där högst fyra personer gemensamt bedriva rörelse eller utföra arbete för egen eller annans räkning de ej få angripas med blockad eller bojkott.

Genom bestämmelserna i 14 § har skydd i viss omfattning beretts tredje man, som står utanför ekonomisk motsättning vid slutande av avtal, prissättning eller konkurrensförhållande. Dessa stadganden torde få stor betydelse i det allmänna affärslivet och deras verkningar äro i vissa avseenden svåra att överskåda. I stort sett torde de emellertid ganska väl tjäna sitt syfte att motverka alltför stark monopolisering inom näringslivet och böra alltså vara av värde för den konsumerande allmänheten och därmed för samhället. Emellertid bör ej förbises att storföretagens växande konkurrens med mindre näringsidkare, särskilt handlande, kräver särskilda åtgärder till de senares skydd, en fråga som emellertid måste upptagas i annat sammanhang. 15 § stadgar skydd för tredje man i de fall då stridsåtgärder ej få riktas mot part. I den mån partsskyddet utvidgas drager tredje man nytta därav och det är därför ett tredjemansintresse att nämnda skydd göres mera omfattande och effektivt. Från tredje mans synpunkt är det särskilt obilligt, att näringsidkare fortfarande skola kunna få angripas med krav på ingående av kollektivavtal med eller utan organisationsklausul, där syftet är att tvångsvis organisera den av honom anställda personalen.

Neutralitetsbegreppet i 16 § är angivet så, att arbetsvilliga under konflikt

i allmänhet ställas utanför tredjemansskyddet. Förföljelserna mot dem medelst prickingar och på annat sätt skola således alltjämt få fortgå. Så länge rättsordningen överlämnar åt medborgarna att fritt förfoga över sin arbetskraft och ej givit organisationerna befogenhet att i sådant hänseende utöva förmynderskap över dem borde uppenbarligen tillses, att rätten att arbeta ej göres till en chimär genom att den som utövar denna rätt lämnas utan lagens skydd mot allehanda kränkningar. Särskilt upprörande är detta då det gäller arbete, som ej utan skada för samhället i dess helhet eller viktiga allmänintressen kan underlåtas. Den som utför samhällsnödvändigt arbete äger förvisso grundat anspråk på att ej betraktas eller behandlas såsom en mindervärdig person.

Begreppet skyddsarbete är i 16 § 2 st. angivet på ett alltför snävt sätt. Gränsen mellan sakskada och förmögenhetsskada, vilken i huvudsak ligger till grund för definitionen, kan icke sägas på ett rationellt sätt angiva skiljelinjen mellan verksamhet, som under alla förhållanden bör få bedrivas oberoende av konflikt, och annat arbete. Det är svårt att inse varför vården om en maskin av några hundra kronors värde skulle vara angelägnare än t. ex. utlastningen av ett varuparti, för vilket skeppsrums tingats, då underlåten utlastning skulle medföra förlust på hundratusentals kronor. Förslaget har medtagit ett fall av sådan exceptionell förmögenhetsskada, nämligen skada å mogen gröda. Det synes då rimligt att även andra dylika fall upptagas i lagtexten, särskilt uttransport av varor, som redan vid konfliktutbrott äro färdigställda. Risken för exceptionellt stor förmögenhetsskada måste i allmänhet föranleda till anlitanande av arbetsvilliga, och det är därför i samhällslugnets intresse att arbete för avvärjande av dylik skada inbegripes under skyddsarbete. Det må här erinras om att de bekanta och beklagliga händelserna i Lunde för tre år sedan hade sin upprinnelse i att för visst utlastningsarbete arbetsvilliga kommo till användning. Det ligger ju ock i arbetarnas eget välförstådda intresse att det företag där de äro anställda ej genom exceptionella förluster drives till ruin. Därest begreppet skyddsarbete erhåller en mera tillfredsställande formulering synas mindre betänkligheter möta mot ett godkännande av de i 17 § upptagna bestämmelserna. Det gäller här att väga mellan arbetsgivarens naturliga intresse av att kunna använda arbetsledares och tjänstemäns biträde och hänsynstagandet till dessa senares ömtåliga ställning under konflikt. Arbetsgivarens intresse synes då böra tillgodoses genom att arbete för undvikande av exceptionell förmögenhetsskada förklaras neutralt, medan arbetsledares och tjänstemäns ställning säkras medelst stadgandena i 17 §.

I 18 § bör sista punkten utgå eller kanske hellre för tydlighetens skull ersätas med en bestämmelse av rakt motsatt innebörd (ordet »ock» utbytes mot »icke» och sista satsen utgår). Det gäller här frågan om bestämningen av begreppet sympatiätgård. Detta måste begränsas till att avse ordinär arbetsinställelse jämte arbetsblockad. Sådana sympatiätgårdar medföra uppoffringar för den som företager dem, och häri har man en garanti för att de ej tillgripas utan bärande skäl. Ej så med vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från blockerad rörelse. Får den

anmärkta bestämmelsen kvarstå, uppstå mångfaldiga irritationsmoment vid eljest ofta obetydliga konflikter. »Blockadsmittan» å gods sprides i allt vidare led; personer, som utan kännedom om godsets farliga beskaffenhet inköpt det samma för sin rörelse eller förbrukning, kunna oskyldigt råka ut för betydande förluster och besvär. Tredjemanssskyddet blir sålunda i stor omfattning spolierat. Detta bör så mycket mindre tolereras som ifrågavarande sympatiåtgärder knappast någonsin torde ha verklig betydelse för utgången av en konflikt, så t. ex. Beckerskonflikten, lantarbetarkonflikten i Södra Möre. Det är i själva verket i alla parterers intresse att dylika irriterande och obilligt verkande stridsmetoder upphöra.

Bestämmelserna om påföljd för överträdelse av lagen och om rätttegången torde kunna anses ha fått en i stort sett tillfredsställande avfattning. Skadeståndsreglerna i 33 och 34 §§ synas emellertid brista i effektivitet. Särskilt måste det anses anmärkningsvärt att enligt 34 § skadeståndet, som ofta vilar på kriminell grund, i allmänhet ej skall utdömas solidariskt. Den skadelidandes möjlighet att utfå ersättning kan härigenom ofta bli illusorisk. Inhämmande av yttrande från den nämnd, varom talas i 43 och 44 §§, kan befaras komma att verka fördröjande på rätttegången. Överhuvud synes lämpligheten av att inrätta ett dylikt rådgivande organ bära närmare övervägas. Stadsgangdena i 46 § om klagan över förbud lära bära utvidgas så, att särskild klagan får föras över beslut, varigenom utfärdande av förbud vägrats eller utfärdat förbud hävts. Ett dylikt avsteg från eljest gällande rättsprinciper synes motiverat därmed, att i många fall dröjsmål med erhållande av rättelse i beslut, varigenom förbud vägrats eller hävts, kan komma att verka ruinerande på rörelse, varemot olaglig stridsåtgärd riktats.

Förestående anmärkningar, vilka på grund av angelägenheten av att snabbt behandla det ifrågavarande lagstiftningsärendet fått en summarisk karaktär, innefatta icke något underkännande av de allmänna principer, på vilket det framlagda förslaget vilar. Tvärtom synas desamma riktiga och ägnade att utgöra en lämplig grundval för de föreliggande problemens legislativa behandling. De ovan framställda erinringarna torde kunna beaktas utan att någon väsentlig omarbetning av förslaget sker. På grund härav och då det är av yttersta vikt att en provisorisk lagstiftning på förevarande område omedelbart kommer till stånd, har jag ansett mig bära förorda, att förslaget framläggas i dess nuvarande skick. Den tid av fem år, under vilken lagen är avsedd att gälla, synes kunna och bära användas för att få till stånd en slutgiltig och effektiv lagstiftning rörande yrkesföreningarna och deras verksamhet.

Herr Söderlund:

Mot det förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder, som av kommissionen framläggas, får undertecknad anföra reservation i följande hänseenden:

1 §.

I denna paragraf äro de olika åtgärder angivna, vilka enligt lagen skola betraktas såsom stridsåtgärder. Förutom de s. k. massåtgärderna, vilka na-

turligen hava stridskaraktär, samt andra åtgärder i samverkan mellan två eller flera upptager förslaget bland stridsåtgärderna jämväl vissa individuella åtgöranden, nämligen uppsägning av arbets- och hyresavtal. Enligt min mening är det oriktigt att hänföra dessa åtgärder till ekonomiska stridsåtgärder. En avtalsuppsägning, företagen av en enskild person eller ett enskilt företag mot någon annan person eller något annat företag, är, då avtalad uppsägnings-tid iakttagits, så naturlig för ett någorlunda fritt ekonomiskt samhällsliv, att en lagstiftning icke bör söka förhindra densamma, vad motivet än må vara för uppsägningen. Jag anser alltså, att de individuella åtgärderna överhuvud taget ej skola omfattas av den föreslagna lagstiftningen.

2 §.

I fråga om denna paragraf instämmer jag i den särskilda mening, som uttalats av kommissionens ordförande.

11 §.

Om de individuella åtgärderna — gentemot vad som enligt min mening kan vara riktigt — skola hänföras till stridsåtgärder och förty i vissa fall drabbas av reaktioner, så bör lagstiftningen dock icke förhindra avskedande på grund av missnöje med vederbörandes sätt att sköta sitt arbete; och i fråga om arbetsledares eller andra tjänstemäns förmåga att till arbetsgivarens belåtenhet och företagets bästa fullgöra sina uppgifter spela vederbörandes organisationsförhållanden ofta en avgörande roll. Där arbetsledare eller annan i förtroendeställning ingår i förening för tillvaratagande av honom underställd personals intressen, bör han kunna utan påföljd avskedas, om arbetsgivaren efter egen prövning finner sig böra vidtaga en sådan åtgärd. I detta som i andra fall bör arbetsgivaren ensam få avgöra frågan om den anställdes fortsatta lämplighet för sin befattning. Formuleringen av sista punkten i förevarande paragraf är ur nu antydd synpunkt otillfredsställande.

Det i denna paragraf stadgade förbudet mot massåtgärd i syfte att förmå eller hindra någon att inträda i eller utträda ur förening eller annan sammanlutning måste, om detsamma skall kunna lämna något effektivt skydd för föreningsfriheten, kompletteras med ett förbud mot vidtagande av sådan åtgärd i syfte att i kollektivavtal få införd s. k. organisationsklausul, d. v. s. bestämmelse om förbud mot anställande av andra än den avtalslutande organisations medlemmar. Den, som blir påtvingad ett kollektivavtal med organisationsklausul, måste anses vara föremål för ett obehörigt angrepp i syfte att giva angriparen ett visst övertag i konkurrensen med andra om vissa arbetstillfällen. Direkt förbud bör alltså enligt min mening införas mot vidtagande av massåtgärd för genomdrivande av dylik bestämmelse i kollektivavtal.

16 §.

Enligt denna paragraf bortfaller skyddet åt tredje man i fall, då tredje mannen anses hava brutit sin neutralitet i förhållande till tvisten. Till neu-

tralitetsbrott hänföres i punkt 2 det fall, att någon, som i anledning av utbruten eller väntad arbetstvist antagit anställning, under tvisten utför arbete, vilket är förklarat i blockad, likasom ock att någon anställt arbetare, som i anledning av tvisten nedlagt arbete eller utestängts från sådant. Var och en, som fått anställning i anledning av konflikten, ställes alltså utanför tredjemansskyddet, så snart han utför arbete, som blockerats. Samma är förhållandet med den arbetsgivare, som anställer strejkande eller lockoutad arbetare. Det betraktelsesätt, som i denna punkt kommit till uttryck, innebär en betänklig eftergift för organisationernas anspråk på att få bestämma vad som är rätt och orätt, tillåtet och otillåtet, i fråga om något så naturligt som antagande av arbete i syfte att därmed försörja sig, respektive anställande av arbetare i syfte att därmed driva sin näring. Rent av upprörande blir denna eftergift, då det gäller arbete, som ej kan underlåtas utan skada för samhällseliga intressen, eller arbete vid företag eller arbetsplats, där avtalsstridig eller eljest olaglig konflikt etablerats och trots denna sin karaktär alltjämt uppehålles. Jag anser, att ingen bör förklaras onutral därför att han antagit arbete i syfte att försörja sig eller anställt arbetare i syfte att driva sin näring.

I sista stycket av 16 § har kommissionen föreslagit ett stadgande av innebörd, att s. k. skyddsarbete skall få utföras utan att därigenom neutraliteten brytes. Till skyddsarbete hänför kommissionen arbete, som icke kan anstå utan fara för människor eller för skada å byggnader eller andra anläggningar, husdjur, mogen gröda, maskiner, varulager eller dylikt. Skall man överhuvud taget inlåta sig på att begränsa den enskildes frihet att åtaga sig vilket arbete som helst och endast medgiva tredjemansskyddet åt den, som utför ett för part mera nödvändigt arbete, här benämnt skyddsarbete, så kan man omöjligen bestämma omfattningen av detta arbete på sätt kommissionen föreslagit. Det är ofta, vare sig man ser frågan ur företagets eller ur det allmännas synpunkt, av ojämförligt större värde att få ett lossnings- eller lastningsarbete utfört eller att eljest, åtminstone under någon kortare tid, uppehålla viss del av driften än att kunna anlita arbetare till förhindrande av någon skada å sak. Överhuvud taget måste det med hänsyn till de nuvarande förhållandena inom näringslivet anses vara irrationellt att härvidlag draga gränsen mellan sakskada och förmögenhetsskada. Försöker man att på olika tänkbara fall tillämpa en dylik gränsdragning, finner man också, att resultaten bliva i hög grad otillfredsställande. Frågan om skyddsarbetet bör alltså göras till föremål för ytterligare undersökning.

17 §.

Den här föreslagna bestämmelsen är av ganska enastående innebörd och har tidigare under lagstiftningens beredning icke varit föremål för närmare övervägande. Bestämmelsen avser att göra varje avtal ogiltigt, som innebär skyldighet för arbetsledare, tjänsteman eller därmed jämställd att vid arbetsinställelse utföra andra göromål än de eljest vanliga samt därjämte s. k. skyddsarbete. Arbetsledare och andra tjänstemän anses sålunda böra berövas sin

rättsliga handlingsförmåga, när det gäller att träffa avgörande om innehållet i deras enskilda arbetsavtal med arbetsgivaren. Har vederbörande förbundit sig att till gagn för företaget vid arbetsinställelse utföra något arbete, som ligger utanför begreppet skyddsarbete, så stryker den föreslagna lagbestämmelsen ett streck över denna förbindelse. Vad den enskilde själv icke förmår, det förmår emellertid hans organisation. Har organisationen med vederbörande arbetsgivare träffat kollektivavtal om en annan avgränsning av begreppet skyddsarbete än den, som är stadgad i sista stycket av 16 §, så skall sådant avtal gälla.

Mot de föreslagna bestämmelserna i denna paragraf vill jag till en början göra den erinran, att desamma, i varje fall sådana de nu avfattats, icke tillhöra den naturliga omfattningen av föreliggande lagstiftning. Men oavsett denna mera formella erinran är förslaget så tillvida uppseendeväckande, som man eljest icke utan synnerligen starka skäl berövar en avtalslutande part hans förmåga att med annan träffa bindande avtal om sina egna och motpartens prestationer. En dylik brist i avtalskapaciteten är visserligen här avsedd att skydda den anställde mot oförmånliga åtaganden men kommer naturligen också att påverka hans förmåga att hävda sina intressen i fråga om motpartens prestationer till honom. Det har alltid sina olägenheter att vara satt under förmynderskap.

Sett ur näringslivets synpunkt innebär det här föreslagna stadgandet ett betydelsefullt och säkert ödesdigert ingrepp. De organiserade angreppen på näringslivet i syfte att avtvinga företagen mer eller mindre betungande löneförhöjningar eller att eljest skada desamma bliva väsentligt mer effektiva, då arbetsledare och övriga tjänstemän på detta sätt förledas att lägga företagen försvarslösa. Alldeles orimligt måste detta te sig, när ett företag drabbas av olaglig konflikt, vilken tillåtes fortsätta även sedan olagligheten blivit uppenbar.

Jag anser 17 § böra i sin helhet utgå.

18 §.

Denna paragraf avser att reglera de för arbetsmarknaden så viktiga s. k. sympatiåtgärderna. Dylika åtgärder rikta sig alltid mot annan än part i den ursprungliga tvisten, alltså emot tredje man, och skulle, därest icke särskilda bestämmelser i annan riktning meddelades, vara förbjudna på grund av stadgandena i 14 §. Emellertid är man enig därom, att sympatiåtgärderna i väsentlig utsträckning måste få tillåtas jämväl i fortsättningen. Men detta bör endast gälla de egentliga sympatiåtgärderna, vilka innebära en regelrätt utvidgning av den ursprungliga stridslinjen. Härmed bliva de tillåtna sympatiåtgärderna till en början begränsade till arbetsinställelse och därmed förenad arbetsblockad. Denna begränsning är också iakttagen i kommissionens förslag. Emellertid vill kommissionen till arbetsinställelse hänföra vägran att taga befattning med varor, som äro avsedda för eller härröra från rörelse, vilken drives av part i den ursprungliga tvisten. Häremot måste bestämt erinras, att dylik vägran egentligen har karaktär av blockad mot de ifrågakomna varorna samt förty, likaväl som varje annan fristående blockad, icke bör vara

tillåten såsom sympatiåtgärd. I själva verket bör området för de tillåtna sympatiåtgärderna underkastas en ytterligare begränsning, i det att jämväl vissa regelrätta arbetsinställelser väsentligen hava karaktär av blockad eller bojkott och fördenskull böra förbjudas såsom sympatiåtgärder. Någon svårighet att avgöra, huruvida en arbetsinställelse är avsedd att verka som en naturlig utvidgning av stridslinjen eller väsentligen har blockadsyfte, torde, med hänsyn till skyldigheten att lämna redogörelse för konfliktorsaken, icke komma att föreligga.

Jag anser sålunda, att inga andra sympatiåtgärder böra vara tillåtna än arbetsinställelse och därtill hörande arbetsblockad, och ej heller sådan arbetsinställelse, som väsentligen har karaktär av blockad eller bojkott.

Sympatiåtgärdernas begränsning till utvidgning av ursprunglig arbetstvist rörande upprättande av kollektivavtal är enligt min mening för snäv. På arbetsmarknaden förekomma andra tvister, vilkas lösning i sista hand är beroende av möjligheten att vidtaga sympatiåtgärder. Slutmålet med en tvist kan mycket väl vara annat än upprättande av kollektivavtal. Och därtill kommer, att olagliga konflikter ibland icke kunna bringas ur världen annat än genom vidtagande av sympatiåtgärder.

Utöver dessa direkta reservationer mot det föreliggande lagförslaget vill jag uttala mina bestämda betänkligheter mot det slut, vartill kommissionen kommit beträffande rättegången i mål angående förseelser mot den föreslagna lagen. I fråga om valet mellan de allmänna domstolarna och en särskild domstol för handläggning av ifrågavarande mål föreligger otvivelaktigt på båda sidor skäl för och emot. Det är vanskligt att träffa ett slutligt avgörande om vikten och betydelsen av dessa olika skäl. Mig synes emellertid, att kommissionen överskattat svårigheten att vid en specialdomstol åstadkomma erforderlig bevisning samt å andra sidan icke nog beaktat värdet av ett snabbt avgörande i dessa mål och en någorlunda säker rättspraxis inom rimlig tid. Inrättandet av en särskild nämnd såsom rådgivande organ åt domstolarna är enligt min mening en anordning, som är ägnad att väcka synnerlig tvekan. I varje fall synes detta spörsmål böra göras till föremål för ytterligare övervägande.

I avseende å det föreliggande lagstiftningsförslaget i dess helhet känner jag såsom medlem av kommissionen ett behov att få göra en mera allmän deklaration, då förslaget framlägges i nu förefintligt skick. Jag är ganska oviss om konsekvenserna av de olika lagbestämmelser, som här föreslås. Den mycket knappa tid, som stått kommissionen till buds, och den ovanliga forcing av utredningsarbetet inom kommissionen, som därav blivit en följd, hava hindrat en mera grundlig prövning av ärendet från min sida. Själva de områden, som lagstiftningen avser, äro så komplicerade, och lagstiftningens olika verkningar äro så svårgenomträngliga, att jag för egen del känt behov av större möjligheter till ett noggrant övervägande av de olika spörsmålen.

Herr Gjöres:

Det föreliggande förslaget innehåller i 14 § förbud mot vissa stridsåtgärder mot tredje man i samband med tvister eller motsättningar på det allmän-ekonomiska området. Detta är också väl motiverat med hänsyn till den talrika förekomsten av mot tredje man riktade stridsåtgärder vid tvister på detta område, icke minst i samband med konkurrensmotsättningar.

De mot tredje man förekommande stridsåtgärderna på det allmän-ekonomiska området, som kunna mycket hårt drabba dem, mot vilka de riktas, syfta oftast till att försvåra en fri tävlan mellan olika företagare och företagstyper, vilket i och för sig kan vara betänkligt nog, men de innehålla ofta därutöver ett allvarligt hinder för en naturlig och nyttig utveckling av handelns arbetsformer. Inom det moderna, på arbetsfördelning och varubyte byggda samhället spelar varudistributionen en allt viktigare roll, i det att en såväl absolut som relativt taget ständigt större del av folkhushållets totala produktionsresultat har att passera distributiva organ, innan produkterna nå sin slutliga bestämmelse. Under sådana förhållanden måste det vara ett allmänt intresse, att en fortgående utveckling av distributionsapparaten får äga rum, så att denna jämsides med det allmänna ekonomiska framåtskridandet allt bättre anpassar sig för sina uppgifter. En illa organiserad, ekonomiskt mindre effektiv varuförmedlingsapparat är till skada för både konsumenter och producenter och leder till en sänkning av eller hindrar en eljest möjlig stegring av det allmänna välförhållandet.

Det måste icke minst ur denna synpunkt vara angeläget, att man i möjligaste mån söker att förebygga, att intressegrupper genom stridsåtgärder mot tredje man söka skapa konstlade hinder för en nyttig och nödvändig anpassnings- och utvecklingsprocess på varuförmedlingens område.

I det föreliggande förslaget ha massåtgärder mot tredje man i samband med konkurrensmotsättningar förbjudits. Detta innebär ett steg i rätt riktning, men det är tvivelaktigt, om förslaget på denna punkt kommer att visa sig vara tillfyllest. Man kan nämligen icke värja sig för den tanken, att det med den avfattning 14 § nu fått, skall visa sig möjligt t. ex. för köpmannaorganisationer att med vissa förändringar i sin taktik göra det för tredje man avsedda skyddet mindre effektivt. Då man emellertid här rör sig på ett område, inom vilket stridsåtgärderna icke i samma grad som i fråga om striderna på arbetsmarknaden standardiserats, torde man vara tvungen att nu åtnöja sig med det förslag, som föreligger, och detta så mycket mera, som det ej varit möjligt att under den begränsade tid, som stått kommissionen till buds, företaga den mera ingående prövning av dessa särskilda problem, vilken utan tvivel vore behövlig för att man skulle kunna vinna ett fast underlag för längre gående lagbestämmelser. Godkännandet av det föreliggande förslaget på denna punkt torde också av den anledningen kunna försvaras, att lagen enligt kommissionens mening skulle få endast provisorisk karaktär. Med stöd av den under provisorietiden vunna erfarenheten bör det sålunda vara möjligt att företaga den utbyggnad av skyddet för tredje man på det allmän-ekonomiska området, som kan visa sig erforderligt.

I mitt instämmande i att lagen skall få blott provisorisk karaktär är för övrigt från min sida utsagt, att jag även på andra punkter än den här närmast berörda hyser viss tveksamhet. Detta gäller sålunda bl. a. om den föreslagna anordningen, att organisationen måste deponera visst belopp för att den skall vara behörig att vidtaga vissa stridsåtgärder. Flera skäl tala visserligen för att behörigheten göres beroende av organisationens solvens, men det förefaller, som om det skulle vara möjligt att här finna någon annan väg än den föreslagna. Man kunde exempelvis tänka sig, att angripen part vid mottagande av meddelande enligt 6 § kunde, därest han hade anledning hysa tvekan om den angripande partens ekonomiska vederhäftighet, hos myndighet begära, att den angripande organisationen skulle hos myndigheten deponera eller ställa säkerhet för ett i lagen närmare angivet belopp till säkerställande av det skadestånd, som eventuellt kunde komma i fråga. Det förefaller, som om en ändring i denna riktning vore förtjänt av ett närmare överbäggande.

Herr Strömberg:

Då kommissionen för utredning rörande frågan om tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. ansett lämpligt att låta sitt lagförslag omfatta även andra ekonomiska stridsåtgärder, har spørsmålet kommit att röra sig på ett nytt och svåröverskådligt område, där tillräcklig erfarenhet icke finnes för att bedöma verkan av eventuella förbud mot stridsåtgärder.

I kommissionens betänkande framhålles sålunda att ett generellt förbud mot stridsåtgärder mot tredje man i fråga om konkurrensvister måste beräknas få en jämförelsevis mera ingripande betydelse och hårdare drabba organisationernas nuvarande kampmetoder än i fråga om arbetskonflikter och med dem jämförliga avtalstvister, åtminstone om man ansluter sig till den uppfattningen att en avtalsmässig reglering av den fria konkurrensen kan vara och i många fall är ur ekonomisk synpunkt gagnelig, ibland oundgänglig.

Det torde nu enligt min mening vara svårt t. o. m. för dem, som drabbas av den tilltänkta lagen, att överblicka konsekvenserna av densamma.

Den omfattning, som t. ex. 14 § fått, befarar jag kommer att ha en verkan för näringslivet, som icke varit avsedd med lagförslaget.

Den kommer att avsevärt försvåra åstadkommandet av överenskommelser mellan företagaregrupper inom affärslivet, vilka avse sundare förhållanden och giver också storföretagen (mångfilialsystemen) möjlighet att utom lagen vidtaga åtgärder, som kanske icke alls eller åtminstone icke utan medgivande från myndigheters sida tillåtas de små näringsidkarna.

Ehuru jag sålunda i vissa punkter hyser betänkligheter emot föreliggande lagförslag, har jag biträtt detsamma, emedan jag icke velat bidra till att frågan om lag till skydd för tredje man ytterligare förhalas. Vid mitt ståndpunktstagande har jag även tagit hänsyn till att lagen givits provisorisk karaktär, så att möjlighet finnes att kunna rätta till de missgrepp, som kunna uppstå vid tillämpningen av densamma.

Jag uttalar dessutom den förhoppningen att från lagstiftande myndigheters sida såsom skett i andra europeiska länder, nu senast i Schweiz genom lag

av 10 april d. å., åtgärder komma att vidtagas, som på annat sätt skydda den stora samhällsgruppen små näringsidkare mot storföretagens förödande inverkan.

Herr Gustafsson:

Oaktat en lagstiftning på här ifrågavarande område får anses vara synnerligen önskvärd är det för mig svårt att i förväg kunna överblicka räckvidden och den sannolika tillämpningen av de föreslagna lagbestämmelserna. Att lagen inrättas såsom ett provisorium under viss tid anser jag därför lämpligt, då de erfarenheter som erhållas under denna tid kunna beaktas vid en kommande definitiv lagstiftning.

Emellertid måste det anses vara av yttersta vikt jämväl för denna, att tillämpningen av den provisoriska lagen handhaves på bästa tänkbara sätt. Visserligen har kommissionen sökt tillgodose vissa krav på enhetlighet och i viss mån snabbhet vid rättsskipningen bl. a. genom inrättandet av en särskild nämnd, men enligt min uppfattning vore dock bättre att genom upprättandet av en specialdomstol taga steget fullt ut och så långt ske kan skapa garantier för en enhetlig, taktfull och snabb lagtillämpning under provisorietiden. Vårt rättegångsväsen är för närvarande, som bekant, under omorganisation, och att just under denna tid företaga experimentet att låta de allmänna underdomstolarna med sin skiftande karaktär i första hand pröva och avdöma mål efter den här föreslagna lagen anser jag vara mindre lämpligt. Det kan bero på en ren slump vid vilken domstol de mest betydelsefulla principspörsmål först komma att behandlas, och domstolen *kan* komma att stå främmande för den uppgift det gäller; detta sagt utan att på något sätt avse klander mot vårt allmänt aktade domstolsväsen. Visserligen torde den föreslagna nämnden komma att höras, men dels har nämnden endast karaktär av en slags rådgivande jury — vilkens uttalanden dock ej äro bindande för domstolen — och dels är nämnden för sin uppfattning beroende av den utredning som förebragts inför domstolen eller rättare domstolens uppfattning av densamma. Såsom en av grundsatzerna för den nya rättegångsreformen har angivits omedelbarheten vid upptagande av bevisning inför domstolen. Denna grundsats kan icke komma i fråga vid den föreslagna nämnden, och nämndens uttalanden torde därför knappast kunna tillmätas samma betydelse, som om nämnden själv fått tillfälle upptaga bevisningen.

Visserligen komma en hel del enklare frågor att lätt kunna avgöras av de allmänna domstolarna, men de torde måhända ej heller taga upp så mycken tid för en specialdomstol att detta förhållande enbart skall anses utgöra hinder för inrättandet av en sådan.

De i förslaget upptagna straffsatserna synas i jämförelse med andra vara låga. Även med hänsyn härtill kan måhända icke vara nödvändigt att under provisorietiden draga målen under prövning av högre instans oaktat det här gäller en strafflagstiftning. Måhända kan också en viss motsatsställning komma att uppstå mellan åsikterna hos den föreslagna nämnden och den i sista instans dömande domstolen.

Med hänsyn till de viktiga spörsmål av principiell innebörd, som den föreslagna lagen överlämnat till rättsskipningen att avgöra, och till de svårigheter som otvivelaktigt föreligga att på ett tillfredsställande sätt draga gränslinjer mellan de olika begrepp, vilka *icke* äro definierade i lagen, har jag ansett att frågor, som beröras av denna lag, böra, under den tid lagen tillämpas, handläggas av en därför särskilt inrättad specialdomstol, därvid den i förslaget under 43—44 §§ föreslagna nämnden bortfaller.

Herr Lindhagen med instämmande av herr Larsson:

För egen del fäster jag utomordentligt stor vikt vid de i lagförslaget upptagna reglerna, som åsyfta uppställandet av en behörighetsgräns i fråga om stridsåtgärders vidtagande. Att de ekonomiska stridsåtgärderna, vilka under många förhållanden icke lära kunna undvikas, väckt en sådan utomordentlig irritation, torde enligt min mening icke ringa mån vara att tillskriva den omständigheten, att sådana åtgärder nu kunna ifrågasättas av personer och sammanslutningar utan varje överblick på samhällsförhållandena och utan tillräcklig ansvarskänsla i förhållande till den enskilde och samhället. Det är därför också enligt min mening av det största intresse, att dessa behörighetsregler icke i onödan försvagas genom undantag i olika riktningar. Av denna orsak har jag varit tveksam redan beträffande medgivandet för organiserade arbetsgivare och arbetare att vidtaga arbetsinställelse utan sin organisations medgivande. På denna punkt har jag emellertid ansett mig böra följa kommissionens flertal.

Däremot har jag icke kunnat biträda förslaget (2 § första stycket andra punkten i dess senare del), i vad det avser möjlighet för en större eller mindre krets bland allmänheten att igångsätta blockad eller bojkott mot företag, som man förmenar hålla för höga priser eller dylikt. Anledningen till undantaget är att man ansett sig icke i dylika fall kunna uppställa krav på bildandet av en organisation med skyldighet för denna att nedsätta säkerhet. I de flesta fall torde dock större svårigheter icke möta för bildandet av en sådan organisation, exempelvis när invånarna uti ett visst samhälle vilja rikta stridsåtgärder mot ett trafikföretag, av vilket samhället i någon mån är beroende. Även med hänsyn till att taxorna vid sådana företag ofta fastställas av offentlig myndighet, finner jag särskild anledning icke föreligga till ett så vidsträckt hänsynstagande till trafikanterna. I andra fall, exempelvis där kunder igångsätta bojkott mot en affär, kan föreningsbildningens möjlighet ligga mera fjärran. Jag hyser dock den uppfattningen, att man i dylika fall i rättspraxis kan komma till ett tillfredsställande resultat genom uppdragandet av en lämplig gräns mellan vad som skall anses såsom bojkott och vad som endast utgör avbrytande av varje enskild kunds förbindelse med företaget.

Sådant förslaget nu av tekniska skäl utformats på ifrågavarande punkt, föreligger stor risk, att under undantagsregeln komma att rymmas vida större och mera svårartade konflikter, än man egentligen avsett, och att sålunda huvudregeln i alltför hög grad uttunnas. Undantagsbestämmelsen innebär dessutom ett gynnande av stridsåtgärder för oklara och ogenomtänkta syften.

För de fall, då stridsåtgärden syftar till slutande av ett avtal och sålunda till vinnande av verkligt ordnade förhållanden, upprätthålles huvudregeln att en organisation skall stå bakom åtgärden. När man icke vill vinna en sålunda genomtänkt uppgörelse utan endast handlar i en oklar känsla av att vara missgynnad, skulle stridsåtgärder däremot fritt få företagas.

Herr Ahlberg:

Den begränsning av föreningsfriheten, som innehålles i 11 §, är i fråga om arbetsledarna numera allmänt accepterad och tillämpad. Genom de bestämmelser, som ingå i av Svenska arbetsgivareföreningen godkända kollektivavtal, har denna fråga också i betydande utsträckning blivit avtalsmässigt reglerad. Anledning saknas till antagandet, att dessa avtal skola i förevarande avseende ändras. Under sådana omständigheter synes det icke vara av behovet påkallat att på sätt som skett i 11 § göra undantag från den generella regeln om skydd av föreningsrätten i vad det gäller arbetsledarna. Icke heller i fråga om övriga kategorier av anställda torde sådant behov föreligga, att ett avsteg från en generell regel om koalitionsfrihet är sakligt motiverat.

Utöver de redan andragna skälen förtjänar beaktas, att 11 § skulle kunna tagas till intäkt för åtgärder, som vore ägnade att allvarligt försvåra de anställdas organisationssträvanden. Bland förvaltningspersonal, kontorspersonal, teknisk personal m. fl. är det regel, att vissa grupper stå i överordnad ställning till andra inom yrket eller branschen. De anställda hava ansett, att detta förhållande snarare nödvändiggör än förhindrar en samorganisation. Banktjänstemän, arbetsledare, industritjänstemän, kontorsanställda m. fl. hava också bildat organisationer, som företräda anställda i såväl över- som underordnad ställning. Dessa enligt den s. k. vertikala organisationsprincipen uppbyggda föreningar skulle uppenbarligen kunna fullständigt sprängas sönder, därest vissa arbetsgivares önskemål att från medlemskap i föreningarna undantaga personer, som stå i överordnat förhållande till övrig personal, bleve legaliserade. Av anförda skäl nödgas jag därför reservera mig mot majoritetens beslut med yrkande, att andra meningen av ifrågavarande paragraf erhåller följande lydelse: »Ej heller må i sådant syfte uppsägning ske av arbets- eller hyresavtal».

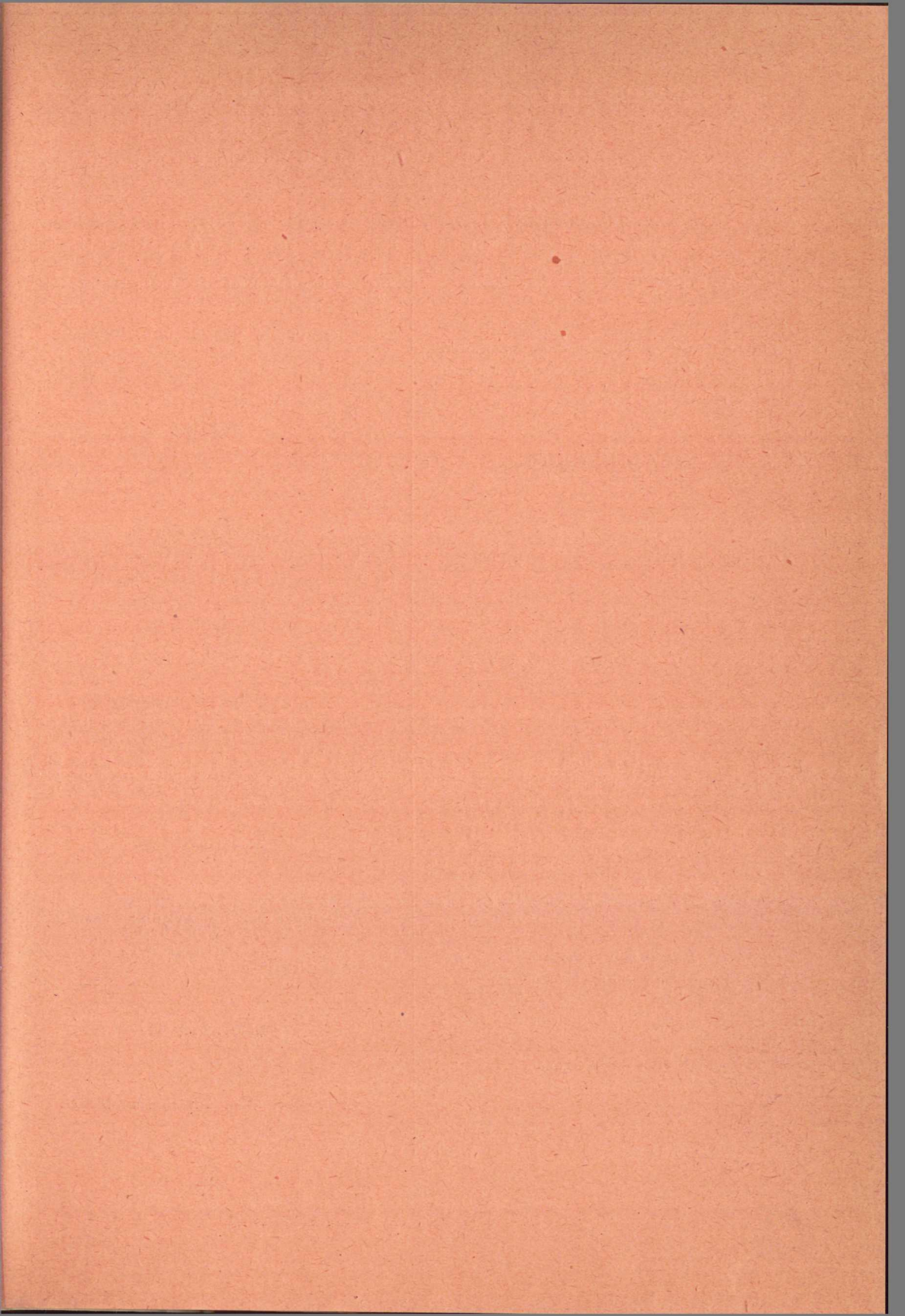
Den definition av skyddsarbeten, som ingår i 16 §, och den ytterligare belysning, detta begrepp erhållit i motiven, torde icke i alla fall utesluta tveksamhet, huruvida ett visst arbete är att betrakta såsom ett skyddsarbete i lagens mening eller ej. Möjligheten till sådan tveksamhet är så mycket större som förhållandena inom olika industrier kunna vara synnerligen skiftande. Man lär icke heller kunna förvänta, att begreppet skyddsarbete efter hand skall erhålla större stadga genom tillkomsten av prejudikat. Under sådana omständigheter torde det få betraktas såsom naturligt och måhända önskvärt, att arbetsledares och andra anställdas åligganden vid konflikt närmare preciseras genom träffandet av kollektiva avtal. I dylika avtal lär det också bliva möjligt att genom uppräknningar eller utförliga definitioner till fullo klarlägga vad som inom avtals- eller arbetsområdet är att hänföra till skyddsarbeten. Den

föreslagna begränsade avtalsfriheten torde emellertid med den generella formulering, som givits 17 §, icke utesluta risken för missbruk. Det förefaller snarare sannolikt, att avtal komma att ingås i strid mot de anställdas egna önskemål och givas sådant innehåll, att lagstiftningen på förevarande område blir illusorisk. En lokal organisation torde lätt nog kunna tillskapas för att bära upp ett dylikt avtal. Även om arbetsgivaren icke i samma utsträckning som i fråga om de individuella avtalen kan utnyttja sin större styrka, är det uppenbart, att den verkliga avtalsfrihet, kommissionen velat trygga, väsentligt förringas. Jag anser det därför i första hand motiverat, att avtalsfriheten begränsas till kolektiva avtal, som på arbetstagaresidan uppbäras av *huvudorganisation*. Med hänsyn till den verkan ett med huvudorganisation ingånget avtal med all sannolikhet kommer att erhålla även med avseende på de till organisationen icke anslutna inom facket torde det vidare vara påkallat uppställa ytterligare det villkoret, att huvudorganisationen skall vara *representativ* för ifrågavarande arbetstagargrupp. Då här anförda synpunkter icke vunnit kommissionens beaktande, vill jag anmäla reservation för en sådan ändrad formulering av sista meningen i 17 §, att förestående önskemål och synpunkter bliva tillgodosedda.

Även i fråga om kommissionens beslut beträffande tillämpningen av 17 § på avtal, som ingåtts före lagens ikraftträdande, måste jag anmäla avvikande uppfattning. De avtal, genom vilka vissa arbetsledare avhänt sig sin rätt till neutralitet, hava, så långt min erfarenhet sträcker sig, undantagslöst träffats i strid mot den anställdes fria vilja. När tredje mans rätt till neutralitet nu är avsedd kodifieras och mot lagen stridande personliga avtal, som träffas efter lagens ikraftträdande, förklaras ogiltiga, anser jag synnerligen starka skäl tala för att bestämmelserna i 17 § erhålla retroaktiv verkan. Ett dylikt undantag från allmänna rättsgrundsatser synes mig i detta fall så mycket mer motiverat, som det måste befaras, att arbetsgivare, vilka vägrat acceptera den av arbetsledarna hävdade rätten till neutralitet, komma att utnyttja tiden före lagens ikraftträdande för frampressande av mot lagen stridande avtal. Den omständigheten, att vid lagens ikraftträdande bestående avtal kunna bringas att upphöra genom uppsägning på relativt kort tid, är åtminstone under nuvarande konjunkturförhållanden av ringa eller ingen betydelse. Den anställde löper nämligen vid en uppsägning i och för ändring av sitt avtal samma eller måhända större ekonomisk risk är den som förmådde honom att ingå avtalet. Någon direkt jämförelse torde icke heller kunna göras mellan ifrågavarande individuella avtal och de kollektivavtal, som beröras av 18 §. Jag kan därför icke biträda majoritetens uppfattning, att 17 § skall utesluta sådana avtal, som äro ingångna då lagen träder i kraft, och anser att i vart fall avtal, som ingåtts efter den 1 april innevarande år, böra vara ogiltiga i den mån de strida mot denna lag.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Skrivelse till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet	3
Lagförslag.	
Förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder	9
Allmänna bestämmelser	9
Om vissa stridsåtgärder med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part)	11
Om stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man)	12
Om påföljd av överträdelse av denna lag	13
Vissa bestämmelser om rättegången	16
Förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen	20
Motiv.	
Förslag till lag angående vissa ekonomiska stridsåtgärder	23
Förslagets allmänna grunder	23
Lagstiftningens omfattning	23
Strafflag eller icke?	28
Behörighetsgräns önskvärd	30
Behörighetsregelns utformning	31
Säkerhets ställande	33
Underrättelseplikt m. m.	34
Straff och skadestånd	35
Rättegången	36
Lag med endast provisorisk karaktär	38
Allmänna bestämmelser	38
Om vissa stridsåtgärder med omedelbart syfte (stridsåtgärder mot part)	42
Om stridsåtgärder med medelbart syfte (stridsåtgärder mot tredje man)	53
Om påföljd av överträdelse av denna lag	70
Vissa bestämmelser om rättegången	75
Förslag till lag om ändring i 11 kap. strafflagen	81
Om ändring i tryckfrihetsförordningen	81
Särskilda yttranden av	
herr Bergendal	85
herr Forslund	85
herr Johansson	86
herr Hansson	87
herr Hassler	91
herr Söderlund	95
herr Gjöres	100
herr Strömberg	101
herr Gustafsson	102
herr Lindhagen, med instämmande av herr Larsson	103
herr Ahlberg	104

Statens offentliga utredningar 1934

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Utlåtande över utredningen ang. tredje mans rätt till neutralitet i arbetskonflikter m. m. [10]
Betänkande med förslag till lag ang. vissa ekonomiska stridsåtgärder m. m. [16]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande med förslag till bestämmelser ang. upphandling av lantbruksprodukter m. m. för statens och kommunala inrättnings behov. [15]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Politi.

Socialpolitik.

Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 2. Finanspolitikens ekonomiska verkningar. [1]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 3. Löneutvecklingen och arbetslösheten. [2]
Utredning ang. åtgärder för bekämpande av ungdomsarbetslösheten. [11]
Arbetslöshetsutredningens betänkande. 2. Bilagor, band 4. Penningpolitik, offentliga arbeten, subventioner och tullar som medel mot arbetslöshet. [12]
Undersökningar ang. det sociala hjälpklientelet. [14]

Hälsa- och sjukvård.

Medicinalstyrelsens förslag till nya författningsbestämmelser ang. statsbidrag till avlöning åt distriktsköterskor m. m. [9]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk och binäringar.

Betänkande med utredning och förslag rörande organisationen av försöksverksamheten på växt- och trädgårdsodlingens område. [4]
Utredning med förslag om åtgärder för åstadkommande av billiga egnahemsbyggnader. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Handel och sjöfart.

Betänkande med förslag ang. frågan om lämpliga åtgärder till skydd för sjömän vid besök i utländska hamnar. [5]
Betänkande med förslag till sjöarbetslöslag. [8]

Kommunikationsväsen.

Bank-, kredit- och penningväsen.

Betänkande i fråga om inrättande av ett institut för medellång och långfristig kreditgivning åt företag inom näringslivet. [7]
Stadshypotekssakkunnigas betänkande med förslag till förordningar ang. konungariket Sveriges stadshypotekskassa samt ang. grunderna för stadshypoteksföreningars bildande och verksamhet m. m. [13]

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

1933 års teaterutrednings betänkande. Del 1. De fasta statsunderstödda teatrarna. [3]

Försvarsväsen.

Utrikes ärenden. Internationell rätt.